

international congress on islamic education

27 - 28 april 2018, istanbul

uluslararası islam eğitimi kongresi - 2018

uluslararası islam eğitimi kongresi

27 - 28 nisan 2018, istanbul

Düzenleyenler

YEKDER
Din Eğitimi
Akademisi

Marmara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Destekleyenler

Bildiri Özetleri

Bildiri Özetleri

uluslararası
islam eğitimi
kongresi

YEKDER Din Eğitimi Akademisi

YEKDER Din Eğitimi Akademisi (DEA) Hakkında

Din Eğitimi Akademisi (DEA), din eğitimcilerinin mesleki gelişimine katkı sağlamak üzere 2015 yılında Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği (YEKDER) tarafından kuruldu. DEA, din eğitimi alanında çalışan kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK'lar ile bu kurumlarda hizmet veren eğitimcileri destekleyerek din eğitimi kalitesinin artmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Bu çerçevede yürütülen çalışmalar *Eğitimci Geliştirme Programı* (EGP), *Eğitim Atölyeleri* ve *Din Eğitimi Araştırmaları*'dır. Alanında uzman eğitimciler tarafından gerçekleştirilen Eğitim Atölyeleri'nde öğretmenlerin sınıf yönetimi, iletişim ve materyal kullanımı gibi pedagojik gelişimi ile birlikte Kur'an-ı Kerim öğretimi gibi din ve ahlak eğitimi alanında gelişimlerini sağlayacak atölyeler yer almaktadır. Eğitimci Geliştirme Programı (EGP), Ev Okulu ve benzeri faaliyetlerde görev almak isteyen öğretmenlerin eğitim ve öğretimle ilgili becerilerinin geliştirilmesini sağlamaktadır.

Eğitimci Geliştirme Programı ve Eğitim Atölyeleri ile din eğitimcilerinin mesleki gelişimlerine özgün bir katkıda bulunmayı hedefleyen DEA, eğitim alanında yürüttüğü araştırmalar ve ilmî toplantılarla da eğitim uygulamalarına fikrî bir derinlik ve perspektif katmayı hedeflemektedir.

About YEKDER Religious Education Academy (DEA)

The Religious Education Academy (in Turkish Din Eğitimi Akademisi-DEA) was established by the Non-Formal Education and Culture Association (in Turkish Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği-YEKDER) to contribute to the professional development of religious educators in 2015. DEA aims to help improve the quality of religious education by supporting public institutions, local governments and NGOs working in the field of religious education and educators serving in these institutions.

The activities carried out in this context are the Educator Development Program (EGP), Training Workshops and Religious Education Researches. In the Training Workshops carried out by leading expert trainers in the field, there are workshops that provide teachers with pedagogical improvement such as classroom management, communication and material use as well as development in religion and ethics education, such as teaching the Qur'an. Educator Development Program (EGP) provides the development of teaching and training skills of the teachers who want to take part in Home School and similar activities.

DEA targets to add an intellectual depth and perspective to educational practices through researches and scientific meetings conducted in the field of education and as well, aims to make a unique contribution to the professional development of religious educators through the Educator Development Program and Training Workshops.

YEKDER
Din Eğitimi
Akademisi

Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi (ICIE) Hakkında

Tarihsel kökenlerine bakıldığında modern eğitimin sanayi devrimi ve uluslaşma hareketlerinin hemen ardından gelişen, kitlesel dönüşümü amaçlayan, ideolojik ve pragmatik saiklerin öne çıktığı bir yapısının olduğu görülmektedir. Eğitimin bir insan yetiştirme mekanizması olarak toplumun inşasındaki önemi düşünüldüğünde, kitlesel eğitim ve beraberinde getirdiği diğer sistemler, farklı problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar ise eğitimin tüm süreçlerini yeniden anlamlandırmaya ve çıktıları üzerinde köklü arayışlara neden olmuştur.

Dünya genelinde eğitim alanındaki hâkim kuram ve uygulamalar, Batılı sosyal bilim paradigması içerisinde üretilen pozitivist ve davranışçı yaklaşımların ağırlığını koruduğu, Batı toplumlarının eğitsel sorunlarını çözmek amacıyla geliştirilmiş bir karaktere sahiptir. İslam dünyasında ise kültür ve medeniyet kodlarına uygun bir eğitimin teşekkül etmesi ve organizasyonunun yeniden yapılandırılması için kavramsal ve kuramsal çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi, uzun yıllardır üzerinde tartışılan ve hep eleştiri konusu hâline getirilen Batı merkezli eğitim yapısı karşısında İslam kültür ve medeniyeti ile uyumlu aynı zamanda dünyanın geri kalanından haberdar olarak dünya eğitim anlayışına yön verecek bir eğitim sisteminin imkânını tartışmayı hedeflemektedir. Kongre, kendi iç dinamiklerimizden beslenen, İslam'ın insan anlayışı ile uyumlu bir eğitim sisteminin teşekkülünde yol haritası oluşturmayı amaçlamaktadır.

About International Congress on Islamic Education – ICIE

Considering the historical roots of modern education it seem that it has a structure that has developed immediately after the industrial revolution and the nationalization movements, and which stands for ideological and pragmatic motives aiming mass transformation. When importance of education is considered as a mechanism of raising people to build society, mass education and other systems brought with it have conveyed different problems. These problems have led to radical rethinking of education process, and fundamental quests for their output.

Prevailing educational theories and practices around the world have a characteristics aiming to solve the educational problems of western societies, where positivist and behavioral approaches produced within the western social science paradigm maintains its domination. In the Islamic world, conceptual and theoretical studies are needed to reconstruct the organization and to consist suitable training to the culture and civilization codes.

The International Islamic Education Congress (ICIE) aims to discuss the possibility and roadmap of an educational system that is compatible with Islamic culture, civilization human concept of Islam.

PROGRAM

27 NİSAN 2018 CUMA

10:00 - 11:00 Selamlama Konuşmaları

11:00 - 13:00 Açılış Konuşmaları

Khosrow Bagheri Noaparast
Teaching-Learning and The Islamic Concept of Asymmetrical Interaction*

Bayraktar Bayraklı
İslam Eğitiminin İlkeleri

14:30 - 18:00 Paralel Oturumlar

28 NİSAN 2018 CUMARTESİ

10:00 - 11:15 Kongre Özel Oturumu

Mustafa Gündüz & Aytaç Yıldız
Maarif: Bir Kavramın Tarihsel Gelişim ve Dönüşümü

11:45 - 18:00 Paralel Oturumlar

* Türkçe tercümesi gerçekleştirilecektir.

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi

PROGRAM

27 APRIL, 2018 FRIDAY

10:00 - 11:00 Greeting Talk

11:00 - 13:00 Opening Speeches

Khosrow Bagheri Noaparast
Teaching-Learning and The Islamic Concept of Asymmetrical Interaction

Bayraktar Bayraklı*
İslam Eğitiminin İlkeleri

14:30 - 18:00 Parallel Sessions

28 APRIL, 2018 SATURDAY

10:00 - 11:15 Congress Special Session*

Mustafa Gündüz & Aytac Yıldız
Maarif: Bir Kavramın Tarihsel Gelişim ve Dönüşümü

11:45 - 18:00 Parallel Sessions

* English translation will be done.

Marmara University Theology Faculty Cultural Center

1– 5. OTURUMLAR

27 Nisan 2018 Cuma | 27 April 2018 Friday | 14.30 – 16.00

1. Oturum

*İslam Düşünce
Geleneğinde
Eğitimsel Kavramlar*

*Moderatör:
Ahmet Koç*

İslam Din Eğitiminde
Bir Değer Olarak “Kul
Hakkı” Kavramı
Banu Güner

İslâm Eğitim
Tasavvurunda Şer’î İlim
Kavramı
Hasan Sabri Çeliktaş

İslam Düşünce
Geleneğinde İrade
Kavramı ve Önemi
**Nesrullah Okan &
Yusuf Alpaydın**

2. Session

*Religious Education
in Different Countries*

*Moderator:
Lütfi Sunar*

Religious Education in
the Gulf: the Past and
the Present
Birol Başkan

Islamic Identity and
Inter faith Dialogue in
US Islamic Schools
Sufia Azmat

Dualism in the National
Education Systems in
Indonesia, Malaysia
and Brunei
Hisan Anis Matta

Philosophical Studies
of Islam in Japan:
Relevance, Prospects,
and a Preliminary
Conceptual Strategy
for Establishment and
Islamization
Muhammed Yusra

3. Oturum

*İslam Eğitiminde
Kurumlar: Tarihsel
Tecrübe*

*Moderatör:
Yusuf Alpaydın*

Yirminci Yüzyılın İkinci
Yarısında Mısır’da
Yüksek Din Öğretimi ve
El-Ezher Üniversitesi
Ferda Demir Aycan

Osmanlıda Sıbyan
Mektepleri Özelinde
Âmin Alayları ve
Günümüze Yansımaları
Emine Tuğba Demirci

Almanya’daki İslam
Din Eğitiminin
Kurumsallaşması
Atilla Kurnaz

4. Oturum

*Örgün Eğitim
Kurumlarında Din
Eğitimi ve İmam
Hatipler*

*Moderatör:
Cemal Tosun*

AB Uyum Sürecinde
Türkiye’de Değişen
Vatandaşlık Anlayışı ve
Din Kültürü ve Ahlak
Bilgisi Ders Programına
Etkisi
Neslihan Asil

Cumhuriyet Dönemi
İlmihallerde ve Din
Dersi Kitaplarında
Kader Öğretisi Üzerine
Bir Değerlendirme
Emine Keskiner

İmam Hatip Liselerinde
Okutulan Ders
Kitaplarının Bireycilik ve
Kolektivizm Açısından
İncelenmesi
Sıddık Ağçoban

5. Oturum

*Din Eğitimi Araçları ve
Metotları*

*Moderatör:
Ramazan Gürel*

Değerler Eğitiminde
Hikaye Anlatıcılığı
Efruze Esra Alptekin

Nefsin Ahlaki ve
Psikolojik Bağlamda
Eğitimi İmkânı
Hacer Çetin

Online İslami Eğitim
Betül Erken

6– 10. OTURUMLAR

27 Nisan 2018 Cuma | 27 April 2018 Friday | 16.30 – 18.00

6. Oturum

İslam Düşünce Geleneğinde Eğitimsel Kavramlar

*Moderatör:
Mahmut Zengin*

Gazzâlî Düşüncesinde
Mizâc-Kemâl İlişkisi
**Ümmügül Betül
Kانبuroğlu Ergün**

Ahlak Eğitiminin Temelî
Olarak Erdem Kavramı
Tuğba Torun

Din Eğitiminin Nihai
Gayesi Olarak Hikmet:
Kavramsal Bir Analiz
**Hatice Fakiöğlü
Bağcı**

7. Session

Religious Education in Different Countries

*Moderator:
Zohreh Khosravi*

Development of Hadith
Pedagogy in Islamic
Seminaries: Visioning
Progress from Pakistan
to Turkey
**Muhammad Imran
Khan**

Prominent Islamic
Educators in Yoruba
Land of Nigeri
Nuraen T. H Dindi

An Analytical Approach
of the Early Model of
the Islamic Education
and Contextualizing
its Application in
21st Century Modern
Educational System
Haitham Al-Haddad

Islamic Education in
Ethiopia: History and
Challenges
Riyad Jemal

8. Oturum

İslam Eğitiminde Kurumlar: Tarihsel Tecrübe

*Moderatör:
Z. Şeyma Altın*

Abbasiler Dönemi
Eğitim Kurumları
Mücahit Yılmaz

Balkanlarda
İslami Kimliğin
Muhafazasında Meddah
Medresesi
Ümmi Murati

Doğu Anadolu'da Tarihi
Abri Medresesi: Eğitim
Sistemi Ve Okutulan
Tefsir Kitapları
**İrşad Sami Yuca &
Mehmet Salmazzem**

Bir İslam Eğitim
Kurumu Olarak Tarihi
Mollakent Medresesi:
Eğitim Sistemi ve
Kur'an'la Alakalı
Okutulan Eserler
**Mehmet Salmazzem
& İrşad Sami Yuca**

9. Oturum

Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve İmam Hatipler

*Moderatör:
Mehmet Bahçekapılı*

Öğretmen, Öğrenci ve Veli
Gözüyle Ortaokul Seçmeli
Din, Ahlak Ve Değerler
Dersleri
**Cemal Tosun & Harun
Çiftçi**

Örgün Eğitim
Kurumlarındaki İslam
Eğitimine Yönelik Bir
Yöntem Teklifi: Temsili/
Metaforik Anlatım
Emrullah Tuncel

Üniversite Eğitiminde
Öğrenci Merkezli
Çalışmaları Örnek Olarak
Yapılandırmacı Yaklaşımda
Bir Modelleme Denemesi
"Marmara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Arapça
Hazırlık Platformu" Örneği
**İsmail Cebeci & Kadriye
Uğurlu & Alaaddin Şahin**

İnanç Öğretiminde Problem
Alanları -Lise Öğrencilerinin
İnanç Konularıyla İlgili
Sorunları Üzerine Bir
Araştırma-
Nazlı Tutku Kalfa

10. Oturum

Din Eğitimine Farklı Yaklaşımlar

*Moderatör:
M. Esat Altıntaş*

Eğitim Mimarisi ve Okul
Yapıları: Yakın Dönemde
İnşa Edilen İmam Hatip
Liseleri Üzerine Bir
Araştırma
**Yusuf Alpaydın &
Lütfü Çakır**

İslam Eğitim
Klasiklerinde Öğretmen
Yeterlilikleri
**Rıza Akkaya & Yusuf
Alpaydın**

Din Hizmetleri ve Din
Eğitiminde Teolojik
Yaklaşım Problematikliği
**Cemal Tosun & Havva
Sinem Uğurlu**

Almanya'da Selefilîğe
Karşı Okullarda Din
Eğitimi Ve İlahiyat
Fakülteleri
Atilla Kurnaz

11– 15. OTURUMLAR

28 Nisan 2018 Cumartesi | 28 April 2018 Saturday | 11.45 – 13.15

11. Oturum

İslam Düşünce Geleneğinde Eğitimsel Kavramlar

*Moderatör:
İrfan Başkurt*

Erken Cumhuriyet
Döneminde
Muhafazakâr
Aydınların Eğitim
Görüşleri Hakkında
Değerlendirme
**İsa Yapar & Yasin
Köse**

İbn Miskeveyh'in Eğitim
Felsefesi
**Muhammed Esat
Altıntaş**

İslam Eğitim Tarihinin
Klasik Çağında Bir
Düşünür: el-Cahiz ve
Eğitim Düşüncesi
Ramazan Gürel

12. Oturum

İslam Ülkelerinde Din Eğitimi

*Moderatör:
Umut Kaya*

19. Yüzyıl Rusya'sında
İdil-Ural Tatar
Müslüman Toplumunda
Dini Eğitim
Aigül Kabirova

Aç'de İslami Eğitimin
Yeniden İnşası,
1920 - 1945

**Mehmet Özay & Nia
Deliana**

Batı Trakya Müslüman
Türk Azınlığının Eğitim
ve Din Eğitimi Sorunları
Veli Öztürk

13. Oturum

Din Eğitiminde Kullanılan Kaynaklar ve Uygulamalar

*Moderatör:
Emine Keskiner*

Erken Cumhuriyet
Dönemi (1923-1930)
Ahlâk Ders Kitaplarının
Ahlâk Eğitimi Açısından
İncelenmesi
**Selim Selimoğlu &
Mustafa Gündüz**

Siyasetname
Eserlerinde ve
Günümüz Eğitim
Yönetimi Literatüründe
Yöneticilerin Kişisel ve
Mesleki Özellikleri
**İrfan Ayhan & Yusuf
Alpaydın**

İslam'ın Ana Kaynağı
Kur'an-ı Kerim'in
Ezberlenmesi ve
Hafızlığın Örgün
Eğitimle Birlikte
Tamamlanması
Kadri Ziyaettin Coşan

14. Oturum

İslam Eğitiminde Kurumlar

*Moderatör:
Abdurrahman Dodurgali*

Osmanlı Devleti'nden
Günümüze, Cezayir'de
Vakıfların Eğitim
Sistemi ve Din Eğitimi
Üzerindeki Etkisi
Ahmet Gedik

Türkiye Cumhuriyetinin
Din Eğitimi Yeniden
Tesis Etmesi ve Yüksek
İslam Enstitüleri
Meral Kayabaşı

İlahiyat Fakültelerinde
Öğretmen Yetiştirme
Uygulamaları
Arife Gümüş

Osmanlı Devleti'ndeki
Medreselerin İslahına
Yönelik Fikir ve
Hareketlerin Günümüz
Eğitim Meseleleriyle
Benzerliklerinin
İncelenmesi
**Cihan Kocabaş &
Yusuf Alpaydın**

15. Session

The Qur'an in the Context of Religious Education

*Moderatör:
Khosrow Bagheri Noaprast*

The Qur'an as a
Phenomenon in
Premodern Islamic
Thought and its
Relation to the Modern
Thought
Azad Aref Raouf

The Basics and
Objectives of Moral
Education of Global
Citizenship in the Quran
**Muhammad Reza
Shabanian**

Integrating Qur'anic
Worldview and Natural
Science: A Framework
For Islamic Secondary
Schools
Nur Jannah Hassan

Khurshid Ahmad's
Perspective on Islamic
Philosophy of Education
in an Islamic State:
A review
**Muhammad
Abdullah Fazi &
Maryam Khan**

16– 20. OTURUMLAR

28 Nisan 2018 Cumartesi | 28 April 2018 Saturday | 14.30 – 16.00

16. Oturum

İslam Düşünce Geleneğinde Eğitimsel Kavramlar

*Moderatör:
M. Şevki Aydın*

Din Eğitimi ve Öğretimi
Açısından Hak Kavramı
Yusuf Ziya Öğretici

“Din” Kavramı ve
İnsanların Dini Algısı
Tartışmasında Din
Eğitimi Biliminin “Din”i
Ayşe Ak

Kesret İçinde Vahdet:
Nefs Kavramı
Nurullah Bora

17. Oturum

Gayri Müslim Ülkelerde Din Eğitimi

*Moderatör:
Mustafa Gündüz*

Rusya Federasyonu'nda
Din Eğitimi Model
Araştırmaları ve İslam
Kültürünün Esasları
Dersi
**Cemal Tosun &
Ermamat Ergeshov**

Hint Alt Kıtası'nda
Ders-i Nizami: Geçmiş,
Şimdiki Durumu ve
Gelecek
Hafız Aamir Ali

İngiltere'nin Din Eğitimi
Tecrübesinde Özgün
Bir Model: Yorumlayıcı
Yaklaşım
Emre Altıntaş

18. Session

Current Issues in Islamic Education

*Moderatör:
Abdurrahman Hendek*

Islamic Law and Islamic
Education
**Alisa Belenko &
Ravilya Zianshina**

Where are the
Mujtahids of Today?
- A Call for Action to
Educate Our Youth in
Usul ul Fiqh
Sufia Azmat

Islamic Educational
Concept Through
Different Age of Groups:
A Religious Clarification
**Mohammad Ataullah
Khaled & MD. Rabiul
Hasan**

A Theoretical Analysis
of an Ideal Evolution
of Child-Centered
Pedagogy Based on
Classical Muslim Texts
in Informing 21st
Century Classroom
Practices
Faria Alam

19. Oturum

Farklı Yaş Dönemleri ve Din Eğitimi

*Moderatör:
Hasan Sabri Çeliktaş*

Okul Öncesi Dönemde
Oyun Yoluyla Dini
Eğitim
Elif Sena Gelgör

0-6 Yaş Din Eğitimi
Nöronal Bir Yaklaşım
Sevil Civelek

Dezavantajlılığın
Çözümünde Dini
Bilginin Fonksiyonları:
Yetişkin Kadınlar Örneği
**Abdullah İnce &
Kübra Cevherli**

20. Oturum

Din Eğitiminde Medya, Cemaatler ve STK'lar

*Moderatör:
Kurtuluş Öztürk*

Dinliş Ertuğrul
Dizisindeki İslami
Motiflerin Din Eğitimi
Açısından İncelenmesi
Kübra Köroğlu

Türkiye'de Din Eğitimi
Politikaları (1950-
1960): Sivil Toplumun
Rolüne Dair Kurumsal
Bir Analiz
**Ahmet Şefik
Hatipoğlu**

Türkiye'de Dini
Yapılar Din Eğitimi ve
Müslümanların Birliği
Sorunu
**Furat Akdemir &
Hüseyin Güleç**

21– 25. OTURUMLAR

28 Nisan 2018 Cumartesi | 28 April 2018 Saturday | 16.30 – 18.00

21. Session

Education in Islamic Thought

Moderatör:
Banu Güner

Pedagogy and Experience:
Reconstituting the Self in al-Ghazālī's Autobiography
The Deliverer from Error (al-Munqidhmin al-dalāl)

Muhammad Fariduddin Attar

An Initiative of Modern Education in Classical Dar-ul-Uloom System of Pakistan: A Case Study of Dar-ul-Uloom Muhammadiyah Ghausia Bhera Sharif
Syed Muhammad Abdul Rehman Shah

Syed Abul Aa'la Maudoodi's Philosophical Thoughts and its Implication to Educational System
MD. Rakibul Hasan

Pathological Guilt in Religious Education
Zohreh Khosravi

22. Oturum

İslam Düşünce Geleneğinde Eğitimsel Kavramlar

Moderatör:
Yurdağül Mehmedoğlu

İbn Cema'a'nın Tezkiretüssami Adlı Eserinde Öğretmen ve Öğrenci Özelliklerinde Öne Çıkan Değerler
Eltaf Elitaş

Eğitim İmkânı Açısından Molla Sadrâ'nın "el-Hareketü'l-Cevheriyye" Nazariyesi

Ahmet Özalp

Merak Duygusunun İslam Literatürü Bağlamında İncelenmesi
Muhammet Ü. Öztabak

23. Oturum

Gayri Müslim Ülkelerde Din Eğitimi

Moderatör:
Turgay Gündüz

Seküler Bir Devlette Din Eğitimi - Hollanda Örneği-
Ali Eşlik

Belçika'da İlköğretim Okullarında ve Liselerde Din Eğitimi: "İslâm Okulu" Örneği
Nurgül Bulut & Sara Acar

Avrupa'da İslam Din Eğitimi Modellerine Genel Bir Bakış
Mehmet Bahçekapılı

24. Oturum

Farklı Yaş Dönemleri ve Din Eğitimi

Moderatör:
İsmail Demirezen

Çocukların ve Gençlerin Namazı Öğrenmelerine Olumsuz Etki Eden Yetişkin Tutum ve Davranışları
Hatice Kalenci

Yüksek Din Öğretimindeki Öğrencilerin Ailede Yaşadıkları Din Eğitimi Tecrübesi Üzerinden Bir Değerlendirme
Gülsüm Pehlivan Ağırakça

Ergenlik Dönemi Din Eğitimi Yöntem ve Yaklaşımları
Mehmet Emin Ay & Merve Gücen

25. Oturum

Diyanet İşleri ve Yaygın Din Eğitimi Hizmetleri

Moderatör:
M. Faruk Bayraktar

Hz. Peygamber'in Hayatının Yetişkin Kadınlar Tarafından Öğrenilmesinde Görsel Medyanın Etkisi ve Kur'an Kurslarının Yeterliliğinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma (Sakarya İli Örneğinde)
Esra Atmaca

Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesindeki Kur'an Kurslarının Kadının Sosyalleşmesi Üzerindeki Etkisi
Betül Aşkın

Yaygın Bir Eğitim Kurumu Olarak Camilerin Çocuk Eğitiminde Bir Aşama Olarak Kullanılmasının İmkânı
Sıddık Ağçoban

Teblig Özetleri

the $\mathbb{R}^n$ space. The $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers, and the $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers.

The $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers, and the $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers.

The $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers, and the $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers.

The $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers, and the $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers.

The $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers, and the $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers.

The $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers, and the $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers.

The $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers, and the $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers.

The $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers, and the $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers.

The $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers, and the $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers.

The $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers, and the $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers.

The $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers, and the $\mathbb{R}^n$ space is a vector space over the real numbers.

1. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 1
27 Nisan 2018 Cuma, 14.30 - 16.00

İslam Düşünce Geleneğinde Eğitimsel Kavramlar

Moderatör: Prof. Dr. Ahmet Koç

İslam Din Eğitiminde Bir Değer Olarak "Kul Hakkı" Kavramı

Banu Güner

İslam Eğitim Tasavvurunda Şer'î İlim Kavramı

Hasan Sabri Çelikleş

İslam Düşünce Geleneğinde İrade Kavramı ve Önemi

Nesrullah Okan & Yusuf Alpaydın

İslam Din Eğitiminde Bir Değer Olarak “Kul Hakkı” Kavramı

Banu Gürer

Marmara Üniversitesi, Doç. Dr.

Coğrafi keşifler neticesinde üretim biçimlerinin ve buna bağlı olarak ekonomik şartların değişmesi, dünya düzenin de değişimine, bu düzenin kendi değerlerini doğurmasına yol açmıştır. Tutum, davranış ve dolayısıyla ahlâk alanını da şekillendiren değerler sisteminde yaşanan bu değişimin yönü, uzun zamandır önemli bir değer kaynağı olan dinin aleyhine olarak yorumlanmaktadır. Tartışmalara son yıllarda küreselleşme kavramı ekseninde devam edildiği görülmektedir. Bu bağlamda küreselleşme, kimilerine göre geleneksel ve yerel değerlerin çözülmesine veya yeniden yorumlanmasına sebep olurken kimilerine göre, din dâhil bütün evreni metalaştırıp dinî ve dinî olmayan arasındaki ayırımı anlam kaybına uğratarak dinî değerlerin dünyevi değerlerle yer değiştirmesine yol açmaktadır. Neticede din yerine daha ziyade ahlâkın öne çıkarıldığı, liberal ahlâkın ve ılımlı dinî oluşumların teşvik edildiği görülmektedir.

Bahsi geçen değişimin en belirgin yönü, bireyselliğin ve buna bağlı olarak bireysel tercihlerin belirleyici olduğu bir ahlâk anlayışının yüceltilmesidir. Yani dinin ahlâk alanındaki ağırlığının azaltılması, bireyin bu alanda belirleyici rol oynamasına yol açmıştır. Bireyin bu rolü ise liberal ahlâkın etkisini kuvvetlendirerek ahlâki davranışın daha subjektif biçimde ele alınmasının sebeplerinden biridir. Buna bağlı olarak özellikle kitaplı dinlerin bireyi ve toplumu disipline etmeye yönelik bazı kırmızı çizgilerinin (mesela; sınırsız tüketimin, bir başka ifadeyle israfın yasak oluşu gibi) silikleştiği görülmektedir. Nihayetinde dinin insan davranışını yönlendirmede ve ahlâki davranışın sürekliliğini sağlamadaki etkisinin azalması bireysel ve toplumsal ahlâk alanındaki istikrarı da tehdit edebilmektedir. Dinin söz konusu tesirinin azalması ise bencillige dayalı keyfiliğin artmasına sebep olabilmektedir. Bu nedenle ahlâki sorunların çözümü için davranışlarımıza ve uygulamalarımıza yön veren ahlâk sistemlerinde değişiklik yapmak, bugün ülkemizde olduğu gibi Batı’da da tartışılan ve önerilen bir husustur. Bahsettiğimiz problemler bağlamında gerek ahlâki davranışın devamlılığını sağlamada gerekse değerler alanında yaşanan yerel ve evrensel çatışmasına bütünleştirici bir cevap verebilmede “kul hakkı”nın, dinden kaynaklanan bir değer olarak din eğitiminde önemle vurgulanması gerekir. Çünkü kul hakkı bir değer olarak insan hayatının her alanını kapsayıcı bir niteliğe ve yaptırımı sahiptir. Aynı zamanda hem İslam’a özgü oluşuyla yerel hem de günümüzün en çok vurgu yapılan kavramlarından “insan hakları” ile büyük oranda örtüşmesi bakımından hatta kapsadığı alan itibarıyla onu da aşmasıyla evrensel bir değerdir. Önemine ve kapsayıcılığına rağmen günümüz din eğitimi çalışmaları içerisinde kavrama bir değer olarak gereken ağırlığı verildiğini söylemek, güncel literatür çalışmalarının azlığı da dikkate alındığında güçtür. Bize göre, bunun temel sebebi ise kavramın daha çok insan hakları bağlamında ve hatta çoğu zaman aynı anlamda ele alınmasıdır.

Bu noktadan hareketle sunumuzda, kul hakkı kavramının içeriği ve kaynağı, din eğitimi bağlamında kavramın bir değer olarak ele alınmasının imkanı tartışılacak, bu doğrultuda öneriler getirilmeye çalışılacaktır.

İslam Eğitim Tasavvurunda Şer'î İlim Kavramı

Hasan Sabri Çeliktas

Milli Eğitim Bakanlığı, Dr.

İslam eğitim tasavvurunun oluşumu Hicri ilk asırdan itibaren teşekkül etmeye başlamıştır. İlk dönemlerde Kur'an ve hadisleri anlamak İslam eğitiminin temel gayretleri arasında olmuştur. Zamanla İslam coğrafyasının fiziksel olarak genişlemesi zihinsel ve kültürel çeşitliliği beraberinde getirmiştir. Zihinsel ve kültürel çeşitlilik ile çok yönlü iletişim hâline geçilmesiyle birlikte kutsal metinleri anlama çabası, İslam eğitim tasavvurunu daha geniş bir zemine yaymıştır. Yayılan geniş zemin üzerinde İslam eğitiminde öğretime konu olan ilimlerin sayısı artmıştır. Sayısı artan ilimler, İslam eğitim tarihinin çeşitli dönemlerinde tasnife tabi tutulmuştur. Tasnifte ilimlerin bir kısmı "şer'î ilim" kavramı altında toplanmıştır. İslam eğitim tasavvurunda merkezî bir konumda olan buradaki "şer'î ilim" kavramı çalışmamızın da konusunu oluşturmaktadır.

"Şer'î ilim" kavramı çeşitli dönemlerde üç manada tanımlanmaktadır. Birincisinde "şer'î ilim" ancak şâriin bildirmesiyle elde edilebilen ilimdir. İkincisi, şâriye mahsus olan ilimlere kendisi aracılığıyla ulaşılabilen ilimlerdir. Yani kendisinden şâriden elde edilen ilimleri elde etmenin dışında yararlanılmayan ilimlerdir. Bu mana birincisindeki gibi kayıt konulmadığı için daha kapsamlıdır. Üçüncüsü, şâriden kaynaklanan veya şâriden kaynaklanan şeylere dayanak teşkil eden ilimlerdir. Bu tanımda ikinci manadaki daraltmaya da itibar edilmemiş ve "şer'î ilim" kapsamına bütün alet ilimleri dâhil edilmiştir. Buradaki üç farklı döneme ait tanımlamalarda İslam eğitiminde öğretime konu olan ilimlere yaklaşımın dışlayıcı değil kapsayıcı olduğu görülmektedir. Özellikle üçüncü manadaki anlam genişliğine bakılarak eğitimde öğretime söz konusu ilim alanlarının hepsi şer'î ilim tanımı içine alınmıştır. Çalışmamızın amacı; öncelikli olarak "şer'î ilim" kavramının İslam eğitim tasavvurunda kazandığı anlam bütünlüğünü tespit etmektir. İkinci olarak "İslam eğitimi" tamlamasındaki "eğitimi" niteleyen "İslam" kelimesi bir dini çağrıştırdığı için bunun eğitiminde dini hususların öğretileceği algısı ön plandadır. Bu algının karşısında ise dini olmayan bir alan tasavvuru bulunmaktadır. Dini olmayan alan tasavvuru ise zihinlerde çatışma ortaya çıkarmaktadır. Zihinlerdeki çatışmanın tezahürleri de eğitim alanına dinî-ladîni şeklinde yansımaktadır. Dolayısıyla bu bakış açısının da değişmesinde "şer'î ilim" kavramının tanımlanması önemli katkı sağlayacaktır. Üçüncü olarak eğitimde, öğretime konu olan ilim alanlarının genel bir tanımlaması yapılarak eğitimin üst amacı da belirlenmiş olacaktır. Yukarıda ifade edildiği üzere şer'î ilim en geniş manada Allah Teâlâ'dan (c.c.) kaynaklanan ilimlere ulaştıran ilimlerdir. Bu tanım bir anlamda bütün eğitim faaliyetini yüce yaratıcıyı anlama faaliyeti olarak görmektedir.

Çalışmamızda, kronolojik tarihî analiz yöntemi esas alınacaktır. Bu çerçevede önce tarihî sıra takip edilerek ilimler tasnifi ile ilgili eserlerde "şer'î ilim" kavramının kazandığı anlam dönemler hâlinde tespit edilecektir. Daha sonra dönemler arasındaki anlam farklılıkları göz önünde bulundurularak İslam eğitim tasavvurunun izlerini yer aldığı diğer kaynaklarla karşılaştırmalar yapılacaktır. Son olarak ortaya çıkan tablo yorumlanarak analiz edilecektir.

İslam Düşünce Geleneğinde İrade Kavramı ve Önemi

Nesrullah Okan & Yusuf Alpaydın

Marmara Üniversitesi, Arş. Gör. & Marmara Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi

Yaradılışı gereği akıl sahibi olarak yaratılan ve davranışlarından sorumlu tutulan yegâne varlık insandır. Bu yönüyle insan, doğruyu ve yanlışlı ayırt edebilme kapasitesine sahiptir. Bunu yapma gücüne de irade denilmektedir. İrade üzerine sayısız tartışma ve yazılara ulaşmak mümkündür. İnsanın olduğu her yer ve yaşadığı her dönemde irade ile ilgili çeşitli tartışmalar yapıldığı bilinen bir gerçektir. Özellikle Batı toplumunda bununla ilgili tartışmalar oldukça fazla iken İslam toplumunda eski düşünürlerin dışında yenilerin bu konuda ciddi şeyler ürettiklerinden bahsetmek çok da görülen bir durum değildir. Dünya üzerinde geniş bir coğrafyaya yayılan ve nüfus olarak da beşte birini teşkil eden İslam dini mensuplarının genelde eğitim biliminde, özelde irade ile ilgili ciddi eserler verdiklerinden bahsetmek ne yazık ki çok da rastlanılır bir durum değildir. Bu durum da oldukça düşündürücüdür. Var olan bu eksikliği bir nebze olsun gidermek, iradenin Müslümanların hayatındaki konumunu, eğitim hayatı üzerindeki etkisini sağlıklı bir şekilde anlamak için çeşitli araştırmaların yapılması bir zaruret ve ihtiyaçtır. Bundan ötürü iradeyi doğru ve kapsamlı bir şekilde ele almak eğitime ciddi katkılar sağlayacaktır. Her ne kadar Batı'da karar verme, oto kontrol ya da bir şeyi isteme anlamında ele alınsa da esasında irade, Müslümanlar için kulluğun ve insan olmanın anahtarı hükmündedir. Dolayısıyla iradenin doğru bir şekilde tanımlanması ve eğitim sistemine entegre edilmesi, sorumluluk bilincine sahip insan için çok önemlidir. Bu itibarla özellikle İslamî düşünce geleneğinde iz bırakmış kişilerin iradeyi nasıl tanımladıkları ve eğitimde kullanılması konusunda ne tür tavsiye ve yöntemler geliştirdikleri iradeyi anlama noktasında yardımcı olacaktır. Bu yönde yapılacak bir çalışmanın özellikle eğitim noktasında bir çıkış arayan eğitimcilerin ve eğitime yön verenlerin işini kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Son tahlilde bu çalışma iradenin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için oldukça önemlidir.

Bu çalışmanın temel amacı, İslamî eğitim geleneğinde iradenin önemini ortaya çıkarmak ve çıkan bu bilgiler ışığında irade kavramının bugünkü eğitim sistemine nasıl entegre edilebileceğini tartışmaktır.

2. Session

Marmara University Theology Faculty Cultural Center - Hall 2
27 April 2018 Friday, 14.30 - 16.00

Religious Education in Different Countries

Moderator: Doç. Dr. Lülfi Sunar

Religious Education in The Gulf: The Past and The Present

Birol Başkan

Islamic Identity and Interfaith Dialogue in US Islamic Schools

Sufia Azmat

Dualism in the National Education Systems in Indonesia, Malaysia and Brunei

Hisan Anis Matta

Philosophical Studies of Islam in Japan: Relevance, Prospects and a Preliminary Conceptual Strategy for Establishment and Islamization

Muhammed Yusra

Religious Education in the Gulf: the Past and the Present

Birol Başkan

Georgetown University, Qatar, Dr.

All Gulf States are, for the lack of a better word, religious states. While, for example, Bahrain, Oman and Saudi Arabia constitutionally declare themselves as Islamic States, Kuwait, Qatar and the UAE declare Islam as their state religions. While Saudi Arabia puts Islam's Holy Book and the traditions of Islam's Prophet above all laws and regulations, the others recognize the Islamic law as a main source of law or legislation. How is this strong identification with religion manifest in religious education in these six Gulf States?

This paper provides a comprehensive overview of religious education in the public education system of Gulf States. The paper illustrates that Saudi Arabia is different from other Gulf States in several ways: first Saudi Arabia runs more number of religious schools. Second, it offers more diverse set of religious classes. Third it devotes more class time to religious classes. Finally, Saudi Arabia is rhetorically more religious than others in its stated educational objectives.

This paper also provides a historical overview. In broad lines the paper narrates how the said differences originated and evolved in the Gulf as Gulf States have built and expanded their public education systems: the paper argues that Saudi Arabia has always been different in the provision of religious education in the ways just described than other Gulf States.

By tracing how the said differences have come about the paper particularly seeks to figure out whether there has been any fundamental change in the nature of state-provided religious education in the Gulf as Gulf States have faced successive geopolitical challenges represented by first Egypt in the 1950s and then Iran in the 1980s. The paper simply argues that there was not much change across decades, except in that in the 1980s all Gulf States began to emphasize their religious credentials more strongly than before in reaction to the real or perceived rise of Islamism across the region.

The paper ends with some general observations as to the present and future of religious education in the Gulf.

Islamic Identity and Interfaith Dialogue in US Islamic Schools

Sufia Azmat

Council of Islamic Schools in North America, Expert

Never in the history of Islamic education in the Western World has there been the same urgency as exists now to ensure that our youth are equipped with the necessary tools to not only comfortably embrace their own identity but accept people of all faiths, ethnicities and abilities. The social climate following the US presidential election in 2016 should challenge, if it has not already done so, educators throughout the world to reexamine and evaluate their existing programs on bullying prevention, inclusiveness, interfaith activities, and character formation.

In order to assess the current situation, two surveys were conducted of Islamic high school students and graduates in the United States. One survey was conducted of 161 Islamic high school students and graduates to determine their comfort with their Islamic identity and assess their knowledge of their faith. These students attended full time Islamic schools in various parts of the United States.

The study on interfaith activities concentrated on interfaith events in Islamic schools and focused on one Islamic school on the East coast. This school was selected due to its reputation in the US to be among the top ranking Islamic schools. The purpose of this initial research was to discover the kinds of interfaith activities that are taking place in Islamic schools and their relative efficacy.

Results of these surveys provide insight into the current status of Islamic education as to the role Islamic schools play in forming Islamic identity and in educating our youth to be more accepting of other faiths. Educators may use the results of these surveys to not only assess their own institutions and programs but modify their curricula to ensure the needs of the students are being addressed. The findings show a surprising disconnect between the perception of the school teachers and administrators and the actual beliefs of the students.

Dualism in the National Education Systems in Indonesia, Malaysia and Brunei

Hisan Anis Matta

Graduate Of Ucl Ioe, Student

Indonesia, Malaysia and Brunei are three Muslim majority countries located in Southeast Asia. These countries have many similarities, shared histories and are culturally bound by a distinct Islamic religious identity. Islam constitutes an important part of the national and cultural identity for many of the population and this religious value is reflected in the national education systems in these countries. After their independence, the national leaders and monarchs in Indonesia, Malaysia and Brunei were debating and deliberating over the national education systems and how to incorporate Islam and/or Islamic education into the national education systems.

This paper will look at the formation of the national education systems in Indonesia, Malaysia and Brunei, and will explore the events, discussions and negotiations regarding 'Islamisation' of the national education systems. Using 'comparative historical sociology analysis', this paper will compare and seek to find and identify similarities and differences in the process and outcomes by the Muslim population to infuse Islam/Islamic values into the national education systems. This paper aims to contribute to literature on Southeast Asian education and comparative historical analysis on education.

This paper will argue that there is a similar trend of dualism between the national/public education and Islamic education in the national education systems in Indonesia, Malaysia and Brunei. This dualism stemmed from the historical debates and deliberations between the Islamic group and the 'secular' group regarding the incorporation of Islam in the education systems, the shaping of the national education structures and institutions as well as the core values of the national education systems. The Islamic groups wanted the national education systems to be 'Islamic' and/or to be more reflective of the Islamic cultural and religious identity and values. In all these three countries, the Islamic education system is separated from, but parallel to, the national/public education system. The Islamic education system is administered under different government Ministry than the national education system, such is the case in Indonesia. Attempts has been made to reconcile both of these systems but it has not been successful in making a long lasting reforms in the education systems, as can be seen in the case of Brunei. Further enquiry on the dynamic between the Islamic and the 'secular' national/public education will be undertaken in this paper.

Philosophical Studies of Islam in Japan: Relevance, Prospects and a Preliminary Conceptual Strategy for Establishment and Islamization

Muhammed Yusra

IUM, Student

In so far the official historical record can be traced, Japan has a 5000-year history of civilization. It is one of the few civilizations that have stood the test of time for more than five millennia almost unchanged while other civilizations emerged and collapsed in the meantime.

During this long civilizational life, countless foreign forces have tried to influence Japan in various ways intended. And among the most important forces, and indeed the focal interest of this paper, are the intellectual, religious, and cultural forces couched in the bodies of thoughts such as Hinduism, Buddhism, Taoism, Confucianism, and, of course, Islam. These forces, however, none of them has ever succeeded to influence Japanese worldview and transform it substantially. Almost all of them were Japanized to fit into the already existing Japanese worldview. And so we find, for example, Zen Buddhism today is radically different from all other denominations of Buddhism – and even from the original Buddhism.

Owing to historical circumstances, however, it is most fortunate that Islam is the latest world religion that has ever come into contact with Japan. In the current modern world where rational structure of thought is the dominant mood, Islam can be presented to Japan in a manner which previous great traditions never got to enjoy before – in an academic, philosophical, and rational way – and thus opens to a more bright opportunity of establishing philosophical studies of Islam.

The purpose of this paper, therefore, is to propose some analyses on the prospects of Islamic philosophy studies in Japan and a corresponding preliminary conceptual strategy. This, in turn, we hope that it can contribute to us with better avenues in creating better engagements and civilizational dialogues between Islamic and Japanese civilization, and have profound exchanges of wisdom.

The methodology of this study initiates with the survey on the contextual relevance of Islamic studies in Japan. Basically, it will attempt to answer the question of “why Japan?” The answer from which is pertinent to Islamization efforts. Next, a survey and an analysis of the history of Japanese philosophy is conducted to trace the origin of the abovementioned context. A pattern is analyzed from this historical timeline and is important in assessing relevant prospects and challenges. Then, previous attempts of Islamization are analyzed to evaluate the degree of successes so far. And, finally, a progressive preliminary strategy is proposed to continue the effort.

3. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 3
27 Nisan 2018 Cuma, 14.30 - 16.00

İslam Eğitiminde Kurumlar: Tarihsel Tecrübe

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Alpaydın

21. Yüzyılın İkinci Yarısında Mısır'da Yüksek Din Öğretimi ve El-Ezher Üniversitesi

Ferda Demir Aycan

Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri Özelinde Âmin Alayları ve Günümüze Yansımaları

Emine Tuğba Demirci

Almanya'daki İslam Din Eğitiminin Kurumsallaşması

Atilla Kurnaz

21. Yüzyılın İkinci Yarısında Mısır'da Yüksek Din Öğretimi ve El-Ezher Üniversitesi

Ferda Demir Aycan

Ankara Üniversitesi, Arş. Gör.

Mısır'da Müslüman din eğitimi, Orta Çağ'da çocukların Kur'an eğitimi gördükleri küttâb; meşicilerde yetişkinlerin katıldığı ilim halkaları ve dini ilimlerin öğretildiği medreseler ile başlamıştır. Ağırıklı olarak dinî eğitimin verildiği medreseler, günümüzde yerini üniversitelere bırakmıştır. 361/972'de Fatimiler tarafından kurulan el-Ezher Üniversitesi ise geçmişteki medrese ve günümüzdeki üniversite anlayışının yanında kendine özgü yapısıyla istisnai bir kurum olarak varlığını sürdürmektedir. Müslüman tarihinin en köklü yüksek eğitim kurumlarından biri olan el-Ezher, Mısır yüksek din eğitiminde geniş bir etki alanına sahiptir. Günümüzde muhafazakâr muhafazakâr İslamî değerlere ağırlık veren kurum, dinî eğitimini, başlıca İslamî ilimler, eş-Şeri'a ve'l-I-Kanun, Arap Dili, Usulü'd-Din alanlarında sürdürmektedir.

Mısır yüksek din öğretimindeki etkisinin yanı sıra El-Ezher Üniversitesi, ülkenin toplumsal ve siyasi gündeminde de inişli çıkışlı etkisi ile sık sık gündeme gelmiştir. Kurumun ülkenin gündemiyle olan etkileşimi, eğitim yapısında ve yaklaşımında birtakım yenilik ve farklılıkların uygulanmasıyla sonuçlanmıştır.

Bildirinin ana konusunu, El-Ezher Üniversitesi'nin, 1950'lerden 2000'li yıllara uzanan kurumsal yapısı ve eğitim uygulamalarındaki gelişim süreci oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra El-Ezher Üniversitesi'nin, konu bağlamındaki yerinin anlaşılması amacıyla öncesinde, Mısır'daki yüksek din öğretimi üzerine ilişkin yapılacak kısa bir değerlendirmeye yer verilecektir. Araştırma için belirlenen tarih aralığında, El-Ezher Üniversitesi'nin, içinden geçtiği kurumsal değişime ilişkin yapılan literatür taraması, veri kazanımını sağlanması bakımından önem arz etmektedir. Bu bildiriye, betimleyici yönetime başvurulacak, kazanılan verilerin tanımlanması, açıklanması ve çözümlenmesi amaçlanmıştır.

Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri Özelinde Âmin Alayları ve Günümüze Yansımaları

Emine Tuğba Demirci

Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

Sıbyan Mektebi, Mekteb-i Sıbyan, Taş Mektep, Muallimhane gibi farklı isimler ile anılan ilk mektepler Osmanlı Türklerinin temel eğitim sistemini oluşturan eğitim-öğretim kurumlarıdır. Mahalle Mektepleri'nde eğitime başlarken, küçük bir çocuğun ruh âleminde derin izler bırakacak, ona büyüdüğünü ve özel olduğunu hissettirecek şaşaalı törenler yapılırdı. Bed-i Besmele ya da Âmin Alayı denen, eğitime başlama merasimi bir şölen havasında geçirdi. Bu ilk dersini alma merasiminin gerek sembollerine gerek yapılaş şekline bugün dahi baktığımızda etkilenmemek mümkün değildir. Günümüzde oryantasyon hizmetleri ile amaçlanan "okula başlama korkusunu yenme" çalışmaları tarihimizde Amin Alayları vasıtası ile gerçekleştirilmiştir.

Günümüzde Osmanlı Sıbyan Mektepleri'ne denk gelen eğitim kurumları, "değerler eğitimi" üst başlığında din eğitimi veren anaokullardır. Bu kurumlarda tıpkı Osmanlı Sıbyan Mektepleri'ndeki eğitim gibi çocuklara bazı basit ilmihal bilgileri, bazı sureler, dualar ve Kur'an-ı Kerim okuması öğretilmektedir. Somut işlemler döneminde olup soyut kavramları anlamada zorlanan yaşları dört ila altı arası değişen öğrencilere din eğitimi, törenler vasıtası ile cazip hâle getirilmeye çalışılmaktadır.

Bütün bu anlatılanlar ışığında bu çalışmanın konusu; tarihimizde anaokullarında verilen din eğitimini, orada yapılan törenleri incelemektir. Bu bağlamda bu çalışma, günümüz anaokulu din eğitimini cazip hâle getiren törenlerin nasıl uygulandıklarını araştırmıştır. Çalışmanın Birinci Bölüm'ünde Osmanlı'nın anaokullarını tanımak üzere Sıbyan Mektepleri işlenmiştir. İkinci Bölüm, çalışmanın ana konusu olan din eğitimindeki törenleri Osmanlı'da ve günümüzdeki şekilleri ile incelemiştir. Araştırmanın ekler bölümünde ise çalışmayı daha iyi anlatabilmek adına fotoğraflar, resimler ve konu ile ilgili yapılan röportajlar eklenmiştir.

Almanya'daki İslam Din Eğitiminin Kurumsallaşması

Atilla Kurnaz

Sakarya Üniversitesi, Öğrenci

Almanya'nın 1950'li yıllardan itibaren yapmış olduğu iş gücü anlaşmaları ile başlayan süreç birçok Müslümanın Almanya'ya gelmesine neden olmuştur. Almanya'ya yönelik işçi göçünün artmasıyla birlikte Almanya'daki Müslüman nüfus bu duruma paralel olarak artmıştır. Bu artışla birlikte Müslümanlar için öncelikli konulardan biri olan din eğitimi, Almanya tarafından da fark edilmiş ve 1979 yılında Almanya Eğitim Bakanlığı tarafından "İlkokullarda İslam Din Dersi" ile ilgili planlamalar yapılmıştır. Bu duruma rağmen çeşitli nedenlerle ilgili planlamalar yürürlüğe girememiş bir süre sonra da Almanya'nın gündeminden düşmüştür. Din eğitimi konusu, Müslümanların oluşturmuş oldukları STK'lar vasıtasıyla yarı kurumsal bir şekilde çözülmeye çalışılmıştır. 2006 yılında Almanya İçişleri Bakanı Dr. Wolfgang Schäuble öncülüğünde, Alman İslam Konferansı'nın düzenlenmesi, din eğitiminin kurumsallaşması açısından önemli bir gelişme olmuştur. İslam diniyle alakalı konuların ve okullarda verilen din dersinin, Eğitim ya da Uyum Bakanlıkları yerine İçişleri Bakanlığı'nca yürütülüyor olması ise meselenin eğitim veya göçmen bağlamından ziyade güvenlik bağlamından ele alındığının bir işaretidir. Buna karşılık Müslümanlar için önem arz eden "din eğitimi" konusu pedagojik meseledir. Bu bildiri, Alman devletinin ve Almanya'da yaşayan Müslümanların din eğitimi konusu hakkında nasıl bir beklenti içerisinde olduklarına ve Almanya'da din eğitiminin evrileceği yöne dair bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

4. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 4
27 Nisan 2018 Cuma, 14.30 - 16.00

Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve İmam Hatipler

Moderatör: Prof. Dr. Cemal Tosun

AB Uyum Sürecinde Türkiye’de Değişen Vatandaşlık Anlayışı ve
Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Programına Etkisi

Neslihan Asil

Cumhuriyet Dönemi İlmihallerde ve Din Dersi Kitaplarında
Kader Öğretisi Üzerine Bir Değerlendirme

Emine Keskiner

İmam Hatip Liselerinde Okutulan Ders Kitaplarının Bireycilik ve
Kolektivizm Açısından İncelenmesi

Sıddık Ağçoban

AB Uyum Sürecinde Türkiye’de Değişen Vatandaşlık Anlayışı ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Programına Etkisi

Neslihan Asil

Marmara Üniversitesi, Öğrenci

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa’nın ekonomik olarak yeniden kalkınması için dünyanın çeşitli bölgelerinden Avrupa’ya yoğun göçler yaşanmıştı. Düşük ücret karşılığı göçmenleri çalıştıran Avrupa ülkeleri, bu yabancı nüfus akışını ilk zamanlar geçici görmüşlerdi. Ancak bir süre sonra bu göçmen nüfus, geçici misafirler olmaktan çıkıp kalıcı vatandaşlara dönüştüler. Kültürel yapılarını muhafaza eden bu gruplar, giderek kamusal alanda daha fazla tanınmak istemişler ve Avrupa ulus-devletlerini klasik homojen vatandaşlık tanımını üzerine yoğun bir tartışmaya mecbur bırakmışlardı. Aynı zamanda küreselleşme ve kitle iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler de toplumda bulunan farklılıkların daha fazla vurgulanmasına ve en önemlisi göçmen grupların veya azınlıkların hak taleplerini daha etkin bir biçimde dile getirmesine yol açmıştı. Bu da devletlerin kayıtsız kalamayacakları bir meydan okuma idi. Bu bağlamda farklı grupların kendi dinlerinde eğitim öğretim hakkı talepleri de devletin din eğitim ve öğretimi politikasında bir revizyonu zorunlu kılıyordu. Bu revizyon sonucunda farklı dinlere karşı hoşgörüyü merkeze alan (yeni) doktriner, mezhepler üstü, dinler arası, fenomenolojik ve yorumlayıcı yaklaşımlar gibi çok kültürlü ve çoğulcu din eğitimi modelleri geliştirilmeye başlandı.

Dünyada ve özellikle de Avrupa’da yaşanan bu değişimlerden Türkiye Cumhuriyeti de kuşkusuz etkilenmektedir. Örneğin; din derslerinin zorunlu hâle geldiği ilk programlar olan 1982 ve 1992 programları genel amaçlarında farklı din mensuplarına karşı hoşgörülü bir yaklaşımı benimseseler bile İslam dininin diğer dinlerden üstünlüğüne açık vurgular yapmaktaydılar. Halbuki Avrupa Birliği uyum sürecinin hızlandığı 2000’li yıllarda benimsenmeye başlayan çok kültürlü ve çoğulcu yaklaşımın bir uzantısı olarak Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (DKAB) ders programlarında dinler arası öğretim modeli tercih edilmiş ve bu doğrultuda din dersi programından “İslam dininin diğer dinlere üstünlüğü” ibaresi çıkarılmıştır. Benzer bir şekilde 2007 yılında bir Alevi-Türk vatandaşının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne (AİHM) Türkiye’de okutulan din derslerinde yalnızca Sünni inancın öğretildiği ve Alevi değerlerinin öğretilmediği yönündeki başvurusu üzerine AİHM Türkiye Cumhuriyeti aleyhine karar vermiştir. Böylelikle 2010 programıyla beraber Alevi-Türk vatandaşlarının taleplerine de DKAB ders kitaplarında yer verilmeye başlanmıştır. Bu çalışma, Türkiye’de son on yıllarda yaşanan bu değişimlerin DKAB derslerine hangi oranda yansındığını 2005 ve 2010 DKAB ders programları çerçevesinde inceleyecektir.

Cumhuriyet Dönemi İlmihallerde ve Din Dersi Kitaplarında Kader Öğretisi Üzerine Bir Değerlendirme

Emine Keskiner

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dr. Öğr. Üyesi

İslam inanç alanına giren diğer konular gibi gaybî yönünün bulunması, insan-Allah, insan-evren, insan-insan gibi birçok etkileşimin ürünü olması nedeniyle tam olarak anlaşılması belki de mümkün olmayan kader inancı, tüm bu güçlüklerle rağmen insanların bilgili-bilgisiz fikir yürüttüğü alanlar arasında belki de başı çekmektedir. Nitekim din alanına dair merak edilen konuları tespite yönelik yapılan araştırmalarda kader inancının kapsamına giren soruların ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Söz konusu sorular genel olarak Allah'ın ilmi ile insanın sorumluluğu arasındaki ilişkinin yeterince kavranmadığını ortaya koymaktadır. Kader konusu ilahiyat alanında daha çok kelam, tasavvuf, din felsefesi gibi disiplinlerin çalışma sahası olarak düşünülmüş, son yıllarda meselenin psikolojik ve sosyolojik boyutlarına yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Kanaatimizce insanın hayata bakışını şekillendirmede oldukça önemli bir fonksiyonu olan bu inanç alanının, din eğitimi perspektifinden de ele alınmasına ihtiyaç vardır. Geçmişten bugüne kader inancı ile ilgili yorumlarında akli öne çıkardıkları için akılcı kabul edilenlerle takdiri öne çıkardıkları için kaderci olarak düşünülenler arasında tartışma hız kesmeden devam etmektedir. Kader konusuna akılcı yaklaşımların nihai tahlilde katı determinist bir bakış açısı oluşturmak gibi bir riski söz konusu iken takdire göndermede bulunmanın da uzun yıllardır toplumsal anlamda şikayet edilen, yaşananların sorumluluğunu Allah'a (c.c.) yükleyip sorumluluktan kaçma gibi bir tavır besleme riski mevcuttur. Bu durum kaderin öğretime nasıl konu edileceğinin önündeki önemli güçlüklerdendir. Bu bağlamda kader inancının örgün ve yaygın din eğitimine nasıl yansıdığına bakmakla işe başlanabilir. Buradan hareketle araştırmamızda Cumhuriyet tarihimiz boyunca yaygın ve örgün din eğitimi yoluyla oluşturulmaya çalışılan kader anlayışını kısmen de olsa tespit etmek amaçlanmaktadır. Ülkemizde din öğretimi okullarda var olduğu sürece kader öğretimi müfredatın bir parçası olmuş, din dersi kitaplarındaki yerini almıştır. Diğer taraftan halkın din anlayışının önemli kaynaklarından olan ilmihaller de kader konusunun ele alındığı eserlerdendir. Bu çalışmada, yaygın ve örgün din eğitiminde kazandırılmak istenen kader anlayışı ders kitapları ve seçili ilmihaller çerçevesinde doküman inceleme metodu ile tespit edilmeye çalışılacaktır. İlmihallerde öncelik Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarına verilmekle beraber toplumun geniş kesimlerinin başvurduğu ilmihallerdeki kader anlayışı da irdelenmeye gayret edilecektir. Ders kitaplarındaki kader anlayışı ile ilmihallerde sunulan kader anlayışının mukayesesinin ardında bu bilgilerin insanımız tarafından merak edilen sorulara ne ölçüde cevap teşkil ettiği yorumlanmaya çalışılacaktır.

İmam Hatip Liselerinde Okutulan Ders Kitaplarının Bireycilik ve Kolektivizm Açısından İncelenmesi

Sıddık Ağçoban

Kırklareli Üniversitesi, Arş. Gör.

Bireycilik (individualism) en temel anlamıyla her insanı, kendi başına bir kişilik olarak kabul eden ve bireysel “kimlik”in kolektif (grupçu) “kimlik”e indirgenemeyeceğini ileri süren düşüncedir. İnsanlığın toplumsal birliklerden değil tek tek bireylerden oluştuğu düşüncesine dayanan bireycilikte kişi her türlü otoritenin üstünde görülür. Kişinin tutum, inanç ve davranışları meşruiyetini “bireyin tek başına yetkinliği”nden almaktadır. Kişi sahip olduğu inanç ve fikirleri başka herhangi bir kişi veya kuruma onaylatmak zorunda değildir.

Kolektivizm ise temelinde insanların birbirine bağımlı olduğu düşüncesi yatan felsefi, dinî, politik veya ekonomik düşünce olarak tanımlanmaktadır. Bireyciliğin tam tersi olarak nitelenen bu düşünce sistemine göre insanlar, doğası gereği birbirine bağımlıdır ve grup amaçları her zaman bireysel amaçların üzerindedir. Kolektivizmde bireyler, bir yandan grubun güçlenmesi için çabalarlarken diğer yandan var olan grubu korumak için gayret etmelidir. Grup başarısı aynı zamanda birey başarısı sayılır ve kişiler grup hâlindeyken daha fazla motivasyon gücüne sahiptirler. Gruba ait bireyler için kaynaşma, dayanışma, aidiyet gibi kavramlar oldukça önemlidir.

Bu çalışmada, dindarlığın sağlanması ve devamı için bireysel çabaların ve akli dinamiklerin yeterli olduğu düşüncesi “bireysel dindarlık” olarak tanımlanırken dindarlığın artması ve gelişmesi için birlikler kurmanın gerekliliğine yönelik düşünceler “kolektif dindarlık” olarak tanımlanmıştır. Bu hâliyle İslam dininin öğretileri içerisinde her iki dindarlık biçimini de bulabilmekteyiz. Fakat bireycilikte tek yetkin otorite olarak görülen bireyin aracısız olarak geliştireceği bir dindarlık sahit sayılırken İslam dini ve öğretileri açısından böyle bir dindarlık biçiminin sahit sayılabilmesi için yaratıcı tarafından onaylanması gerekmektedir. Bu durumda İslam dinine ait metinlerde öne çıkarılan “bireysel dindarlık” arada kişi veya kurumları çıkararak bireyi otantik dinî mesajlarla baş başa bırakmak anlamına gelmektedir. Kolektif dindarlık ise bir iletişim veya etkileşim sonucu ortaya çıkan ve daha çok dinî grup aidiyetini pekiştirmek için kullanılan dindarlık biçimidir.

Bu çalışmada, günümüz imam hatip liselerinde okutulan ders kitapları bu iki kavram açısından ele alınmaktadır. Bir eğitim aracı olarak kullanılan bu kitaplarda ele alınan ayetler, hadisler, diğer dinî metinler ve bu metinleri yorumlama biçimleri detaylı şekilde incelenmiş ve kategorize edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular bahsi geçen bu iki kavram açısından değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın amacı; imam hatip liselerinde okutulan ders kitaplarının hangi dindarlık biçimini öne çıkardığına yönelik bulgular yakalamaya çalışmaktır. Bu kapsamda 13 tane kitap dikkatle incelenmiş ve elde edilen veriler yeni bir konsept içinde yorumlanmıştır.

5. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 5
27 Nisan 2018 Cuma, 14.30 - 16.00

Din Eğitimi Araçları ve Metotları

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Gürel

Değerler Eğitiminde Hikâye Anlatıcılığı

Efruze Esra Alptekin

Nefsin Ahlâki ve Psikolojik Bağlamda Eğitimi İmkânı

Hacer Çetin

Online İslamî Eğitim

Betül Erken

Değerler Eğitiminde Hikâye Anlatıcılığı

Efruze Esra Alptekin

29 Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

Yaşadığımız dünyayı daha anlamlı ve huzurlu kılmak için var olmasına inandığımız ortak değerler vardır. Bu değerler; kendine ve diğerine saygı duymak, bütünü var olanlara sevgi beslemek, adalet, hak yememek, merhamet etmek, yalan söylememek, haksızlık etmemek, fitne sokmamak, ben merkezci düşünmemek, ara bozuculuk yapmamak, hınçlanmamak, sorumluluk sahibi olmak, zor durumlar karşısında sabırlı olmak gibi çoğaltılabilir. İslam eğitiminde de değerler eğitimi önemli bir yer kaplar. Değerler eğitimi teorik olarak öğrenilenin yaşantıya geçirilmesini hedefler. Yani değerler, yaşantıya geçtiği zaman hedefe ulaşılmış olur. Bu sebeple değerler eğitiminde öğretim tekniğinin “einfuhllung” teorisinde olduğu gibi içeriden bir öğrenme olması gerekir. Bir bilginin içeriden öğrenilmesi demek, öğrenen kişinin içine işlemesi konu ile hemhal olması demektir. İşte bu noktada bize bunu vaad eden materyal “hikâye”dir. Hikâyeler istenilen her konuyu bir kurgu içinde bize sunma gücüne sahiptir. Kissadan hisseler tam da bu anlamda hikâyenin gücünü bize gösterir. Bir başka nokta ise gücüne inandığımız bu hikâyeleri aktarma kısmıdır. Burada “hikâye anlatıcılığı sanatı” devreye girer. Hikâye anlatıcılığı sanatı, kadim geleneğimizde yeri olan bir sanattır. Hikâye anlatıcılığı, insanların anlatan, dinleyen ve anlatılan üçgeninde bir araya gelmelerini ve tekrardan birbirilerine saygı duyacakları bir dinamik kurmayı sağlar. Hikâye anlatıcılığının sunum formu bile insanlara saygı, sevgi, dinleme babında bir değer hayata geçmesini sağlar. Hikâye anlatıcılığı formunda anlatılan hikâyede, dinleyen kendisini hikâyenin içerisine yerleştirir ve anlatılmak istenen içeriden idrak eder. Dinleyen kendi hayal gücünün içinde canlandırdığı hikâye farklı bir hâl alır. Ve dinleyen günlük hayatında gayri ihtiyari tesiri görülür. Mesela; değerler eğitiminde çok önemli bir eser olan Mantıku’t-Tayr’ın vermek istediği mesajı iletmek adına hikâyeleri kullanır. Bütün kötü davranışlar bir kuşun ağzından hikâye ile anlatılır. Ve Mantıku’t-Tayr’ı hikâye anlatıcılığı formatında anlatmak, dinleyen kendisini hikâyelerin içerisinde bulmasını sağlar. Bu çalışmada, hikâyenin gücü, hikâye anlatıcılığı sanatı, Türk İslam geleneğinde hikâyenin önemi, tarih içerisinde kullanıldığı yerler ve nasıl yararlandırdığı örneklenecek ve değerler eğitimindeki önemi paylaşıp Mantıku’t-Tayr üzerinden yapılan çalışmanın dönütlerini aktarılacaktır.

Nefsin Ahlâki ve Psikolojik Bağlamda Eğitimi İmkânı

Hacer Çetin

Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Öğrenci

Günümüzde ruh sağlığı yerinde ve değer sistemleri üzerine bir yaşam kurabilmiş, sahip olduğu nefis güçleri üzerinde kendisini olgunluğa taşıyan değişim ve dönüşüm yaşayabilen insan modeli, arzu edilen prototip olmuştur. Bu ihtiyaç bize, tarih boyunca insana ait temel özellik ve değerlerin kaybolmadığı sadece şartlara bağlı olarak yeniden yorumlandığını göstermektedir. Bu sebeptir ki insan ve insana ait özlerin insanın, zamanın gelişim ve değişimine uyumlu yorumlanmadığı ve anlaşılmadığı bir eğitim sistemi ile sorunları çözmek mümkün değildir. Özellikle ahlâk eğitiminde hızlı değişim ve dönüşüme eşlik edebilen insanın psikolojik gerçeğine uygun bir sistem oluşturmak günümüzün en öncelikli ihtiyaçlarından birisi olmuştur. Sistemlerin kurallarına uydurulan bilgi ile değil insan enerji ve emeğini israf etmeyen bilgiler üzerine geliştirilen, öğrenme ve gelişmeye dair sevgi aşılacak sistemlerin oluşturulması bir ihtiyaç hâline gelmiştir. Bu vasıfları taşımakta yetersiz kalan günümüz ahlâk eğitim sistemi fonksiyonel görülmemekte ve eleştirilmektedir. Bu eleştiriler, insana ait varoluşsal öz olan nefis bağlamında insanın ruh ve davranış dünyasının nasıl bir değişim ve dönüşüme açık olduğunu bir kez daha gözden geçirmeyi gerekli kılmaktadır. Çünkü ahlâk eğitimi bu hakiki öz üzerine yapılan çalışmaları kapsamakta bu öze ait olumlu değişim ve dönüşümü hedeflemektedir. Günümüze bakıldığında ruhsal soruların birçoğunun tedavisinde ahlâki davranışlara atflar yapılmakta ve kişinin ruh dengesi sahip olduğu değer ve ahlâki yargılarla doğru orantılı olarak değerlendirilmektedir. Yaratana ve yaratılana dair bütün özler nefse ait güçlerle anlaşılmalıdır. Bu yüzdendir ki yaratana bilebilmek için önce yaratılanı iyi tanıma gerekir. Ahlâk ve psikoloji ilimlerinin hareket noktası da “ben olanı bilmeden gayri ben’i bilme” imkânına sahip olunamayacağı gerçeğidir. Bu ortak alan ve hedefler, bizi, ahlâk ve psikoloji bilimi arasında var olan ilişki üzerine anlamalar yapmaya itmiştir. Çünkü manevi, ahlâki, psikolojik yönleriyle bir bütün olan insanı doğru tanımadan çağlara bağlı değişen psikolojik ve ahlâki sorunlarını çözmek mümkün görülmemektedir. Ancak insanın doğru tanınması ve anlaşılması ile nefis-ahlâki sorunları teşhis edilebilir ve kişilik yapılarına göre tedavi için gerekli metot ve çözümler ortaya koymak mümkün hâle gelebilir. İnsan değişen ve dönüşen dünyaya ayak uyduramadığında ruhsal ve davranışsal bozukluklar yaşayabilmektedir. İnsana bu manada ne kadar koruyucu bir eğitim uygulanabilirse (değer aktarımı yapılabilirse, insanın hastalık öncesi sağlığın korunmasına tekabül eden bir boyutta olduğu gibi) o oranda özündeki iyilikleri ortaya çıkarabilen sağlıklı, dengeli değişim ve dönüşüm yaşayabilen bireylere ulaşmak mümkün hâle gelir. Bu genel çerçeveden ahlâk eğitiminin insanın ruh ve davranış değişimi ve dönüşümü üzerinden günümüz şartlarında nasıl ele alınabileceğinin imkânlarının tartışılacağı bir bildiri sunulacaktır. Bildiride eğitimin öznesi olan insan, ruh hâlleri, hareketleri, yetileri, güçleri çerçevesinde ele alınacaktır.

Online İslamî Eğitim

Betül Erken

Diyanet İşleri Başkanlığı, Öğrenci

İslam dünyası dışında yaşayan Müslümanların sayısı her geçen gün artış göstermektedir. Bunların varlık gerekçesi çoğunlukla yakın zamandaki iş göçü ve savaşlarla ilgili yığınsal göçlere dayanmaktadır. Buna ek olarak sonradan Müslüman olanların sayısı günbegün artmaktadır. Müslüman nüfusun artmasıyla beraber dinî eğitime duyulan ihtiyaç da artış göstermektedir. Fakat İslam coğrafyası dışında yaşayan Müslümanların buldukları yerlerde veya bölgelerde eğitim veren hocaların olmaması olsa da kişinin dinî yaklaşımından farklı anlayışa sahip olması gibi sebeplerden dolayı diledikleri tarzda bir eğitime çoğu zaman ulaşamamaktadırlar. Ayrıca detaylı bir İslamî eğitimden geçmek istedikleri zaman İslam ülkelerine seyahat etmeleri gerekmektedir. Seyahat imkânı bulamayan Müslümanlar ise günümüzde önemli bir alternatif olan online İslamî eğitim seçeneğine yönelmektedirler.

Yeni bir fenomen olan online İslamî eğitim konusu üzerine olan bu tebliğ, online İslamî eğitimin yapısını ve öğrencilerin bu eğitim ile ilişkisini incelemektedir. Bu çalışma, yeni bir eğitim imkânı olan online İslamî eğitimin, öğrencilerin kazanımlarını, öğrencilerin gözüyle fenomenolojik bir yaklaşımla anlamaya çalışmakta ve bu eğitimin yüz yüze eğitimden farklarını ortaya koymaya çalışmaktadır.

Bu amaçla, tebliğde öncelikle dünyada en çok takipçisi bulunan, islamiconlineuniversity.com, seekershup.com, beyyinah.tv ve qibla.com gibi sitelerin ortak özellikleri ana hatları ile anlatılacaktır. Sonrasında bu sitelerden qibla.com ve seekershup.com sitelerinden dersler almış olan öğrencilerle yapılan mülakatların sonuçları paylaşılacaktır. Görüşmeler 2016 yılı Mart ayında 15'i Amman'da yüz yüze 10'u da internet üzerinden olmak üzere toplam 25 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde katılımcılara online eğitimin pratik yapısı, tercih sebepleri, interaktif yapısı, hoca-talebe ilişkileri ve özellikle kadınlar için nasıl mkânlar taşıdığına dair sorular yöneltilmiştir.

Öncelikle modern iletişim teknolojisinin İslam'ın klasik eserlerinin eğitimi için kullanılması dikkate değer bir durumdur. Giderek artan bir öğrenci kitlesine sahip olan online İslamî eğitim özellikle gayrimüslim ülkelerde dinî eğitimde önemli bir alternatif hâline gelmiştir ve Türkiye'de de örneklerinin artmasıyla incelenmesi gereken bir konu olma özelliğine sahiptir. Fakat bu konuya dair Türkiye'de akademik anlamda henüz yeterli sayıda çalışma mevcut değildir. Öte yandan online İslamî eğitimin yeni olmasından dolayı henüz sonuçları üzerinde kesin bir bilgi sahibi olmak mümkün değildir. Bununla birlikte yüzbinlerce Müslümanın online yolla İslam'ı öğreniyor oluşu öngörülse de olsa sonuçları üzerine eğilmeyi gerekli kılmaktadır. Bu da ancak online İslamî eğitimin nasıl bir eğitim hizmeti sunduğunu ve öğrencilerin eğitim ihtiyacının ne kadarını karşıladığını anlamaya çalışarak mümkün olur. Mülakatlardan ulaşılan genel sonuç ise online İslamî eğitimin İslamî eğitime ulaşamayan Müslümanlar için önemli bir alternatif olduğu fakat yüz yüze eğitimin yerini tutmadığı ve tek başına yeterli olmadığı yönündedir.

6. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 1
27 Nisan 2018 Cuma, 16.30 - 18.00

İslam Düşünce Geleneğinde Eğitimsel Kavramlar

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Zengin

Gazzâlî Düşüncesinde Mizâc-Kemâl İlişkisi

Ümmügül Betül Kanburoğlu Ergün

Ahlâk Eğitiminin Temeli Olarak Erdem Kavramı

Tuğba Torun

Din Eğitiminin Nihai Gayesi Olarak Hikmet: Kavramsal Bir Analiz

Hatice Fakioğlu Bağcı

Gazzâlî Düşüncesinde Mizâc-Kemâl İlişkisi

Ümmügül Betül Kanburoğlu Ergün

Uludağ Üniversitesi, Doktora Öğrencisi

Gerek klasik öğretiler gerekse modern eğitim teorileri, her insanın farklı yeti ve kabiliyetlerle dünyaya geldiğini kabul eder. Söz konusu farklılıkların modern dönemdeki kurumsallaşmış eğitimde çoğu zaman göz ardı edildiği söylenebilir. Bu durum, eğitimde bireylerin biricikliğinin nasıl söz konusu edilebileceği sorusunu gündeme getirir. Bu bağlamda İslam dünyasında farklı ilim dallarında kaleme aldığı eserleriyle düşüncesi hâlâ canlı ve etkili olan Gazzâlî, insanın biricikliğine yaptığı vurgu cihetinden ele alınabilir. Kanaatimizce insanın biricikliği, onun, eğitimin amacıyla ilgili düşüncesinin temelini oluşturmaktadır.

Gazzâlî’de eğitimin amacının kemal olduğu söylenebilir. Kemal, en genel anlamıyla bir varlığın kendi tabiatının gereklerini yerine getirmesi demektir. Gazzâlî düşüncesinde ise kemalin anlamı, insanın varlığının nihai gayesi olarak mârifetullahı bilmek şeklinde ifade edilebilir. Zira Gazzâlî’nin insanın diğer varlıklardan mârifetullahı istidadı vasfıyla ayrıldığını beyan etmesi buna işaret eder. Kişinin bilgi (ilim) ve eylem (amel) yönüyle kemal bulması, bu dünyada erişebileceği en üstün hâldir. Gazzâlî’ye göre bu, mârifetullahı erişmektir. Bu süreçte asolan bilgi olmakla birlikte eylem, bilgiyi sağlamlaştırması yönüyle onun tamamlayıcı unsurudur. Çünkü ruh (nefs), yaratılışı itibarıyla mârifetullahı bilmeye elverişli olsa da bedenlendiğinde reziletlere meyyal hâle gelmiştir. Kişinin mutedil eylemleri bir diğer ifadeyle faziletli davranışları, ondaki reziletleri temizleyerek ruhunu saflaştırır ve mârifetullahı erişerek kemal bulmasına imkân sağlar.

Gazzâlî’nin kemal fikri, mizaç ile yakından ilişkilidir. Ona göre tüm varlıklar, belli mizaçlarla yaratılmışlardır. İnsanı bu varlıklar arasında farklı ve üstün kılan, mizaçının itidale olan yakınlığıdır. İnsanın kemali ise mizaçının mutedil olmasıdır. Ruhun (nefs) cevher olduğu düşüncesinde olan Gazzâlî’ye göre mizaç, beden gibi arzı bir illettir. Ona göre, insanın mizaçının iki yönü bulunmaktadır. Mizaçın bir yönü, insanın tabiatı ile ilişkili iken diğer yönü alışkanlıklar yoluyla sonradan kazanılır. Dolayısıyla kişinin mizaçını itidale yaklaştırarak kemal bulması, tabiatındaki potansiyellerin yanında kendi gayretle mümkün olur. Tebliğde Gazzâlî’nin bu fikri, *Mizânü’l-‘Amel*, *el-Ma‘ârifü’l-‘Aklıyye* ve *İhyâ‘ü ‘Ulûmi’d-Din* eserleri merkeze alınarak ortaya konmaya çalışılacaktır. Burada amaçlanan, Gazzâlî düşüncesinde insanın biricikliği fikrini, onun mizaçıyla olan ilişkisi bağlamında anlamaya çalışmaktır. Bu düşünceye binaen tebliğde, Gazzâlî düşüncesinden hareketle mizaç merkezli eğitim anlayışının imkân ve zaafıları soruşturulacaktır.

Ahlâk Eğitiminin Temeli Olarak Erdem Kavramı

Tuğba Torun

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dr. Öğr. Üyesi

Ahlâk konusu aslında felsefenin bir dalıdır ve Müslüman filozoflarda buna binaen felsefe eğitimine ahlâk ilmi ile başlamışlardır. Çünkü felsefe, düşüncede yetkinliğe ulaşma yani hikmeti anlama çabasıdır. Ahlâk da önce nefsin veya ruhun daha sonra davranışların olgunlaştırılmasına yönelik bir ilmi faaliyettir. İşte İslam filozoflarına göre, kendini kötü duygu ve düşüncelerden arındıramayan kimsenin felsefi faaliyetin gerçek amacına ulaşamayacağına hatta felsefenin bu kişilerin kötülüğünü artıracığını ileri sürmüşlerdir.

Onların indinde ahlâk ilmi, insanı güzel ve övülen bir ahlâkı kazanmaya sevkeden veya yardımcı olan ilimdir. Bundaki amaç, insanın mutluluğu elde etmesidir. Burada İlk Çağ felsefesindeki Aristo, Platon gibi filozofların ahlâk ilmine yükledikleri amaçla ortaklıkları dikkati çekmektedir.

Nitekim Ebû Bekir er-Râzî (ö. 925), İslam ahlâk felsefesinde ahlâk ilmi için “ruhani tıp” adlandırması yapılmış, bu adlandırma ve bakış Tûsî (ö. 1274) ve onu takip eden filozoflar tarafından da benimsenmiştir. Onlar, konuya veya kavrama şöyle yaklaşmışlardır: Tıp ilmi, insanın bedenini hastalıklardan koruyan veya hastalıkları tedavi eden bir ilim aynı şekilde ahlâk da insanın ruhunu kötü hasletlerden, rezilet olarak isimlendirilen davranışlardan koruyan ve onları tedavi edilmesi için birtakım kurallara ve yöntemlere sahiptir.

Bu ilk dönem İslam ahlâkçılarının ahlâk ilminin amacı olarak tayin ettikleri gayenin bugün de ahlâk ilminden beklenen bir amaç olduğunu söyleyebiliriz. Yani çağlar geçse de ahlâktan beklenen hemen hemen aynı şey olacak ve ahlâkın, erdem sahibinin ruhunu kötü alışkanlık ve davranışlardan arındırmaya yardımcı olması umulacaktır.

İslam düşüncesinde nefsin bitkisel, hayvani ve insani kuvvelerinin kontrol edilmesi ahlâk ile mümkün görülmüştür. Bu sebeple ahlâk ilmi özellikle duygu, düşünce ve davranış yönüyle hem evrensel hem de kültürel açıdan şekillendirilmesinin oldukça erken dönemlerde başlaması gerekir. Bunun anlamı, eğitimin her kademesinde, kreş eğitiminden yüksek eğitimin sonuna kadar müfredatların içinde yer alması gereken bir disiplindir. Ahlâk eğitimiyle birlikte aslında çocuk, din eğitiminin de bir kısmını ama önemli bir kısmını almış olacaktır. Ahlâk eğitimiyle nefse dair kuvvelerin itidalinin sağlanabilmesi için bu itidalin ne olduğu hususunda farklı olaylar ve durumlar karşısında itidali yakalayabilmek için bize yol gösterecek olan şey de akıldır. Yani ahlâktaki ölçünün ne olması gerektiği ile bunun nasıl uygulanacağına karar verecek olan akıl gücüdür. Dolayısıyla ahlâk eğitimi aynı zamanda paralelinde akıl gücünün gelişmesine de katkı sağlayacak, düşünme melekmesini kuvvetlendirecektir.

Bu bağlamda tebilgimizde, öncelikle hem Batı hem de İslam ahlâkına dair belli başlı filozofların ahlâk ve erdem tanımına kısaca değinip son aşamada bu tanımların ortak yanlarından hareketle ahlâk ders veya eğitiminde nasıl bir metot takip etmeliyiz, sorusuna cevap aranacaktır.

Din Eğitiminin Nihai Gayesi Olarak Hikmet: Kavramsal Bir Analiz

Hatice Fakioğlu Bağcı

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Arş. Gör.

Din eğitiminin nihai gayesine dair İslam düşünce geleneğinde yaptığımız bir soruşturmada karşımıza çıkan kadim kavramlardan biri şüphesiz hikmettir. İslam düşüncesinde hikmet kavramının birçok anlamı olmakla birlikte bu çalışmada hikmetin, insanın hakikate ulaşma yolculuğunda hem bir sürecin hem de bir sonucun adı oluşu üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda İslam düşünürlerinin hikmet kavrayışları, hikmetin sözlük anlamları çerçevesinde ele alınacaktır. Hikmet kelimesinin kendisinden türediği “h-k-m” kökünün ilk manasının “engellemek, alıkoymak” olduğu düşünüldüğünde insanı kötülüklerden alıkoyan veya iyiliklere yönelten her şey hikmetin kapsamı içerisinde değerlendirilebilir. Bu anlamıyla hikmet, “insanı kötülükten alıkoyan veya iyiliğe yönelten vasıtalara/imkânlarla” işaret etmektedir ve bir süreç olarak görülmektedir.

Öte yandan hikmet, sözlükte “insanın gücü ölçüsünde eşyanın hakikatlerini bilmek” olarak da açıklanmıştır. Bu anlamıyla da hikmet, mahiyeti insan tarafından tam olarak bilinmeyen sırlı bir sonuca/amaca işaret etmektedir. Hikmetin bu iki uçlu anlam örgüsüne sahip olması, İslam düşüncesinde kimi düşünürlerin onun süreç boyutunu, kimisinin de onun sonuç boyutunu öne çıkarmasına neden olmuştur. Hikmetin bu her iki anlamı da göz önünde bulundurulduğunda onun için “insanın gücü ölçüsünde hakikate ulaşma yolunda hem sürecin hem de sonucun adı” olduğu söylenebilir.

Hikmetin bu geniş anlamından hareketle, din eğitimin nihai gayesini irdelediğimizde onun da benzer şekilde insanın hakikate ulaşma yolunda hem sürece hem de sonuca işaret ettiğini görmekteyiz. Bu bakımdan din eğitimi gaye olarak ne sadece sürece bakar ne de sadece sonuğla ilgilenir. Din eğitiminde nihai gaye, süreci de sonucu da içine alan hikmeti arama-bulmadır. Bu bağlamda din eğitimi, bu hikmeti aramanın-bulmanın macerası/döngüsü olarak düşünülebilir. İslam düşüncesine göre eğer insan, hikmetsiz ise adeta kuvve halinde ise ve hikmet ile kemale eriyorsa o zaman hikmet, insanı tamamlayan ve bütünleyen bir şeydir. Bu bakımdan din eğitimi, insanın hikmetle bütünlenme/tamamlanma çabası olarak da görülebilir.

Sonuç olarak bu çalışma, “hikmet”in sözlük anlamlarından hareketle, onun din eğitiminin nihai gayesi ile olan bağını gün yüzüne çıkarmayı hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmanın yöntemi, hikmet kavramının süreç ve sonuç ifade eden anlamları üzerinden onu kavramsal bir analize tabi tutmaktadır.

7. Session

Marmara University Theology Faculty Cultural Center - Hall 2
27 April 2018 Friday, 16.30 - 18.00

Religious Education in Different Countries

Moderator: Prof. Zohreh Khosravi

Development of Hadith Pedagogy in Islamic Seminaries:
Visioning Progress from Pakistan to Turkey

Muhammad Imran Khan

Prominent Islamic Educators in Yoruba Land of Nigeria

Nuraen T. H. Dindi

An Analytical Approach of the Early Model of the Islamic Education and
Contextualizing its Application in 21st Century Modern Educational System

Haitham Al-Haddad

Islamic Education in Ethiopia: History and Challenges

Riyad Jemal

Development of Hadith Pedagogy in Islamic Seminaries: Visioning Progress from Pakistan to Turkey

Muhammad Imran Khan

University Of Cambridge, Student

The Dowra Hadith programme in Pakistan, taught through the final-year, in which the focus is the study of the major hadith canons represents a rich, rigorous and intellectually stimulating year of studies. My experiences studying the Dowra Hadith programme (and graduating from Pakistan), as well as learning Hadith in Syria and Turkey, along with my studies in western universities, are used as a basis for critical reflection and proposed improvements in the pedagogy and expositions of Hadith. Experience organising several hadith courses in Istanbul since 2011 are also factored into my findings. I assess the aims and methods of Hadith Studies and argue that a critical engagement with the humanities and in particular modern philosophical, theological (non-Islamic) and secular thought must be integrated *sine qua non* in a high-level Islamic scholars' curriculum. The same method, style and content of teaching in the Indian subcontinent is prevalent in western countries though it neither serves the needs of students, nor society, optimally. I argue which changes are most necessary in the teaching of Hadith and what the objectives of such a programme ought to be. In doing so, I use examples of socio-cultural applications which demonstrate the utility of Hadith as a powerful shaper of meaning in the sociocultural sphere and arbiter of Muslim citizens' Islamic identity. In conclusion, I outline the logistics of Turkey implementing such a programme practically and the benefits of this contextual approach as a result. My vision seeks to make Hadith Studies in Turkey at the cutting-edge of Hadith research by combining modern academic methods and amalgamating the best traditional methods of teaching and learning to enthuse a new generation of scholars to succeed in Hadith Studies. Novel insights, pragmatism and creativity as well as human and resource investment may attract the best students and teachers in the world to make Turkey the global hub of advanced Hadith research making an impact far beyond the confines of academic circles.

Prominent Islamic Educators in Yoruba Land of Nigeria

Nuraen T. H. Dindi

Judiciary, FCT High Court of Justice, Abuja, Dr.

As Islamic education is the most effective weapon for the propagation of Islam from the era of the noble Prophet Muhammad pbuh, Islamic Educators world-wide become highly instrumental to the spread and growth of Islam in different parts of the Universe. Among the great prominent Islamic Educators of the past generation were the noble companions of the holy Prophet pbuh such as the Khulafahi Roshideen who were: Abubakr Siddeeq, Umar bn Khat-tab, Uthman bn Affan and Ali bn Abu Taalib (Rodiyyah Allahu An'hum), Aisha, the learned wife of the holy Prophet Muhammad pbuh who was teaching the noble companions their religion of Islam can be included in the list of great prominent Islamic Educators. Among the Taabi'een (immediate generation after the companions) that fall into the category of early prominent Islamic Educators were: Ibn Abass, Sa'eed bn Jubayr, Sa'eed bn Musayyab, Sulaiman bn Yasaar, Muhammad bn Ali bn Abi Taalib and Umar bn Abdul-Azeez (R/A). While some of the Atbaa'u Taabi'een who were also great Educators of Islam include: Imam Malik bn Anas, Ja'far As-Saadiq, Sufyaan bn Uyaynah, Al-Layth bn Sa'ad, Imam Abu Hanifah, Imam Shafihi and Imam Ambali. (R/A). Eventually in the later generation, the following scholars gained prominence as Islamic Educators: Shaikhul-Islam Ibn Taymiyyah, Imam Ibn Qayyim Al-Jawziyyah, Imam Ibn Katheer, Imam Adh-Dhahabee, Imam Muhammad bn Abdul-Wahab and Naasirudeen Al-baani. For better appreciation of the paper, questions such as *who is an Islamic Educator and who are Yorubas in Nigeria* will be attempted in the paper *Insha-Allah*. All of these will serve as a preamble to the paper. This paper is intended to discuss '*Prominent Islamic Educators in the Yoruba land of Nigeria*' in the past and present generations. Thus, the paper will explore the impact and invaluable contributions of the great Nigerian prominent Islamic Educators of the Yoruba tribe in the western region of Nigeria to the intellectual growth of the Nigerian society. About three existing major Islamic Educational institutions established by three prominent Islamic Educators located in three different cities in Yoruba land will be comprehensively examined in this paper. By the grace of Allah, the paper will be sealed up with suggestions as to how to improve on the achievements and the various works of the prominent Islamic Educators of the Yoruba race of Nigeria.

An Analytical Approach of The Early Model of The Islamic Education and Contextualizing its Application in 21st Century Modern Educational System

Haitham Al-Haddad

MRDF, Dr.

An analytical approach of the early model of the Islamic education and contextualizing its application in 21st century modern educational system.

Islamic Education has been the heart of the development of individuals who built one of the greatest civilizations known in history. However, it seems that there was a shift in its goals and nature and as a result it failed to achieve its purpose. The prophet peace be upon him was the best of humanity and the most influential person known in history. Influencing people is the essence and the aim of the educational process. The prophet's companions copied the same model and used it when they nurtured their students. Their students, i.e the second generation known as the tabi'een, used the same method. However, this method was not officially documented or institutionalized. During the fourth, fifth and the sixth hijra centuries these educational methods were not only documented but also institutionalized. This development process continued while it was effectively used during later centuries. During these centuries, Muslims were among the most influential people in the world. By the 13th and 14th Hijra there was a sharp decline which took place in the educational method. As a result, Muslims failed to maintain their position as one of the most influential people in the world. In fact, Muslims became among the most influenced people and their educational systems failed to synchronize with the requirements of modernity and its challenges.

This paper attempts to explore and analyse the comprehensive nature of the very early days of Islamic education as it was practiced by the prophet peace be upon him and his companions that was systemized during the later centuries. The aim of this analysis is to provide a framework for a model that can be applied in the modern 21st century. This paper will illustrate that "classical" Islamic education was not limited to provide students or people with information concerning a few Islamic subjects related to some acts of worship, rather it was used to provide people and students with what the researcher calls a "Total Development Program" that develops people in all dimensions and aspects of life in order to prepare them to be the most effective and influential individuals.

The paper will identify the areas of development followed by a recommended methodology of applying them to a modern context.

Islamic Education in Ethiopia: History and Challenges

Riyad Jemal

Alliance for Better Life Association, Expert

Ethiopia is the first Islamic outreach destination in the world and it is the ‘Land of Two Migrations’ or Darul Hijrateyn” well known for receiving and hosting Islam and the first companions of Prophet Muhammad peace be upon Him. Ethiopia’s/ Habesha’s historic linkage to Islam back to its symbolic figures and of course Sahabas like king Nejashi, Bilal, Ummu Aymen, Osamah bin zeyd and others who were originated from Habesha. Though Ethiopia is the first nation to accept Islam and host companions, Islam and Islamic education were not institutionalized and recognized in the country till the fall of Derg regime in 1991 GC. Islamic education was mainly traditional during Christian emperors’ regime and pre 1991 periods, though it was and still is deep rooted and effective. Post 1991 several initiatives were taken and efforts were made to start formal Islamic education which brought encouraging results before it was intercepted by ministry of education when it has introduced narrow and exclusive new educational policy that made secular education schooling time full day and closed alternatives for Muslims students and community to have time for Islamic education. This came up with two survival alternatives; first to strengthen and keep the existing traditional Islamic education centers and second to establish and operate private schools that provide both secular and Islamic education to enable new generation to have basic Islamic knowledge. Hence, in this study the history and challenges of Islamic education in Ethiopia is assessed with the major objective of presenting past and existing situation and recommending the way forward.

8. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 3
27 Nisan 2018 Cuma, 16.30 - 18.00

İslam Eğitiminde Kurumlar: Tarihsel Tecrübe

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Z. Şeyma Altın

Abbasiler Dönemi Eğitim Kurumları

Mücahit Yılmaz

Balkanlarda İslamî Kimliğin Muhafazasında Meddah Medresesi

Ümmi Murati

Doğu Anadolu'da Tarihî Abri Medresesi: Eğitim Sistemi ve Okutulan Tefsir Kitapları

İrşad Sami Yuca & Mehmet Salmazzem

Bir İslam Eğitim Kurumu Olarak Tarihî Mollakent Medresesi:

Eğitim Sistemi ve Kur'an'la Alakalı Okutulan Eserler

Mehmet Salmazzem & İrşad Sami Yuca

Abbasiler Dönemi Eğitim Kurumları

Mücahit Yılmaz

Yavuz Selim Ortaokulu, Öğretmen

Eğitim ve öğretim İslam dininin doğuşu ile birlikte farklı bir zenginlik kazanmıştır. Bu zenginliğin kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. İlk emri "Oku" olan Kur'an-ı Kerim'in eğitime verdiği öneme binaen İslam'ın ilk yıllarından itibaren eğitim ve öğretim kurumları teşkil etmeye başlamıştır. Hz. Peygamber (s.a.v) Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini vahiy yoluyla alıp öğrenmiş ve insanlara öğretmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v), Medine'ye hicret ettikten sonra Mescidi Nebevî'yi inşa etmiş ve bu mescit birçok fonksiyonla birlikte bir eğitim ve öğretim kurumu olarak da hizmet vermiştir. Suffe ile başlayan eğitim öğretim faaliyetleri çeşitli şekillere bürünerek günümüze kadar gelmiştir. Hz. Peygamber'den (s.a.v) sonraki Dört Halife devri ve Emeviler devrinde eğitim ve öğretim faaliyetlerine önem verilmiş ve bu faaliyetler çeşitli kurumlarla desteklenmiştir.

Emevi Devleti'nin yıkılması ile birlikte Abbasi Devleti kurulmuştur. Bu dönemde yeni bir medeniyetin inşası için önemli bir sorumluluk üstlenen İslam âlimleri bir yandan tercüme faaliyetleri ile birlikte çıkan yeni fikri hareketlere cevap vermekle uğraşmış diğer taraftan ise dinî ilimleri geliştirmek için büyük çaba sarf etmişlerdir. Abbasiler dönemi ile birlikte kıraat, tefsir, Arap dili ve edebiyatı, fıkıh, hadis, tarih, kelam ve felsefe, tasavvuf, tabii ilimler, coğrafya, tıp, astronomi, kimya gibi ilim dallarında önemli gelişmeler meydana gelmiştir.

Bu dönemde, İslam tarihinin ilk dönemlerindeki eğitim-öğretim kurumları olarak görev yapan küttâb ve cami bu vasıflarını korumuştur. Aynı şekilde özellikle ulema evlerinde eğitim öğretim faaliyetleri devam etmiştir. Özellikle Dört Halife devri ile birlikte başlayan toplantılar, bu dönemde edebiyat salonları şekline bürünmüş ve bu toplantılarda eğitim ve öğretim yapılmıştır.

Abbasiler döneminde önemli kültür merkezlerinin fethedilmesi, kâğıdın bulunması, çeşitli kurumların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Kitapçı dükkânları, kütüphaneler ve özellikle Beytü'l-Hikme ve Dârü'l-Hikme kurumları eğitim ve öğretimi farklı bir noktaya götürmüş ve medreselerin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Beytü'l-Hikme ile birlikte tercüme faaliyetleri artmış, bu durum Müslümanların yeni bilgilerle karşılaşmasına zemin hazırlamıştır. Kütüphanecilik faaliyetlerinin başlaması ile birlikte yeni meslekler ve kütüphanecilik kuralları ortaya çıkmıştır. Camilerde yapılan eğitimin ihtiyacı karşılamaması, Beytü'l-Hikme gibi kurumların sayısının artması ve siyasi sebeplerden dolayı medreseler ortaya çıkmış ve İslam dünyasında eğitim-öğretim faaliyetleri yeni bir boyut kazanmıştır.

Biz de bu çalışmamızda ilk olarak, Abbasiler döneminden önce var olan küttâb, cami gibi eğitim kurumlarını ele alacak ve bu kurumların Abbasiler dönemindeki yapısına değineceğiz. Daha sonra Abbasiler döneminde ortaya çıkan kitapçı dükkânları, kütüphaneler, medreseler vb. eğitim kurumlarının ortaya çıkış süreçlerini, kurumsal niteliklerini, sosyal ve mali boyutlarını ve eğitim ve öğretime katkılarını ortaya koymaya çalışacağız.

Balkanlarda İslamî Kimliğin Muhafazasında Meddah Medresesi

Ümmi Murati

Uludağ Üniversitesi, Öğrenci

Üsküp Fatihî Paşa Yiğit Bey tarafından Üsküp'te inşa edilen en önemli ilim merkezlerinden olan Meddah Medresesi'nde uzun süren eğitim faaliyetinden sora ara verilmiş, Krallık Yugoslavyası döneminde etkisi günümüze kadar devam edecek şekilde tekrar açılmıştır. Osmanlı döneminin ilk devirlerinde yaptırılmış olan Meddah Medresesi hakkında tarihi süreç içerisinde nasıl gelişme gösterdiği programı, fonksiyonu hakkında yeterli bilgi bulunmamasına rağmen Osmanlı sonrasında yeniden faaliyete geçen Meddah Medresesi'nin günümüz Makedonya'sı için çok büyük önem arz ettiği düşünülmektedir. Osmanlı döneminde, hem de Osmanlı sonrası çeşitli kesintilerle devam eden Meddah Medresesi 1920'li yıllardan sonra tekrar faaliyete geçtiği çok değerli ilim adamları yetiştirdiği anlaşılmaktadır. Osmanlı'nın son dönemlerinde İstanbul'da öğrenim gören Ata Efendi (Ataullah Kurtiş) (1910-1963) tarafından 1. ve 2. Dünya Savaşları arasında faaliyette bulunan bu medresede Balkanlar ve Türkiye için çok değerli ilim adamları yetiştirdiği görülmüştür.

Aynı yıllarda Anadolu'da özgün anlamda din eğitim öğretim kurumlarının 1931-1933 yıllarında kapatıldığı ve 1949 Şubat'ında tekrar başladığı düşünüldürse Krallık Yugoslava'sında (1918-1945) böyle eğitim kurumunun olması dikkate değer görülmüştür.

Osmanlı'nın Balkan topraklarından ayrılmasından sonra İslamî kimliğin, kültürün korunması ve günümüze kadar ulaşması bakımından en önemli dinî kurumlardan olan Meddah Medresesi'nin amacı ve önemini, kırılma dönemindeki stratejik konumu ve etkilerini araştırarak, bir din eğitimi kurumunun Balkanlarda dinî hayatın sürdürülmesinde önemli etkisinin olduğuna inandığımız din eğitim kurumunu tanıtmak amaçlanmıştır. Bu konuda, tahlil metoduyla literatür taraması yapılmış ve tarihî arşiv incelemesi ile araştırılmıştır.

Araştırmanın sonucunda; İslam kültürünün yaşanması ve aktarılmasında önemli bir yere sahip olan Meddah Medresesi'nde yetişen kişilerin, o dönemin din, edebiyat, tarih ve kültür alanında öncülük etmiş, sonraki nesillerin yetişmesinde katkı sağladıkları görülmüştür. Ayrıca bu medresede yetişen kişilerden Türkiye'de ve farklı ülkelerdeki din eğitimcisi ihtiyacının da giderildiği fark edilmiştir. Medreseyi kuran kişilerin amaçları, kullandıkları metod ve uygulamaları, tarihi kırılmalara rağmen günümüze kadar olumlu etkisi ve yukarıda bahsedilen özellikleri dikkate alındığında medresesinin tarihimizde özgün eğitim kurumları arasında yer aldığı ve bu medresenin her yönüyle tanıtılacağı bu çalışmanın İslam eğitim tarihi literatürüne önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Doğu Anadolu'da Tarihî Abri Medresesi: Eğitim Sistemi ve Okutulan Tefsir Kitapları

İrşad Sami Yuca & Mehmet Salmazzem

Muş Alparslan Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi & Muş Alparslan Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi

İslam dini, farklı kültürlerle mensup insanların toplumsal yaşayışlarının her aşamasında; örgütlenmeleri, üretim süreçleri ve bilgi referanslarında devrim niteliğinde değişimlere kaynaklık etmiştir. Bu minvalde bir eğitim kurumu olarak medreseler, İslamî yaşam temelinde medeni ve müreffeh bir toplumun teşekkülünde mühim bir role sahip olmuştur.

İslam'ın iniş sürecindeki ilk basamağında "Oku" emrinin yer alması İslamî hayat ve anlayışın bilgi temelli olduğunun önemli alamet-i farikalarındandır. Hz. Peygamberin (s.a.v), Medine'de inşa ettiği ve üzerine titredığı bir eğitim ve edep kurumu olan Mekteb-i Suffa, sonraki süreçte İslam coğrafyasında inşa edilen birçok eğitim kurumu için model olmuştur. Mekteb-i Suffa'nın en büyük vasfı Hz. Peygamber'in (s.a.v) himayeleriyle kolektif bir çabanın ürünü ve rıza-i ilahi esasına dayanarak inşa edilmiş olmasıdır. Nitekim Müslümanlar tarafından fethedilen topraklarda aynı anlayışla eğitim kurumları olan medreseler vücuda getirilmiştir. Selçuklular döneminde Nizamiye Medreseleri, Eyyubiler devrinde Daru'-l İlimler, Endülüs Emeviler tarafından kurulan ve asırlarca bir ilim merkezi vasfını koruyan Kurtuba Medresesi, Sultan Fatih'in İstanbul'un fethinden sonra inşa ettirdiği Sahn-ı Seman ve Tetimme medreseleri, Hindistan'da Diyü bend Medreseleri bunlardan birkaç örnektir.

Anadolu'nun Alparslan öncülüğünde 1071 Malazgirt Savaşı'yla fethedilmesiyle beraber İslamî kültür ve hayat, şark bölgesinden başlayarak Anadolu'nun birçok bölgesinde hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. İslam kültür ve medeniyetini yansıtacak mimari eserler, toplumsal doku ve yaşayış örnekleri, Anadolu'nun birçok yerleşim yerinde görülmeye başlanmıştır. Malazgirt Savaşı'ndan bir müddet sonra günümüzde Muş'un Bulanık ilçesinin kadim bir yerleşim birimi olan Abri (Esenlik) köyünde Selçuklu idarecilerinin himayelerinde cami ve medrese Seyyid Nizameddin (Seyyid Şeyh Aynü'l Melek) tarafından 1300'lerin başlarında inşa edilmiştir. Bölgenin önemli bir eğitim kurumu olan Abri Medresesi ayrıca Seyyid Aynü'l Melek Medresesi olarak da bilinmektedir. Çaldıran Savaşı akabinde tarihi Abri Medresesi, bölgedeki diğer akranı sayılan medreseler gibi vakıf olma statüsünü elde etmiştir. Bir vakıf medresesi niteliğine kavuşması söz konusu medresenin asırlarca eğitim hizmetini kesintisiz olarak sürdürmesini sağlamış ve birçok değerli âlim burada yetişmiştir.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e önemli bir eğitim kurumu olan ve muhitinde binlerce insanın Kur'an ve İslamî kültürle tanışmasına aracı olan Abri Medresesi, sahip olduğu misyonuyla 20. yüzyıla kadar işlevselliğini korumuştur. Bu bağlamda tarihi hüviyete sahip olan Abri Medresesi'nde yetişen önemli isimlerin yanı sıra eğitim sistemi, buradaki Kur'an eğitimi, müfredatında yer alan Kur'an ilimleri ve okutulan tefsir kitapları hakkında malumat verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

14. yüzyılda inşa edilen ve asırlarca bölgesinde ilim merkezi olan Abri Medresesi'nin eğitim sistemi, müfredat programında yer alan tefsir kitapları ve yetiştirdiği âlimler hakkında bilgi vermeyi hedefleyen bu çalışmada, nitel araştırma yönteminin araçlarından biri olarak doküman analizi ve sözlü mülakat, görsel malzemenin tahlil edilmesiyle analitik metoda başvurulacaktır.

Bir İslam Eğitim Kurumu Olarak Tarihî Mollakent Medresesi: Eğitim Sistemi ve Kur'an'la Alakalı Okutulan Eserler

İrşad Sami Yuca & Mehmet Salmazem

Muş Alparslan Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi & Muş Alparslan Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi

Medeni ve müreffeh toplumların inşasında eğitimin rolü tartışılmazdır. Tarihe iz bırakan toplumların başarılarının arka planında kurumsallaşmış, güçlü bir eğitim sisteminin yer aldığı bilinmektedir. Eğitim ile beslenmeyen hiçbir iktidarın uzun dönemde hakimiyetini sürdürmesi mümkün değildir.

İlahi dinlerin son halkasını teşkil eden İslam dininin insanlığa hatırlattığı ilk sözcüğün “Oku” olması ve bilgiyi yitik malı olarak telakki etmesi İslam’ın ilme verdiği değeri ve ona gösterdiği ilgiliyi ortaya koyması bakımından çarpıcıdır. Müslümanların tarih boyunca gittikleri her yerde inşa ettikleri eğitim kurumları, arkalarında bıraktıkları ilmi ürünlerin tamamını İslam’ın inananlara benimsediği bilişsel anlayıştan gayri düşünmek mümkün değildir. Asr-ı Saadet’ten günümüze kadar isimleri muhtelif olmakla birlikte bütün Müslüman yönetimlerin, ilme dönük anlayışlarında ciddi benzerliğin olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Mescid-i Nebevi’nin bitişiğinde inşa edilen Mekteb-i Suffa ile büyük Selçuklu Veziri Nizâmülmülk’ün inşa ettirdiği Nizamiye Medreseleri, Eyyubiler’in inşa ettikleri Daru’-l İlimler ve Sultan Fatih’in İstanbul’un fethinin ardından kısa bir sürede Sahn-ı Seman ve Tetimme Medreselerini kurması benzer saiklerle olmuştur. Malazgirt zaferinin ardından şark bölgesinde Sultan Alparslan’ın talimatıyla inşa ettirilen medreselerin aynı çeşmeden beslenen bir anlayışın sonucu olarak değerlendirmekte yarar vardır.

Sultan Alparslan ile birlikte Malazgirt Savaşı’na yüzlerce müntesibiyle birlikte iştirak eden Seyyid Abdulhadi’ye desteğinden ötürü Sultan Alparslan, günümüzde Muş’un Bulanık ilçesine bağlı olan Mollakent namıyla bilinen bölgeyi tam temlik olarak hibe etmiştir. Nitekim Seyyid Abdulhadi’nin çocuklarından Seyyid Kara Abdal, Mollakent’in ilk Müslüman sakinlerinden olmuş olup 1200’lerin sonunda burada Kara Abdal Camisi’ni ve Kulleteyni’ni inşa eder. 1320’li yıllarda ise Seyyid Kara Abdal’in zürriyeti tarafından inşa edildiği bilinen Mollakent Medresesi ise kurulduğu günden bu yana büyük hizmetlere vesile olmuş ve binlerce ilim adamının yetişmesine kaynaklık etmiştir. Yavuz Sultan Selim Han döneminde Osmanlı Devleti’nin egemenliğinin şarki Anadolu’da tesis olmasından bir müddet sonra Mollakent Medresesi, Molla Muhammed El-Mühri Vakfı adıyla da kurumsallaşmasını tamamlamıştır. Bu kurumsal kimliğini Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar sürdürmüştür.

20. yüzyılın sonuna kadar kesintisiz eğitim hizmetini sürdüren söz konusu tarihî medresenin eğitim sistemi, tecrübesi ve bu kurumda okutulan Kur’an, Kur’an ilimleri ve tefsir ile alakalı eserler hakkında bilgi vermenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Şark medreseleri arasında tarihî bir hüviyeti olan Mollakent Medresesi’nin eğitim sistemi ve müfredat programında yer alan tefsir kitapları hakkında bilgi vermeyi hedefleyen bu çalışmada nitel araştırma yönteminin araçlarından biri olarak doküman analizi metoduna başvurulacaktır.

9. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 4
27 Nisan 2018 Cuma, 16.30 - 18.00

Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve İmam Hatipler

Moderatör: Doç. Dr. Mehmet Bahçekapılı

Öğretmen, Öğrenci ve Veli Gözüyle Ortaokul Seçmeli Din, Ahlâk ve Değerler Dersleri

Cemal Tosun & Harun Çiftçi

Örgün Eğitim Kurumlarındaki İslam Eğitime Yönelik Bir Yöntem Teklifi:

Temsili/Metaforik Anlatım

Emrullah Tuncel

Üniversite Eğitiminde Öğrenci Merkezli Çalışmalara Örnek Olarak Yapılandırıcı

Yaklaşımında Bir Modelleme Denemesi: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Arapça Hazırlık Platformu Örneği

İsmail Cebeci & Kadriye Uğurlu & Alaaddin Şahin

İnanç Öğretiminde Problem Alanları –Lise Öğrencilerinin

İnanç Konularıyla İlgili Soruları Üzerine Bir Araştırma-

Nazlı Tutku Kalfa

Öğretmen, Öğrenci ve Veli Gözüyle Ortaokul Seçmeli Din, Ahlâk ve Değerler Dersleri

Cemal Tosun & Harun Çiftçi

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Prof. Dr. & Şehit Ayhan Keleş İHO, Öğretmen

30 Mart 2012 tarihinde kabul edilen ve 11 Nisan 2012 yılında Resmi Gazete’de yayınlanan 6287 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile birlikte okullarda seçmeli din, ahlâk ve değerler dersleri uygulaması başladı ve programlara Kur’an-ı Kerim, Hz. Muhammed’in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler dersleri yerleştirildi. Bu yenilik sürecinde çeşitli toplumsal gruplardan farklı tepkiler geldi. Dört yıllık uygulama sonucunda, öğretmenlerin, velilerin ve öğrencilerin bu dersler hakkındaki düşüncelerinin tespiti önemlidir. Bu bağlamda çalışmamızın konusu; ortaokul seçmeli Din, Ahlâk ve Değerler grubu dersleri hakkında öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerinin tespitidir ve değerlendirilmesidir.

Amaç; söz konusu derslerin okul programında yer almasının muhataplarınca nasıl karşılandığının ve dersler ile ilgili düşüncelerin neler olduğunun tespit edilmesi ve değerlendirilmesidir.

Çalışmamızda, nitel araştırma yöntemi ve durum çalışması deseni tercih edilmiştir. Araştırma evreni Ankara ilindeki ortaokullardır. Örneklem, kolay ulaşılabilirlik ve maksimum çeşitlilik ilkelerine göre seçilmiştir. Görüşme ve doküman inceleme teknikleri kullanılarak veri toplanılmıştır. Veriler içerik analizi ile yorumlanmıştır.

Velilerin seçmeli din derslerinin eğitim programındaki varlığı konusuna dair görüşleri olumlu ve eleştirel olmak üzere iki kategori altında toplanmaktadır. Olumlu düşüncelerde; seçmeli din derslerinin güzel bir hizmet ve gerekli bir uygulama olduğu, din eğitiminin okulda olması gerektiği, Kur’an kurslarının yetersiz olduğu, uygulamalı din eğitimine ihtiyaç olduğu, din derslerinin değer kazandırmak için bir fırsat olduğu, seçmeli din derslerinin ailenin din eğitimine katkı sağladığı özellikle Kur’an-ı Kerim dersinin önemli olduğu düşünceleri ön plana çıkmaktadır. Eleştirel düşünceler arasında; okulda sadece akademik eğitim olması gerektiği, din eğitiminin okulda başarılı olamayacağı hususları yer almaktadır.

Öğrenciler bu dersleri; dini öğrenme ihtiyaçlarının karşılanması, korkularını yenmeleri, merak ettikleri dini konuları öğrenmeleri açılarından fırsat olarak görmek ile birlikte tekrar yönünden eleştirmektedirler. Öğretmenler seçmeli din dersleri uygulamasının gerekli ve olumlu bir uygulama olduğu, DKAB dersinin uygulama ekşisinin bu dersler ile giderildiği, din eğitimi açısından fırsat olduğu görüşündedirler. Bununla birlikte ders yapısı, uygulamada yaşanan olumsuzluklar, içerik ve materyal gibi yönlerden eleştirilerde bulunmaktadır.

Örgün Eğitim Kurumlarındaki İslam Eğitime Yönelik Bir Yöntem Teklifi: Temsilî/Metaforik Anlatım

Emrullah Tuncel

Marmara Üniversitesi, Öğr. Gör.

Bilindiği üzere İslamî eğitimin merkezinde Allah'ın (c.c.) ayetleri, Hz. Peygamber'in (s.a.v) hadisleri ve bu ikisinin etrafında şekillenen Müslüman düşünürlerin eserleri yer almaktadır. Bu mezkûr kaynakların eğitici gücü ve dinamizmi sayesinde farklı ırklara mensup milletler, aynı idealler etrafında birleşerek tarihin akışı içerisinde dünyaya yön vermişlerdir.

Bu noktada araştırılması gereken en önemli husus kanaatimizce başta Kur'an olmak üzere bu kaynaklardaki eğitici ve dönüştürücü gücün temel sebeplerinin neler olduğunun tespitidir. Bu tespit bize, bugünün İslamî eğitiminin nasıl olması gerektiğinin parametrelerini keşfetme konusunda da yardımcı olacaktır.

Kanaatimize göre, kaynaklarımızdaki bu gücün en önemli sebebi, hakikati anlatış/sunuş yöntemi bir diğer deyişle hakikati ifade ediş biçimidir ki bu da yoğun bir metaforik/temsilî anlatım üslubunun hâkim ve etkili olmasıdır.

Bu sebeple günümüzde İslamî eğitim görevini ifa eden kişilerin özellikle genç nesle ulaşabilmede ve onları ikna edebilmede, kaynaklarımızdaki temsilî anlatım yoluyla insanları etkileme ve ikna etme gücünü günümüze taşıyabilmeleri elzemdir. Bir başka ifadeyle, söz konusu eğitimcilerimizin yapmaları gereken şey, Kur'an'ın temsilî anlatım metodunu asrın idrakine sunabilmektir. Zira bu tür anlatımlarıyla Kur'an, dünyanın en etkili ve en hayret verici eğitimini gerçekleştirmiş ve bir vahşet toplumunu, bir medeniyet toplumuna dönüştürmüştür. Örneğin; yaşantılarında ticaret olgusuna büyük önem veren Mekke toplumuna bazı hakikatleri ticari kavramlar ve teşbihler eşliğinde anlatması, Kur'an'ın metaforlar ile anlatışının ve bu alandaki icazının müşahhas bir örneğini teşkil etmektedir (bkz. Bakara Sûresi, 2:16; Tevbe Sûresi, 9:111; Saf Sûresi, 61:10; Kâria Sûresi, 101:6-8 vd.)

Yine Kur'an'da ve medeniyetimizin temel kaynaklarında iman/mümin, küfür/kâfir ve nifak/münafık gibi teolojik konularla; yeniden diriliş, cennet ve cehennem gibi uhrevî konular anlatılırken yoğun bir temsilî/metaforik anlatıma yer verildiğini görmekteyiz. Zira bu emsaller/metaforlar sayesinde muhatabın zihninde manalar daha kolay şekillenerek dağınmış olan hususlar toplanmakta ve karışık olan şeyler imtizaç etmektedir.

Biz de İslam eğitimi alanında mesaisini harcayan eğitimcilerimize katkı sağlamak amacıyla hazırladığımız bu çalışmamızda, farklı seviyedeki örgün eğitim kurumlarında on iki yıl boyunca uygulayarak faydalı dönümler aldığımız bazı metaforları şu ana başlıklar altında sunmaya gayret edeceğiz: 1. İnanç-İbadet-Ahlâk Bütünlüğünün Önemine Yönelik Metaforlar, 2. İnanç Esaslarının Anlaşılmasına Yönelik Metaforlar, 3. İman-Amel İlişkisinin Mahiyetine Yönelik Metaforlar, 4. Vahiy ve Peygamber Olgusuna Dair Metaforlar, 5. İnsan ve Peygamber İlişkisine Yönelik Metaforlar, 6. Peygamber Kıssaları ve Kavimlerin Helâkına Yönelik Metaforlar, 7. Kutsal Kitapların Gönderiliş Amaçlarına Yönelik Metaforlar, 8. Dünyadaki İnanç Gruplarını Açıklamaya Yönelik Metaforlar, 9. İbadet-İstikrar İlişkisine Yönelik Metaforlar, 10. Günah ve Tövbenin Mahiyetine İlişkin Metaforlar, 11. Ebeveyn-Evlat İlişkisine Yönelik Metaforlar, 12. Mahşer ve Ahiret Ahvaline Yönelik Metaforlar.

Üniversite Eğitiminde Öğrenci Merkezli Çalışmalara Örnek Olarak Yapılandırmacı Yaklaşımda Bir Modelleme Denemesi: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arapça Hazırlık Platformu Örneği

İsmail Cebeci & Kadriye Uğurlu & Alaaddin Şahin

Marmara Üniversitesi, Doç. Dr. & Marmara Üniversitesi, Öğrenci & Marmara Üniversitesi, Öğrenci

Modern dünyada üniversite sayısı artmakta, buna karşın üniversitenin anlamı ve üniversite eğitiminin keyfiyeti her geçen gün daha fazla tartışılmaktadır. Üniversite eğitiminin sadece öğretim elemanları tarafından gerçekleştirilen akademik bir faaliyet olmaması gerektiği, öğrencilerin pasif birer obje olmaktan kurtulup farklı projeler yardımıyla eğitim içinde aktif rol almalarının ve birbirlerine faydalı olmalarının gereği ve etkileri üzerinde durulmaktadır. Artık eğitim ve meslek hayatında başarı, bireylerin; üretken, problem çözme yeteneğine sahip, öğrendiklerini kullanabilen, sosyal ilişkileri gelişmiş, kabiliyetlerinin ve eksiklerinin farkında olup bunları geliştirmeyi bilen kişiler olmasına endekslenmiştir. Bu ise öğrencinin aktif olduğu bir eğitim sisteminde mümkün olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde faaliyet gösteren ve tamamıyla öğrenci merkezli bir çalışma olan Hazırlık Platformu'nun felsefi temellerini, teorik ve pratik esaslarını ve işleyişini ortaya koyarak diğer kurumlar için bir uygulama modeli oluşturmaktır. Çalışmada, hem uygulayıcı hem de katılımcı öğrencilere önemli katkılar sağlamak üzere üretilen modelin teorik ve pratik aşamaları üzerinde ayrıntılarıyla durulacaktır. Platformun öğrenciler tarafından planlanan, uygulanan ve yönetilen yapısı ile yapılandırmacı yaklaşımın ilkeleri arasında bağlantılar kurularak pratikte alınan sonuçlar aktarılacaktır. Buna göre, projenin teorik arkaplan ve uygulama aşamalarında rol alan bir öğretim üyesi ve iki lisans öğrencisi tarafından kaleme alınan bu makalenin birinci bölümünde Hazırlık Platformu'nun ne olduğu, hedefleri, kimlerden oluştuğu, platformun nasıl kurulup idare edileceği, ayırt edici özellikleri, örnek faaliyet planı ve oryantasyon programı, sınıf ziyaretleri ve danışmanlıklar, konferanslar, ek ders halkaları, atölyeler, yarışmalar, öğrenci sempozyumları, Arapça şenliği gibi gerçekleştirilen faaliyetler ile bülten, sosyal medya hesapları, arşivleme, faaliyet raporu, hazırlık platformu odası gibi başlıklarla platformun kurumsal yapısı üzerinde durulacaktır. Hâlihazırda dört senedir aktif faaliyet gösteren Hazırlık Platformu'nun tüm bu uygulamaları neticesinde öğrencilerin Arapça eğitiminde ve eğitim hayatlarında elde ettikleri başarılar ile alınan pratik sonuçlar aktarılacaktır.

İkinci Bölüm'de Hazırlık Platformu projelerinde aktif rol alan öğrencilerle yapılan anket sonuçları verilecek, bu çalışmanın ilgili öğrencilerin hayatında ne tür farklar oluşturduğu araştırılacak ve verilerin analizi yapılacaktır. Çalışmanın son bölümünde ise Hazırlık Platformu'nda faaliyet gösteren öğrencilerin geliştirecek hayata yansıtıktıkları diğer projelere dair bilgi verilecektir.

İlahiyat fakülteleri ile ilgili olarak daha önce böyle bir çalışmanın yapılmamış olması bu çalışmanın ortaya çıkışındaki temel sebebi oluşturmaktadır. Faaliyet gösterdiği dört yıl süresince binlerce öğrenciye yönelik projeler üreten ve bunların önemli bir kısmını hayata geçirme başarısına ulaşan Hazırlık Platformu'nun bu deneyiminin hem ulusal ve hem de uluslararası düzeyde sözlü ve yazılı olarak akademik bir formatta modellenerek paylaşılması genel manada tüm yüksek öğretim kurumları için ve özellikle dinî eğitim kurumları için çok önemli bir kazanım olacaktır.

İnanç Öğretiminde Problem Alanları -Lise Öğrencilerinin İnanç Konularıyla İlgili Soruları Üzerine Bir Araştırma-

Nazlı Tutku Kalfa

Mustafa Kemal Anadolu Lisesi, Öğretmen

Gençlik dönemini, inanç gelişimi esnasında yaşanan dinî şüphenin zirve yaptığı, tüm otoritelere karşı sorgulayıcı ve reddedici bir tutumun sergilendiği, birey olma, bağımsız düşünme, özgürleşme çabalarının tüm boyutlarda kendini göstermeye başladığı bir dönem olarak nitelendirilebiliriz. Ergenlik döneminde duyulan şüphe, bireyin inanç bakımından olgunlaşabilmesinde etkin bir role sahiptir. Uygun sosyo-psikolojik şartlar gerçekleştiğinde dinî şüphe durumu bireyin dinini saflaştırıcı, köklü ve daha bilinçli bir dinî inancı gerçekleştirici etkiler yapabilmektedir. Ancak bu dönemde özellikle inanç alanındaki şüpheler ikna edici açıklamalarla giderilmezse gençlerde sonu inkâra kadar varan kalıcı yıkıcı sonuçlar da doğurabilmektedir.

Bu çalışmada, lise öğrencilerinin inanç konularında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenlerine yönelttikleri ve kimi zaman onları aciz bırakan soruları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın verileri, İzmir’de bir Anadolu Lisesi öğrencileriyle gerek ders sırasında ve gerekse ders dışında görüşmeler yapmak suretiyle elde edilmiştir. Gençlerin gerek sosyal medyada karşılaştıkları gerek arkadaş ortamlarında tartışarak gündemlerine taşıdıkları bu sorular, nitel bir analize tabi tutularak gençlerin inanç problemlerinin yoğunlaştığı alanlar tespit edilmek istenmiştir.

İçinde bulunduğu dönemin özellikleri gereğince inançlarını sorgulamaya alan gencin bu aşamada karşısında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri ve sorularını sorabilecek merci olarak bu dersin öğretmenleri durmaktadır. Araştırmanın amacı, lise öğrencileri tarafından bu derste öğretmenlere yöneltilebilecek olası cevaplaması zor soruların özellikle hangi konularda olduğunu belirlemektir.

Bu çalışmada elde edilen verilerin ve bu verilerin analizinden ortaya çıkan sonuçların, günümüz gençlerinin inanç problemlerine ikna edici cevaplar verme arayışlarına katkı sağlayacağı umulduğundan örgün din eğitimi kurumlarında görev yapan DKAB ve İHL öğretmenleriyle paylaşılmasının mesleki gelişim ve başarı açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın çalışma grubunu, 147 kişilik 9 ve 10. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak açık uçlu soru kullanılmış ve içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada öğrencilerden gelen soruların üç ana başlıkta toplandığı gözlenmiştir: Allah’ın zatıyla ilgili, dinî bilgiler ve hükümlerle ilgili ve soyut tecrübe edilemeyen konularla ilgili. Bu üç ana başlık altında gelen soruların konu yoğunluk sıralamaları yapılmıştır. Lise öğrencilerinin inanç gelişimleri aşamasında öğretici konumundaki kişiden oldukça ikna edici, adil, tutarlı ve mantıklı cevaplar beklediği görülmektedir.

10. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 5
27 Nisan 2018 Cuma, 16.30 - 18.00

Din Eğitime Farklı Yaklaşımlar

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi M. Esat Altıntaş

Eğitim Mimarisi ve Okul Yapıları:

Yakın Dönemde İnşa Edilen İmam Hatip Liseleri Üzerine Bir Araştırma

Yusuf Alpaydın & Lütfü Çakır

İslam Eğitim Klasiklerinde Öğretmen Yeterlilikleri

Rıza Akkaya & Yusuf Alpaydın

Din Hizmetleri ve Din Eğitiminde Teolojik Yaklaşım Problematiği

Cemal Tosun & Havva Sinem Uğurlu

Almanya'da Selefliğe Karşı Okullarda Din Eğitimi ve İlahiyat Fakülteleri

Atilla Kurnaz

Eğitim Mimarisi ve Okul Yapıları: Yakın Dönemde İnş Edilen İmam Hatip Liseleri Üzerine Bir Araştırma

Yusuf Alpaydın & Lütfü Çakır

Marmara Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi & İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dr. Öğr. Gör.

İnsan içinde yaşadığı boşluğu tanımlanabilir kılarken çevresi de insanı şekillendirir. İnsanın yaşam çevresi, insan davranışları üzerinde önemli bir etkidir. Özellikle gelişim çağındaki çocukların eğitiminde, sosyo-kültürel ve fiziksel çevrenin büyük etkisi olduğu bir gerçektir. Bir birey olarak toplumda yer edinmeye çalışan çocukların yaşamlarının önemli ve uzun bir süreci eğitim yapılarında geçmektedir. İlköğretim yapıları ise eğitim hayatı boyunca en uzun süreli kullanılan ve ev ortamından sonra çocuğun ilk olarak tanıştığı binalardır. İlköğretim binalarının amacını tam olarak yerine getirebilmesi için yapı tasarlanmaya başlamadan önce nitelikli mekân oluşturma önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Çünkü mekân niteliği eğitimin niteliğini de etkilemektedir (Arslan, 2010).

Thorbjorn'a (1992) göre, çocuğun fiziksel çevresi temel gereksinmelere bağlı olarak gelişir; çevre, bir bütün olarak, evler topluluğu, komşuluk birimi vb. olma eğilimindedir. Fiziksel çevre, çocuğun yaşadığı konuttan başlayarak daha büyük ölçekteki çevrelere kadar uzanan bir kavramdır. Çocukların en çok kullandığı mekânların dört grupta incelenebileceğini belirten Koç (1999), bunların sırası ile konut mekânı ardından konut yakın çevresi, kentsel oyun alanları ve çocuğun resmî yaşamla ilk tanıştığı okul binaları olduğunu söylemiştir.

Mekânsal algı konusunda yapılan araştırmalarla görülmektedir ki algılamada bireysel farklılıklar ve farklı mekân düzenlemeleri etkilidir. Bu iki etkenden başka mekânların sınırlandırılmasında ve fonksiyonuna yönelik olarak anlam kazandırılmasında iç mekân çevresel faktörlerinin etkisi de önemlidir. İç mekân çevresel faktörleri Baker (1986) tarafından ortam faktörleri (sıcaklık, ses, koku, ışık vb.), tasarım faktörleri (mimari plan, renk, malzeme, mobilyaların düzeni vb.) ve sosyal faktörler (kullanıcı yaş ve cinsiyeti vb.) olarak gruplandırılmaktadır.

Bu çalışmada, eğitim mimarisi konusunda Türkiye'de yaşanan değişim ve mimari yapılar ile eğitim ilişkisi çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Örneklem olarak yakın dönemde İstanbul'un farklı ilçelerinde inşa edilen 3 imam hatip lisesi seçilmiş, bu okullarda görev yapan 7 idareci ve okulların proje çizimlerini gerçekleştiren 3 mimar ile bireysel görüşmeler yapılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen veriler başlıca okul mimarisinde yaşam alanı, ferahlık, bütünlük, öğretime uygunluk, ergonomi ve esneklik olmak üzere gruplandırılmış ayrıca ihale ve inşaat sürecine dair politika önerileri hazırlanmıştır.

İslam Eğitim Klasiklerinde Öğretmen Yeterlilikleri

Rıza Akkaya & Yusuf Alpaydın

Marmara Üniversitesi, Öğrenci & Marmara Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi

Öğretmenlik mesleği her çağda önemini korumuştur ve çağın gereklerine göre öğretmenlerden beklenen yeterlilikler sürekli olarak değişmiştir/değişmektedir. İslam eğitim klasiklerinde öğretmenlik, bir peygamber mesleği olarak görülmüştür ve peygamberlere vekil olabilmenin temel şartının öğretmen olmak olduğuna inanılmıştır. Bundan dolayı peygamberlere vekâlet edecek öğretmenlerden birtakım üstün yeterliliklerin olması beklenmiştir. Günümüzde gelişmiş ülke olabilmenin ve diğer ülkelerle rekabet edebilmenin temel şartının nitelikli eğitim olduğu düşünülmektedir. Nitelikli eğitiminde ancak yeterli öğretmenler tarafından sağlanabileceğine inanılmaktadır. Bu nedenle pek çok ülke, kendilerini uzun vadeli hedeflere ulaştıracak olan öğretmenlerin sahip olması gereken yeterliliklerini belirlemeye çalışmaktadır. Bu çalışmanın amacı; İslam eğitim klasiklerindeki öğretmen yeterlilikleri ile günümüz öğretmen yeterliliklerinin karşılaştırılmasıdır. Çalışma, nitel araştırma metodolojisine uygun olarak yürütülmüştür. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenen İslam eğitim klasiklerinden dört eser ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmen yeterlilikleri ile ilgili en güncel hâlini 2017 yılında yayınladığı çalışma, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Veriler doküman inceleme yoluyla toplanmıştır ve verilerin çözümlenmesinde içerik analiz tekniği kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. İslam eğitim klasiklerine göre öğretmenlerden beklenen kişisel yeterlilikler ahlâk, inanç, bilgi ve beceri alt temalarına; mesleki yeterlilikler ise mesleki bilgi, mesleki beceri ve tutum ve değer alt temalarına ayrılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın çeşitli kurumlar ile birlikte uzun yıllar üzerinde çalıştığı ve en güncel hâlini 6 Aralık 2017 tarihinde yayınladığı Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri; "mesleki bilgi", "mesleki beceri", "tutum ve değerler" olmak üzere birbirleriyle ilişkili ve birbirini tamamlayan 3 yeterlilik alanı ile bunlar altında yer alan 11 yeterlilikten oluşmaktadır. İslam eğitim klasikleri ve günümüz öğretmen yeterliliğinin karşılaştırıldığı çalışmamızda elde edilen bulgular incelendiğinde her iki anlayışa göre öğretmenlerden beklenen yeterliliklerinin büyük oranda benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Kişisel yeterliliklerden bilgi ve beceri alt temaları, mesleki yeterliliklerden mesleki bilgi, mesleki beceri ve tutum ve değer alt temaları her iki anlayışın üzerinde durduğu öğretmen yeterlilikleridir. İslam eğitim klasiklerinde günümüzden farklı olarak öğretmenlerden, üstün ahlâki özellikler göstermesi ve tüm gereklerini yerine getirildiği sağlam bir İslam inanç sistemine sahip olması beklenmektedir. Bunlara ek olarak İslam eğitim klasiklerinde, öğrencileri disipline edecek mesleki beceri yeterliliği ve tutum ve değer alt temasında yer alan adaletli davranma yeterliliği, günümüz öğretmenlerinden beklenen yeterlilikler bakımından farklılaşmaktadır.

Din Hizmetleri ve Din Eğitiminde Teolojik Yaklaşım Problematiği

Cemal Tosun & Havva Sinem Uğurlu

Ankara Üniversitesi, Prof. Dr. & Ankara Üniversitesi, Arş. Gör. Dr.

Din hizmetlerinde, dinî danışmanlık ve rehberlik gibi alanlarda veya din eğitimi ve yaygın din öğretimi alanında “nasıl bir muhteva?” sorusu konu alanının önemli problematiklerinden biri olarak görülmektedir. Bu eğitim ya da hizmetlerin uygulamasında ve hizmet öncesi veya hizmet içi eğitimlerinde muhtevanın yani teolojik içeriğın nasıl bir yaklaşımla ortaya koyulması ve eğitimlerde nasıl sunulması konusunda bilim alanında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Dünyada bu problematik bağlamında ortaya çıkan manevi teoloji ve pratik teoloji ismiyle iki teoloji yaklaşımından söz etmek mümkündür.

Manevi ve/veya pratik teoloji, 20. yüzyılda Hristiyan geleneği ile modern bilimsel bulguları bir araya getirme çabası olarak ortaya çıkmış bir disiplinler arası alandır (Dingemans, 1996; Hunter, 2006, s. 8). Bu bir araya getirme çabası, gelişen bilimin verilerinden yararlanıp bireylerin içerisinde buldukları durumları daha iyi anlayarak bir teolojik çerçeve oluşturmak arzusuyla başlamıştır (Lartey, 2000; Graham, 2002, s. 56 vd.). Örneğın; din hizmetleri alanında dinî danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının Batı’daki tarihî gelişimi incelendiğinde bir yandan dinî danışmanlık uygulamaları yürütülürken diğer yandan var olan teolojik bakış açısının ihtiyacı karşılayıp karşılayamadığı tartışmalarının devam ettiği görülmektedir. Bu açıdan teolojinin pratiğe dönük bilgi ve uygulamalar üreten alanı dinî danışmanlık uygulamalarında kullanıma yönelik olarak bir değişim ve gelişim sergilemiştir. Sonuçta bu ihtiyacı karşılayabileceği düşünölen alan ise manevi teoloji ve/veya pratik teoloji olmuştur. Bu alanlar dinî danışmanlık uygulamalarında kullanılan teolojik içeriğın yeniden gözden geçirilmeleri ve teolojik konulara yeni bakış açıları getirilmesine vesile olmuşlardır.

Türkiye özelinde din eğitimi ve din hizmetleri alanında “nasıl bir muhteva?” sorusu bağlamında bilimsel bir düzlemde düşünmek gerekmektedir. Bu bildiride, söz konusu alanda düşünsel girişimde bulunmak amacıyla dünya literatürü üzerinden Türkiye için değerlendirmelerde bulunmak amaçlanmaktadır.

Almanya'da Selefiliğe Karşı Okullarda Din Eğitimi ve İlahiyat Fakülteleri

Atilla Kurnaz

Sakarya Üniversitesi, Öğrenci

Bir buçuk milyar insanın din olarak kabul etmiş olduğu İslam 1400 yıllık geçmişe sahiptir. İslam kimi devletlerde resmî kimi devletlerde devletin kurucu unsurları arasında kimi devletlerde ise göçmenlerle birlikte o ülkede azınlıkların din konumundadır. Dünyada olduğu gibi Avrupa'da da 11 Eylül Saldırıları sonrasında Müslümanlara ve İslam'a karşı oluşan ön yargılar artarak günümüze kadar gelmektedir. Bu durum 2008'de Avrupa'da yaşanan ekonomik kriz ile birlikte yeni bir boyut kazanmış ve 2011 yılında başlayan Suriye Savaşı ile birlikte zirveye çıkmıştır. Özellikle 11 Eylül Saldırıları Almanya'da büyük tartışmalara neden olan aşırı dinciliği ve göz ardı edilen Müslümanların dinî eğitimi konularını gündeme gelmiştir. İlk İslam din eğitimi programı çalışmaları Kuzey Ren Vestfalya eyaletinde 1978 yılında Türk işçi çocuklarının eğitimi için başlatılmıştır. Bu bağlamda 2002 yıllarında kurulan ilahiyat fakülteleri ve İslam dini eğitimi öğretmenliği programları açılmaya başlanmıştır. 2006 yılında gerçekleşen Alman İslam Konferansı (Deutsche Islam Konferenz) öncesinde 1980'lerden itibaren Alman okullarda Türkiye'den görevlendirilen Türk öğretmenler eşliğinde Türk kökenli göçmen öğrencilere Türkçe İslam Din Bilgisi Dersi ve farklı camilerde verilen din eğitimlerinin devlet eliyle okullarda yapılması kararı alınmıştır. Bu kararın alınma nedenlerinden birisi, Almanya'da yaşayan azınlık konumundaki Müslümanların ülkede kalıcı olmaları. Diğeri ise Almanya'da artış gösteren aşırı dinci gruplar ve bu grupların özellikle gençler üzerinde ne denli etkilere sahip olduklarıdır. Alman devletinin ve toplumunun karşılaştığı bu "yeni" sorunun üstesinden gelinebilmesi için din eğitimi ve uyum konusunun camilerden ziyade okullarda yapılması için Müslüman cemaat ve derneklerle diyalog yolunu seçmiştir. Beş devlet üniversitesinde (Münster, Osnabrück, Erlangen, Frankfurt/Gissen, Tübingen) hem İslam din dersi öğretmenliği programları ve ilahiyat bölümleri hem de Osnabrück Üniversitesi'nde imamlara 2011 yılından itibaren meslek içi eğitim (Weiterbildung) verilmesin konusunda çalışmalar başlatmıştır. Bu bildiriye, Almanya'daki İslam dini eğitimi, üniversitelerin eğitim fakültelerindeki İslam pedagojisi bölümlerinin ve ilahiyat bölümlerinin işleyişi ve ders içerikleri hakkında bir bakış açısı sunmayı ve yeni veriler ışığında Almanya'daki İslam din eğitimi konusunda eğitim veren resmî kuruluşlarına ışık tutmayı amaçlamaktadır.

11. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 1
28 Nisan 2018 Cumartesi, 11.45-13.15

İslam Düşünce Geleneğinde Eğitimsel Kavramlar

Moderatör: Prof. Dr. İrfan Başkurt

Erken Cumhuriyet Döneminde Muhafazakâr Aydınların
Eğitim Görüşleri Hakkında Değerlendirme

İsa Yapar & Yasin Köse

İbn Miskeveyh'in Eğitim Felsefesi

Muhammed Esat Altıntaş

İslam Eğitim Tarihinin Klasik Çağında Bir Düşünür: El-Câhiz ve Eğitim Düşüncesi

Ramazan Gürel

Erken Cumhuriyet Döneminde Muhafazakâr Aydınların Eğitim Görüşleri Hakkında Değerlendirme

İsa Yapar & Yasin Köse

Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Öğrenci & Cumhuriyet Üniversitesi, Öğrenci

Eğitim; bireyin davranışlarında kendi hayat deneyimi vasıtasıyla bilinçli olarak istedik yönde değişiklik meydana getirme sürecidir. John Dewey'e göre ise eğitim aynı zamanda yaşama hazırlığın haricinde yaşamın kendisidir. Ülkelerin eğitim politikaları duruma göre değişiklik arz edebilir. Özellikle teknolojinin sürekliliği karşısında eğitim politikaları da teknolojiye göre şekil almaktadır. Türkiye'de eğitim zaman zaman değişiklik göstermiştir. Cumhuriyet döneminde ise eğitim politikası ve sistemi, modern ulus devletin merkez odaklı karakteri içerisinde inşa edilmiştir. Bununla birlikte karşı görüşte veya modern ulus devlet politikalarını destekler nitelikte muhafazakâr aydınlar eğitim düşüncesine önem vermişlerdir.

Hemen hemen 200 yıldır dünya siyasi literatüründe kendine yer bulan muhafazakârlık, "*Conservare*" kelime kökünden türeyen, "mevcut durumu koruma", "muhafaza etme" anlamlarına gelen bir kavramdır. İngiliz aydınlarının öncülerinden olan Edmund Burke'nin düşünceleri muhafazakârlığın doğuşunda etkili olmakla birlikte bu türden yaklaşımları liberalizmi de etkilemiştir.

Bu çalışmanın amacı ise erken Türkiye Cumhuriyeti dönemindeki muhafazakâr aydınların kültürel muhafazakârlık anlayışını eğitim politikası ile birlikte incelemek olacaktır. Bu muhafazakâr aydınlar, Cumhuriyet'in erken dönemlerinde eğitim politikalarına yön vermiş hatta bazı isimler maarif vekilliği de yapmışlardır. Muhafazakâr aydınlar sırasıyla: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Peyami Safa, Ziya Gökalp, Fuad Köprülü ve Mümtaz Turhan'dır. Bu muhafazakâr görüşün temsilcilerine göre, eğitim sosyal bir olgudur. Objektif bir varlıktır. Mekân ve zamanda meydana çıkması için insanların savunmasına muhtaç değildir. Eğitimin amacı belirli düşünme, duyma ve işleme tarzlarında bir insan meydana getirmektir. Bu amacın toplum dışında hiçbir değeri yoktur. Eğitimin sosyal kurumlara bağlı oluşunun bir neticesi de eğitim idealinin zamanla değişimidir. Çünkü eğitim bağlı olduğu dinî ve ahlâki değerler tarihî süreçte yeni kazanımlar sağlayabilmektedir.

Çalışmanın başında öncelikle muhafazakârlığın Fransız İhtilal'inden sonra Batı'daki tezahürü ve Türk muhafazakârlığındaki etkileri ile birlikte günümüz muhafazakârlık anlayışının kültürel boyutları ve eğitim politikalarını değerlendirmek olacaktır. Buradaki amacımız; Türk muhafazakârlığı ile Batı muhafazakârlığı arasındaki farklara değinerek, muhafazakâr aydınların eğitim hakkındaki düşüncelerinin tarihsel sürecini irdelemek, onların Cumhuriyet dönemindeki eğitim sorunları üzerine fikirlerini incelemektir. Ayrıca muhafazakâr düşüncenin doğuşunda etkili olan din, toplum, devlet mefhumları da eğitim açısından ele alınmıştır. Çalışmada; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, TBMM Zabıt Cerideleri, basın, süreli yayınlar ve biyografilerden yararlanma yoluna gidilmiştir.

İbn Miskeveyh'in Eğitim Felsefesi

Muhammed Esat Altıntaş

Erciyes Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi

İbn Miskeveyh gerek ilmi kişiliği gerekse eserleriyle haklı bir şöhere kavuşmuştur. Tarihten felsefeye matematikten tıbbı kadar ilimlerin her çeşidini tahsil ederek eserler veren Miskeveyh daha çok tarihçi, filozof ama özellikle ahlâk düşünürü kimliğiyle tanınmıştır. Özellikle ahlâk alanında yaptığı çalışmalar daha sonraki zamanlarda ahlâk üzerine çalışan Müslüman ahlâkçuları derinden etkilemiştir. İbn Miskeveyh her ne kadar edebiyat, tarih ve felsefe başlıkları altında çeşitli eserler ortaya koymuş olsa da İbn Miskeveyh Tehzibü'l-Ahlâk adlı önemli eseriyle ön plana çıkmaktadır. İbn Miskeveyh ahlâk felsefesi ve eğitimi üzerine görüşlerini Tehzibü'l-Ahlâk adlı eserinde ortaya koymuştur. İbn Miskeveyh eğitim üzerine görüşlerini Tehzibü'l-Ahlâk adlı eserinde ortaya koymuştur. Bu bildiride, İbn Miskeveyh'in eğitim felsefesi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Onun eserlerinden yola çıkılarak İbn Miskeveyh'e göre , eğitimin amaçları, eğitimin içeriği, öğretmen-öğrenci ilişkisinin nasıllığı ve eğitim yöntemlerinin neler olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada, nitel araştırma modeli benimsenmiştir. Nitel araştırma modeli içerisinde yer alan doküman incelemesi tekniği kullanılarak çalışmanın problemiyle ilgili muhtelif çalışmalara ve araştırmalara ulaşılmıştır. Bunlar, çalışmanın amacı çerçevesinde betimsel olarak analiz edilip değerlendirilmiştir. İbn Miskeveyh'in genelde eğitim, özelde ahlâk eğitim anlayışını ortaya koyduğu eseri Tehzibü'l-Ahlâk'tır. O, ahlâk eğitimiyle ilgili görüşlerini ortaya koymadan önce bu eğitimin teorik çerçevesini yani ahlâk felsefesini ilgili eserlerinde ayrıntılı olarak ortaya koymuştur. Miskeveyh doğrudan tabii mizaçtan kaynaklanmayan her türlü ahlâkın eğitim ve alışkanlıkla değiştirilebileceği fikrinden yana olduğunu en başta vurgulamaktadır. Ahlâk eğitimiyle ilgili felsefesini, psikoloji üzerine kuran İbn Miskeveyh ahlâki fazilet ve karakter formasyonu kavramını Eflatuncu geleneğe uyararak nefsin temel güçleriyle irtibatlandırmıştır. Ona göre, insanlarda biri tabii diğeri de nefse ait fiiller bulunduğunu ve tabii fiillerin istenildiği gibi değiştirilmesi mümkün değildir fakat nefse ait fiillerin eğitim ve öğretim usulleri ile değiştirilmesi mümkündür. Bu sebeple Miskeveyh'e göre insanı insan yapan şey, eğitim ve öğretimdir. İnsanı nefis ve bedenden müteşekkil bir varlık olarak gören Miskeveyh, eğitimin amacını, öncelikle nefsin eğitimi olarak görmüştür. İbn Miskeveyh'e göre insan eğitim aracılığıyla insan nefsinin bilebilir ve nefsinin bilmesi sonucunda kendi gerçekliğini kavrayabilir. Nefse ait hazlardan sıyrılmak ve akla sarılmak için çeşitli erdemleri bireyin kazanmasını ayrıntılı olarak ortaya koymuştur. Miskeveyh, çocuğun bu erdemlere ulaşabilmesi için çeşitli eğitim yöntemleri ortaya koymaktadır ve öğretmen-öğrenci ilişkisinde dikkat edilecek ilkeler üzerinde durmaktadır. Tüm bu boyutlar, söz konusu bildiride ayrıntılı olarak ele alınıp değerlendirilecektir.

İslam Eğitim Tarihinin Klasik Çağında Bir Düşünür: el-Câhiz ve Eğitim Düşüncesi

Ramazan Gürel

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dr. Öğr. Üyesi

Fikirleriyle İslam düşüncesine şekil veren birçok değerli âlimin yaşadığı ve önemli eserler ortaya koyduğu Hicri üçüncü asır, İslam tarihi, medeniyeti ve birikimi açısından altın bir zaman dilimidir. İslamî ilimlerin sistematik tarzda yavaş yavaş teşekkül ettiği bu dönem, İslam eğitim tarihi açısından da klasik din eğitimi metinlerinin ortaya konulmaya başlandığı verimli bir dönemdir. Özellikle Hicri 240 yılında vefat eden İbn Sahnûn'un Âdâbü'l-muallimîn'i ile başlayan bu süreç el-Kabîsî, İbn Cemâa', Burhâneddin ez-Zernûcî, gibi isimlerce ortaya konulan eserlerle beraber zengin bir literatür oluşturacak tarzda devam etmiştir. Bu literatüre önemli bir katkı da İbn Sahnûn'un çağdaşı olan, hayatı ağırlıklı olarak Irak'ta geçen ve Hicri 258'de Basra'da vefat eden el-Câhiz'den gelmiştir. Risâletü'l-Muallimîn adlı eseriyle İslam eğitiminin belli başlı konularıyla ilgili fikirlerini ortaya koyan el-Câhiz, el-Beyân ve't-Tebyîn isimli eserinin belli bölümlerinde -başta öğrenme ve öğretmenlik olmak üzere- din eğitimine dair konulara ayırmıştır. el-Câhiz'in eserleri detaylı bir şekilde incelendiğinde konuların, hayatın içinden ve yaşanan bölgenin sorun ve ihtiyaçları merkeze alınarak şekillendiği görülür. Konuların ele alınış şekillerinde ise yazarın eseri yazma amacı, eserinde hitap ettiği muhatap kitlesinin ihtiyaçları gibi belirleyici unsurların rol oynadığını söylemek mümkündür.

Bu araştırmada amaç, eserlerinden hareketle el-Câhiz'in İslam eğitimine dair farklı konularda ortaya koyduğu fikirleriyle ilgili tespitlerde bulunup genel bir değerlendirme yapmaktır. Araştırmamız ağırlıklı olarak literatür taramasına dayanmakta olup elde edilen bilgiler ve veriler, belli bir bütünlük içerisinde değerlendirilip yorumlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca biyografi, tanımlama, analiz-sentez gibi tekniklerden de istifade edilmiştir. Çalışmada el-Câhiz'in öğretmenlik mesleği, öğretim yöntemleri ve öğretmenlerin vasıfları ile ilgili görüşleri, ücretle eğitim-öğretim konusunda tartışmalar ve el-Câhiz'in konuyla ilgili görüşü, el-Câhiz'e göre çocuk eğitiminin temel esasları, kalem, yazı, kitap ve Kur'an öğretimi üzerine el-Câhiz'in düşünceleri, ilimde ezberin önemi, el-Câhiz'e göre edebiyat ve şiirin din eğitimi-öğretimindeki yeri, eğitimde ödül ve ceza; eğitim-öğretimin bir gereği olarak dayak, el-Câhiz'e göre zihin eğitimi bulguları elde edilmiştir.

12. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 2
28 Nisan 2018 Cumartesi, 11.45-13.15

İslam Ülkelerinde Din Eğitimi

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Umut Kaya

19. Yüzyıl Rusya'sında İdil-Ural Tatar Müslüman Toplumunda Dinî Eğitim

Aigul Kabirova

Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının Eğitim ve Din Eğitimi Sorunları

Veli Öztürk

Aç'e'de İslami Eğitimin Yeniden İnşası, 1920-1945

Mehmet Özay & Nia Deliana

19. Yüzyıl Rusya'sında İdil-Ural Tatar Müslüman Toplumunda Dinî Eğitim

Aigul Kabırova

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Öğrenci

Bu bildirinin amacı, Rusya'nın etnik ve dinsel yapısına genel bir bakışın ardından 19. yüzyılda İdil-Ural Tatar Müslüman toplumundaki dinî eğitimden söz etmektir. Çünkü günümüzde küreselleşme nedeniyle ulusal kimlik tehlikeye düşmüştür. Ulusal kimlik, genç nesle, millî bilinç kazandırarak ve millî değerleri aktararak korunabilir. Çalışmada temel yöntem olarak, konuyla ilgili yayınların doküman (belgesel) analizi yapılmıştır. Bu süreçte hem Rusça hem de Türkçe kaynaklar incelenmiştir. Rusya sınırları içerisindeki medreselerin faaliyetleri, Çarlık dönemi, Sovyet Rejimi dönemi ve Rusya Federasyonu dönemi olmak üzere üç dönem altında incelenmiştir. Rusya'nın Çarlık dönemindeki dinî inançların rakamsal varlığı, 1897 nüfus sayımı verilerini ele alan yayınlara dayandırılmaktadır. Yakın dönem için ise Rusya Federasyonu'nun 2010 nüfus sayımı verileri analiz edilmiştir. 19. yüzyılda İdil-Ural Tatar Müslüman toplumunda dinî eğitim, hemen her daim medreselerde ve varlıklı Tatar Müslümanların finansal desteğiyle gerçekleşmiştir. Ancak 19. yüzyılda Rusya Müslümanları için başlıca dinî eğitim-öğretim kurumu olarak kabul edilmelerine karşın medreselerle ilgili çalışmaların sayısı oldukça az ve çoğunlukla da Tataristan, Türkistan ve Kırım'daki medreselere yoğunlaştığı görülmüştür. Bu nedenle çalışmada, Türk tarihi için önemli şehirlerden biri olan Orenburg'ta yer alan Hüseyniye Medresesi'ne yoğunlaşılmıştır. Orenburg, Tatar, Başkurt ve Kazak Türklerinin yaşadığı en önemli bölgelerin başında gelir ve 1920-1925 yıllarında Kazakistan'ın başkenti olmuştur.

Hüseyniye Medresesi, 1889 yılında Orenburg tüccarlarının birinci loncasına bağlı olan Hüseynovlar tarafından kurulmuştur. Hüseynovlar döneminde medresede zamanının en iyi 150 öğretmeni ders vermiştir ve 2.050 molla mezun olmuştur. Medresenin Tatar Müslüman toplumlarında en tanınan dinî eğitimcileri; Şehâbeddîn-i Mercânî'nin fikir hâlefi Rizayettin Fahrettin, şair Sait Remiev, oyun yazarı ve tercüman Şerif Kemal ve yazar Fatih Kerimî'dir. Ünlü mollaları da Tatar klasik dramaturjisinin seçkin mensubu olan Mirhaydar Feyzi, oyun yazarı ve politika adamı Şamil Osmanov, Tatar tiyatrosunun öncüsü İlyas Kudaşev-Aşkazarskiy ve Sovyet devri Tatar edebiyatının en önemli simalarından olan Musa Celil'dir.

Sovyet döneminde, Vladimir Lenin'in emri üzerine Devlet ve Okulların Dinden Ayrılması kararnamesinin ilanıyla beraber Hüseyniye Medresesi gibi dinî teşkilatlara son verilmiş ve bu tür yapılara maddi destek sağlayan insanların önü kesilmiştir. Rejim değişikliğinin ardından, kapanışından yetmiş yıl sonra, 1989 yılında medrese yeniden görevine başlamıştır. Günümüze kadar medreseden 500'den fazla molla mezun olmuştur.

Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının Eğitim ve Din Eğitimi Sorunları

Veli Öztürk

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dr. Öğr. Üyesi

Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığı 1830'dan itibaren Yunanistan'da yaşayan Müslümanlar azınlık statüsüne sahip olmuştur. 1830 tarihli Lonra Protokolü, 1881 İstanbul Uluslararası Sözleşmesi, 1913 Atina Antlaşması ve 24 Temmuz 1923 de imzalanan Lozan Antlaşması ile Yunanistan'da kalan Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının hukuki statüsü teminat altına alınmıştır. Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan kültür antlaşmalarına ve Yunanistan hükümetince çıkarılan kanunlara ve yönetmeliklere rağmen Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının sorunları çözülememiştir. Bu sorunlar içerisinde Türklerin dinî talepleri ve din eğitimi ihtiyacı önemli bir yer tutmakta ve hâlâ güncelliğini koruyup tartışılmaya devam edilmektedir.

Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının yaşadığı hukuki, siyasi ve ekonomik sorunlar bazı bilim adamlarımızca incelenmiş buna ilaveten Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne girdiği dönemden itibaren uluslararası insan hakları örgütleri, Avrupa Parlemantosu ve bazı Yunan yazarlar azınlığın yaşadığı sorunlar üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Tüm çalışmalara ve Türkiye ile Yunanistan hükümetleri arasında yapılan görüşmelere rağmen azınlığın eğitim ve din eğitimi sorunlarının çözümüne yönelik iyileşmeler gerçekleşmemiştir. Yunanistan hükümeti azınlığın Lozan Antlaşması'nda hukuki teminat altına alınan dinî ve eğitim kurumlarını zayıflatarak ve işleyemez hâle getirerek azınlık hukukunu çözülemeye devam etmekte ve eğitimsel taleplere olumlu cevap vermemektedir. Yunanistan'ın demokrasiye geçip Avrupa Birliği'ne girdiği dönemde bile azınlık vakıfları talan edilmekte ve azınlık arazilerine Rusya'dan getirilen Rumlar yerleştirilerek azınlığın huzuru bozulmakta, eğitim ve din eğitimi kurumları işlevsiz hâle getirilmektedir.

Bu tebliğde, Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının eğitim ve din eğitimi sorunları incelenmeye çalışılacaktır. Tebliğ konusu uzun bir dönemi içerdiğinden dolayı öğretmenlerin görüşleri merkeze alınarak özellikle de bu süreci doğrudan yaşayan Türkiye ve Yunanistan eğitim sistemlerini tanıyan emekli öğretmenlerin düşünceleri ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği'nin raporu çerçevesinde eğitim ve din eğitimi sorunları ele alınacaktır. Müftülük seçimleri ve bunun eğitim ve öğretime yansımaları, azınlık okullarının yönetecek encümenlerin seçimi, eğitim ve din eğitimi finans eden vakıflar üzerindeki baskılar, medrese programlarının geliştirilmesinin sonuçları ve köy ilkokullarının düzenli bir programa sahip olamaması ve Türk öğretmenlerinin atanmasında yaşanan problemler tebliğde değerlendirilecektir. Batı Trakya'da yaklaşık yüz yıla yakın bir süredir çözülemeyen eğitim ve din eğitimi sorunlarının nedenlerinin analiz edilip sorunların çözümüne yönelik bazı önerilerde bulunulacaktır.

Açe'de İslamî Eğitimin Yeniden İnşası, 1920-1945

Mehmet Özay & Nia Deliana

İbn Haldun Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi. & International Islamic University of Malaysia, Öğrenci

Bu makalede, Açe dinî ve siyasi elitinin 1920-1945 yılları arasında dinî eğitiminin yeniden yapılandırılmasına katkısını ele alınmaktadır. Bu dönem, Hollanda Savaşı (1873-1903) ile ulus-devlet yapılaşmasına giden süreçte (1903-1945) bir geçiş dönemi özelliği taşımaktadır. Bu dönem, sömürgeciliğe karşı olmak kadar yeni ve eski toplumsal grupların düşünce ve uygulamalarda birlikte hareket etmeleri anlamında da dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, Açe dinî ve siyasi eliti kendilerini öğretmen, avukat, gazeteci, edebiyat çevreleri gibi ortaya çıkan yeni toplumsal sınıflarla birlikte Hollanda sömürge rejimine karşı bir sivil hareket içerisinde konumlandırmışlardır. Bu kitle aynı zamanda bu mevcut siyasi düzen içerisinde Açe'deki din eğitiminin düşünce ve pratiğinin yeniden yapılandırılması konusundaki kararlılıklarıyla dikkat çekmektedirler.

Malay Müslüman toplumlarında İslamî eğitim sistemi sömürgeciliğin hâkim olduğu 20. yüzyıl başlarında önemli dönüşümlere konu olmuştur. Bu bağlamda Açe topraklarında sömürge savaşının sona ermesinin ardından sömürge sivil yönetimin hâkim olduğu özellikle 1920'li yıllardan itibaren Açeli dinî ve siyasi elit, dinî eğitimin yeniden yapılandırılmasında karar mercii konumunda olmuşlardır. Bu süreç, geleneksel eğitimin hâkim olduğu Hollanda Savaşı öncesi dönemle, 2. Dünya Savaşı sonrasındaki ulus-devlet yönetimi arasında bir geçiş dönemi olmasıyla dikkat çekmektedir. Bu dönemde, varlıklarını şu veya bu şekilde devam ettiren geleneksel dinî eğitim kurumları, eğitimin reformu konusunda modernistlerle birlikte hareket etmişlerdir.

Bu çerçevede, makalede Açe topraklarında gündeme gelen yeniden dinî eğitim yapılanmasının dinamikleri olarak şu hususlara dikkat çekilmektedir: a) Dönemin seküler okullarında öğrenim görmüş aydınları, b) geleneksel dinî eğitim kurumlarında yetişmiş ve bu çevrelerin temsilcisi konumundaki hocaları, c) iç ve dış faktörlerin etkisiyle yeni eğitim kurumlarının ortaya çıkması ve d) yayıncılık faaliyetleri üzerinde kısaca durulacaktır.

Literatür taramasına dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışmada özellikle ilgili dönemde yayınlanmış gazeteler ve biyografiler gibi birincil kaynaklar ile bu dönemin aktörleriyle mülakatlara dayalı daha sonra kaleme alınmış ikincil eserler ana başvuru kaynaklarını oluşturmaktadır. Aynı zamanda bugün hâlen varlığını sürdüren geleneksel dinî eğitim kurumları ile reform süreçlerinin bir yansıması olarak hayata geçirilen modern dinî eğitim kurumlarına yönelik sahada yapılmış gözlemler de bu çalışmadaki değerlendirmelerde belirleyici olmuştur.

13. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 3
28 Nisan 2018 Cumartesi, 11.45-13.15

Din Eğitiminde Kullanılan Kaynaklar ve Uygulamalar

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Emine Keskiner

Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1930) Ahlâk Ders Kitaplarının
Ahlâk Eğitimi Açısından İncelenmesi
Selim Selimoğlu & Mustafa Gündüz

Siyasetname Eserlerinde ve Günümüz Eğitim Yönetimi Literatüründe
Yöneticilerin Kişisel ve Mesleki Özellikleri
İrfan Ayhan & Yusuf Alpaydın

İslam'ın Ana Kaynağı Kur'an-ı Kerim'in Ezberlenmesi ve
Hafızlığın Örgün Eğitimle Birlikte Tamamlanması
Kadri Ziyaettin Coşan

Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1930) Ahlâk Ders Kitaplarının Ahlâk Eğitimi Açısından İncelenmesi

Selim Selimoğlu & Mustafa Gündüz

Yıldız Teknik Üniversitesi, Öğrenci & Yıldız Teknik Üniversitesi, Prof. Dr.

Ders kitapları, öğrenme ve öğretme süreçlerinin değişmeyen temel kaynağıdır. Siyasal ve toplumsal sistemin meşru bilgi ve becerilerini sistemli şekilde sunan ve "ideal insan" tipini resmeden kaynakların başında ders kitapları gelir. Siyasal, sosyal, ekonomik, dini ve kültürel unsurların sıklıkla işlendiği ders kitapları hâkim ideolojilerin de en güçlü destekçilerindedir.

Erken Cumhuriyet dönemi bu açıdan oldukça zengin örnekler sunar. Eğitimde, 1920-30 arası ahlâk ders kitaplarının ayrı bir önemi vardır. Bu kitapların farklı açılardan incelenmesi, dönemin insanını, düşüncesini ve beklentilerini anlamak açısından ilginç veriler sunar. Bu amaçla, erken Cumhuriyet döneminde farklı düzeylerde okutulmuş ahlâk ders kitaplarından bazıları incelenecektir. Orhan Fuad'ın *Musahabât-ı Ahlâkiye ve Malumât-ı Vataniye-4* (1924) ve *Musahabât-ı Ahlâkiye ve Malumât-ı Vataniye-5* (1926) ve Mustafa Namık'ın *Ahlâk* (1930) kitapları temsil kabiliyeti yüksek örnekler olarak seçilmiştir. Bu kitaplar daha çok savaştan yeni çıkmış bir toplumun, sosyo-kültürel ve ekonomik sorunlarına çare olmak amacıyla kaleme alınmıştır. Bunun yanında belirgin bir şekilde Cumhuriyet idaresi ve sabık devlet ve siyaset hakkında da sürekli kıyaslamalar yaparak bir algı oluşturma gayretindedir. Kitaplarda birey, toplum ve aile kavramları ile dönemin ahlâk anlayışı arasında sıkı bir ilişki kurulmuştur. Sıklıkla aile kavramının değişim ve dönüşümü tartışılmış ve muasir ailenin hususiyetleri incelenmiştir. Bireylerin meslek hayatındaki rollerinden eğlence saatlerine kadar özel hayatları paranteze alınmıştır. Milli mücadeleyle toplumda meydana gelen sosyal, kültürel ve ekonomik sıkıntılara Durkheim'in meslek ahlâkı ve içtimai iş bölümü kavramları paralelinde çözümler üretilmiştir. Cumhuriyet dönemi ahlâk ders kitapları idealize edilen yeni hayatın ortaya çıkardığı hak ve vazifelerin topluma sunulmasında önemli bir aparat olarak görülmektedir.

Bu araştırmada, üç ahlâk ders kitabında dönemin siyasi düşüncesine dayanarak fert ve cemiyet tartışmalarının nasıl ele alındığına ne tür bir ahlâk tanımının yapıldığına, ahlâkın niteliklerine ve ahlâk eğitiminde önerilen yeniliklere değinilecektir. Araştırma doküman incelemesi yöntemiyle yapılacaktır.

Siyasetname Eserlerinde ve Günümüz Eğitim Yönetimi Literatüründe Yöneticilerin Kişisel ve Mesleki Özellikleri

İrfan Ayhan & Yusuf Alpaydın

Marmara Üniversitesi, Öğrenci & Marmara Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi

Bu araştırmada yapılan çalışmada, Nizamülmülk'ün *Siyasetname* adlı eserinde ve Kınalızade Ali Çelebi'nin *Ahlâk-ı Alâî* adlı eserinde betimlenen lider özellikleri incelenmiştir. Bu lider özelliklerinin günümüzde öğretilen lider özellikleriyle karşılaştırılması yapılarak aradaki benzerlikler ve farklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Günümüzde, okullarda öğretilen lider özellikleriyle ilgili teorilerin çoğu kaynağını Batı kültüründen ve Batılı araştırmacılardan almaktadır. Buna karşılık Türk-İslam kültürünün klasik eserlerinde tanımlanmakta olan liderlik özellikleriyle olan muhtemel benzerlikler ve/veya farklılıklar bu teorilere nispeten daha az bilinmektedir. Bu çalışma ile liderlik kavramına ilişkin modern yaklaşımların klasik Türk-İslam eserleriyle benzerlik ve farklılıklar bakımından ilişkisi incelenmiştir.

Bu çalışmada bilimsel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Liderlik kavramı hem kültürel hem modern bir çerçevede incelenmiş olup literatürde var olan tanımlamaları karşılaştırılarak tartışılmıştır. Tartışma, liderlik özelliklerinin klasik eserlerde ele alınış biçimi ile günümüz literatüründe ele alınış biçimi arasındaki benzerlikler ve farklılıklar mahiyetindedir.

Araştırmanın muhtemel bulgularıyla ilgili olarak modern literatürde betimlenen birçok lider özelliğinin klasik Türk-İslam eserlerinde zaten daha önce zikredilmiş mahiyette olabileceği görülmektedir. Buna ek olarak klasik Türk-İslam bakış açısıyla, kendi kültürümüzün gerektirdiği birtakım farklı liderlik özelliklerinin de ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Modern literatürde çoğunlukla dinî ve kültürel çerçeveden ayrı olarak değerlendirilmeye çalışılan liderlik özelliklerinin, liderin öncülük ettiği sosyal çevrenin ve grubun özelliklerinden ayrı olarak düşünülmesinin mümkün olmadığı da klasik eserlerde göze çarpan başlıca özelliklerden biri olduğunu da bulgularda görmek mümkündür.

Liderin kişisel özellikleri bakımından incelendiğinde, gerek *Siyasetname* gerekse *Ahlâk-ı Alâî*'nin liderin kişisel olarak üstün bir ahlâk vasfına sahip olması gerektiğini zikrettikleri görülmektedir. Nizamülmülk ve Kınalızade Ali Efendi'ye göre bu ahlâk, İslam dini sayesinde liderde kendini göstermektedir. Diğer bir deyişle liderin kişisel özellikler bakımından üstün vasıflara sahip olması, dinine bağlı olmasıyla doğru orantılıdır. Bu ahlâk, cömertlik, alçakgönüllülük, bilgililik, yardımseverlik ve duyarlılık temeline oturtulmuştur. Bu bağlamda kişinin sadece kendi vasıfları bakımından değil büyüdüğü sosyal ortamla olan etkileşimi bakımından da değerlendirildiği görülmektedir.

İslam'ın Ana Kaynağı Kur'an-ı Kerim'in Ezberlenmesi ve Hafızlığın Örgün Eğitimle Birlikte Tamamlanması

Kadri Ziyaettin Coşan

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dr. Öğr. Üyesi

Kur'an-Kerim'in günümüze kadar ilk hâliyle ulaşması onun en önemli hususiyetlerinden biridir. Onun asli hâliyle günümüze ulaşması çeşitli sebeplere bağlanabilir. Allah Teâlâ'nın takdiri esas olmakla birlikte bu konudaki en önemli sebeplerin başında hem yazıyla tespit edilmesi hem de ezberlenerek zihinlerde korunması sayılabilir. Bu sayede sadece metni değil aynı zamanda okuma biçimi, harflerin doğru telaffuzu gibi hususlarda günümüze kadar asli hâliyle ulaşma imkânına sahip olmuştur. Bunda en büyük etken Asr-ı Saadet'te Kur'an'ı hıfzetmiş. Hz. Ali, Übey b. Ka'b, Abdullah b. Mesud, Zeyd b. Sabit gibi şahsiyetlerdir.

Eski ilim adamlarımız, Kur'an-ı Kerim'in hıfzedilmesi konusunda çok gayretli olmuşlardır. Bu sebeple memleketimizde hafızlık eğitiminin ayrı bir yeri bulunmaktadır. Ülkemizde zorunlu eğitimin on iki seneye çıkmasıyla birlikte hafızlık eğitiminin gerekli olduğu şekilde küçük yaşlarda yapılabilme imkânı zorlaşmıştır.

Hafızlık eğitiminin verildiği Kur'an kursları genelde resmî müesseseler olsalar da buradaki süreç, Milli Eğitim'in örgün sisteminden ayrılmayı ve iki, üç sene içinde Kur'an-ı Kerim hıfzını tamamlayarak tekrar normal eğitime geri dönmeyi gerektirmektedir. Bu ise hem normal sistem dışına çıkılması hem de öğrencinin yaşlarından birkaç sene geri kalması gibi bir sonuç doğurmaktadır. Ayrıca hafızlık eğitimi, genelde Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı resmî kurumlarda gerçekleştirilse de normal eğitim süreciyle bağlantılı olarak değerlendirildiğinde hafızlık çalışması sistem dışı bir faaliyet alanı olarak görülmektedir.

Şayet hafızlık süreciyle normal eğitim süreci bir araya getirilebilir ve birlikte götürülebilirse o zaman hem normal eğitime sekteye uğramamış hem de İslam ve Kur'an-ı Kerim merkezli çalışmalarda çok önemli bir yeri olan hafızlık eğitimi daha sağlıklı bir zemine oturtulmuş olacaktır. İşte bu amacın gerçekleşmesi için en önemli adımlardan biri olan Hafızlık İmam Hatip okullarının ele alınarak daha verimli bir hâle getirilmesi gerekmektedir. Bu gayeye katkı sağlama düşüncesiyle yapılan çalışmamızda, Kur'an-ı Kerim'i ezberleme geleneğinin temelleri ortaya konulduktan sonra memleketimizdeki uygulama ele alınarak sistem dışı gerçekleştirilen hafızlık eğitiminin Milli Eğitim sistemi içindeki Hafızlık İmam Hatip okullarıyla bütünleşmesi ve böylece farklı ve daha verimli bir boyut kazanması incelenecektir.

Çalışma sırasında temel kaynaklara müracaatla hafızlık müessesesi tanıtılacak, İmam Hatipler ve Hafızlık İmam Hatip Liseleri'ndeki uygulamalar incelenecek, yerinde yapılan gözlem ve yetkililerle görüşmeler sayesinde sürecin olumlu yanları ve aksayan yönleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Böylece hem nazari hem de fiili uygulamadan elde edilen bilgi bir araya gerilmeye çalışılacaktır.

Şayet yapılan çalışmalar sayesinde bu okullar daha verimli ve başarılı bir hâle getirilebilirse başta Temel İslam Bilimleri olmak üzere diğer bilim dalları için de donanımlı insan yetiştirme imkânı doğacaktır. Bu da geleceğimiz açısından ümit vaat edici bir gelişme olacaktır.

14. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 4
28 Nisan 2018 Cumartesi, 11.45-13.15

İslam Eğitiminde Kurumlar

Moderatör: Prof. Dr. Abdurrahman Dodurğalı

Osmanlı Devleti'nden Günümüze, Cezayir'de Vakıfların Eğitim Sistemi ve
Din Eğitimi Üzerindeki Etkisi

Ahmet Gedik

Türkiye Cumhuriyeti'nin Din Eğitimi Yeniden Tesis Etmesi ve
Yüksek İslam Enstitüleri

Meral Kayabaşı

İlahiyat Fakültelerinde Öğretmen Yetiştirme Uygulamaları

Arife Gümüş

Osmanlı Devleti'ndeki Medreselerin İslahına Yönelik Fikir ve Hareketlerin Günümüz
Eğitim Meseleleriyle Benzerliklerinin İncelenmesi

Cihan Kocabaş & Yusuf Alpaydın

Osmanlı Devleti'nden Günümüze, Cezayir'de Vakıfların Eğitim Sistemi ve Din Eğitimi Üzerindeki Etkisi

Ahmet Gedik

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Dr. Öğr. Üyesi

Kuzey Afrika ülkeleri içerisinde geniş bir coğrafyaya sahip Cezayir, üzerinde yaşayan halklarının kendilerine has eğitim sistemine sahip olmasını iki yarımada ve bu iki yarımada üzerindeki Osmanlı ve Endülüs Medeniyeti'ne borçludur diyebiliriz. Osmanlı Devleti ve İspanya'nın (arka planda Müslüman dünya ile Hristiyan dünyanın) hâkimiyet mücadelesinin sergilendiği bu topraklar, gönüllü ve zorunlu olmak üzere iki farklı mahiyette göçe sahne olmuştur. Endülüs topraklarından zorunlu olarak bölgeye gelen kültür düzeyi yüksek Müslümanlar ve Anadolu'dan gelen Osmanlı aydınları bölgeye has bir eğitim sistemi ortaya çıkarmışlardır. Hızır Hayreddin Reis ve devamındaki Osmanlı yöneticilerinin kurup geliştirdikleri vakıf sistemi de bölgenin sosyo-kültürel ve eğitim hayatında etkisini günümüze kadar devam ettiren önemli roller üstlenmiştir.

Tarihi süreç içerisinde İber Yarımadası'ndan ve Anadolu'dan Cezayir şehirlerine çeşitli sebeplerle yapılan göçler, Kuzey Afrika'nın bu geniş coğrafyası üzerindeki dağılık şekilde yaşayan insanların bir eğitim sistemine sahip olmalarını ve devamında da millet olma bilincine kavuşmalarını sağlamıştır diyebiliriz. Oruç Reis'in sınırlarını belirleyip bir düzen kurmaya çalıştığı bu sahil kasabalarının (Tenes, Oran, başşehir Cezayir vb.) birer ilim merkezlerine dönüşme süreci Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hâkimiyetine ve devamındaki kısmen huzurlu ve müreffeh zamanlara denk gelir.

Endülüs'ün Müslümanların elinden çıkış süreci boyunca özellikle Oran ve Cezayir şehrine çok sayıda ilim adamı göç etmek zorunda kalmıştır. Belirtilen şehirlerdeki eğitim seviyesini ve kültür düzeyini arttıran bu zorunlu göçün aksine Anadolu'dan da cihad yurdu olarak anılan, Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan sonraki denizden de olsa sınır bölgesi kabul edebileceğimiz Cezayir'e düzenli olarak ilmiye sınıfından gönderilenler olmuştur.

Bu araştırmamızda, Osmanlı döneminden günümüze kadar özellikle vakıfların Cezayir'in eğitim-öğretim faaliyetlerine katkısı ele alınacak olup günümüz Cezayir'indeki genel olarak eğitim sisteminin özel olarak ise din eğitiminin ne oranda geçmişten etkilendiğinin açığa çıkarılması temel hedefimizdir. Bölgeyi eğitim faaliyetleri bakımından Osmanlı idaresindeki diğer bölgelerden ayıran temel farkın, İber Yarımadası'ndan bölgeye gelerek yerleşmek zorunda kalan Endülüslüler tarafından oluşturulduğunu düşündüğümüz için bu çalışmamızda özellikle de bu konu üzerinde de durulacaktır.

Türkiye Cumhuriyetinin Din Eğitimi Yeniden Tesis Etmesi ve Yüksek İslam Enstitüleri

Meral Kayabaşı

Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Öğrenci

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında ihmal edilen din eğitiminin tekrar tesis edilmesi süreci Yüksek İslam Enstitüleri özelinde ele alınacaktır. Araştırma, nitel tarihî arşiv (Millî Eğitim Bakanlığı Arşivi) veri araştırması olarak planlanmıştır. Veriler kronolojik sıraya göre toplanmıştır. Araştırmanın deseni, problem cümlesi merkezli veri toplama ve değerlendirme olarak kurgulanmıştır. Araştırmada Türkiye Cumhuriyetinin din eğitimi yeniden tesisi çalışmaları incelenecektir.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Türklerin temelleri ulusa dayalı devleti olan Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. Ümmetten ulus anlayışına geçişte eski sistemin kurumları, yeni kurulan devletin yapısı ile uyumadığından dolayı değiştirilmesi gerekiyordu. Değiştirilmesi gereken kurumlardan birisi de eğitim sistemiydi. Osmanlı'dan miras kalan eğitim kurumları hem çağın gerisinde kalmış hem de çok parçalı bir durumda idi. Millî devlet anlayışı içerisinde bu yapının Millî Eğitim Bakanlığı çatısı altında birleştirilip devletin kontrolünde bir eğitim sistemine geçilmesi gerekiyordu. 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bu parçalı yapıya son verilirken eğitim, azınlıkların, çeşitli vakıf ve kişilerin elinden alınıp millileştirilmiş dolayısıyla da devletleştirilmiş oluyordu. Ancak kanunla din eğitimi ve öğretimi devlet güvencesine alınmasına rağmen uygulama hiç de beklendiği gibi olmamış kademeli olarak din dersleri ülkenin eğitim sisteminden kaldırılmıştır.

2. Dünya Savaşı sonrası esen demokrasi rüzgârları, Türkiye'yi de etkilemiş, çok partili hayata geçiş için bir fırsat oluşturmuştu. Bu dönemde yeniden okullarda din derslerinin gündeme gelmesi, demokrasinin yükselen bir değer olmasının yanında savaş sonrası artan ahlâki problemler, komünizmin yanında ayrıca Türk hükümetinin karşı karşıya kaldığı problemlerden biri de halkın dinî vecibelerini yerine getirmesinde yardımcı olacak uzmanların bulunamaz hâle gelmesi etkili olmuştur.

Cumhuriyet dönemi din eğitimi politikasının bir kısmını oluşturan Yüksek İslam Enstitülerinin kuruluşundan İlahiyat Fakültelerine dönüştürülene kadar olan süreci içine almaktadır. Türkiye'de çok partili hayata başlayan çoğunluğun yönetime dâhil edilme süreci sonucu olmak üzere Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kapatılan dinî eğitim kurumlarının oluşturduğu boşluğu doldurmak için bulunan çözümlerden birisi olan Yüksek İslam Enstitüleri İmam Hatip Okulu sonrası dinî eğitim şekillenmesinde önemli katkıları olan bir eğitim hamlesi olarak görülmüştür.

İlahiyat Fakültelerinde Öğretmen Yetiştirme Uygulamaları

Arife Gümüş

İstanbul Üniversitesi, Doktora öğrencisi

Dünyada eğitim uygulamalarında ciddi reform çalışmaları yapılmaktadır. Dünyayla paralel olarak Türkiye’de de eğitimde reform çalışmaları sürdürülmektedir. Program değişiklikleri, kademeler arası geçiş sistemlerinde yapılan düzenlemeler, okullara teknolojik eğitim gereçlerinin ulaştırılması gibi eğitimin pek çok alanında çalışmalar yapılmaktadır. Bütün bunlara rağmen eğitimde istenilen ivme kazanılamamış ulusal ve uluslararası platformlarda öğrencilerin istenilen performansı yakalayamadığı gözlenmiştir. Yaygın kanaat, eğitimde nicelik artarken nitelikte aynı artışın olmadığı yönündedir. Eğitimde hedeflenen niteliğin yakalanması için eğitimin tüm unsurlarını bir diğerini ihmal etmeksizin göz önünde bulunduran bütünlüklü çalışmaların yapılması gerektiği yönündedir. Bu unsurlar arasında öğretmen kilit noktadadır. Öğretmenin bu önemli misyonuna binaen dünya genelinde öğretmenin niteliğini artırmaya ve iş koşullarını iyileştirmeye yönelik ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye’de de benzer çalışmalar yapılmakla beraber yapılan bu çalışmaların yeterli olduğunu söylemek güçtür. Zira Türkiye eğitim tarihi açısından öğretmen yetiştirme çalışmaları genel olarak ihtiyaç odaklı yürütülmüş, istikrarlı bir öğretmen yetiştirme politikası takip edilememiştir. Dönemin ihtiyaçlarına kısa vadeli çözüm üretmeyi amaçlayan öğretmen yetiştirme politikaları nedeniyle de öğretmenlik mesleğinin profesyonel bir meslek olduğu göz ardı edilmiştir. Bunu öğretmenlerin istihdamında takip edilen politikalarda görmek mümkündür. Nitekim mevcut öğretmen açıkları öğretmenlik formasyonu olmayan kişilerin istihdamı ile kapatılmaya çalışılmış bu durum da zihinlerde öğretmenliğin herkesin yapabileceği bir meslek olarak kodlanmasına neden olmuştur. Sonraki süreçte öğretmen yetiştiren kurumlardan ihtiyaç fazlası öğretmenin mezun olması da bu bakış açısını desteklemiş, öğretmenlik mesleğinin itibar kaybetmesine neden olmuştur.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenlerinin ve İmam Hatip Meslek Dersi öğretmenlerinin yetiştiği İlahiyat Fakülteleri de öğretmen yetiştiren bir kurum olarak genel öğretmen yetiştiren kurumlara benzer bir tecrübeye sahip olmuştur. Mezunlarının istihdamında uzun süre problemler yaşayan İlahiyat Fakülteleri, kontenjan kısıtlamaları, pedagojik formasyon tartışmaları gibi nedenlerle din öğretmeni yetiştirme konusunda istikrarı yakalayamamıştır. Bu çalışmada, tarama yöntemi ile İlahiyat Fakültelerinin programları incelenecek ve bu fakültelerin öğretmen yetiştirme uygulamaları analiz edilecektir. Çalışma kapsamında, İlahiyat Fakültelerinde öğretmen yetiştirme alanında yaşanan sorunlar tespit edilecek ve sorunların çözümlerine yönelik öneriler geliştirilecektir.

Osmanlı Devleti'ndeki Medreselerin Islahına Yönelik Fikir ve Hareketlerin Günümüz Eğitim Meseleleriyle Benzerliklerinin İncelenmesi

Cihan Kocabaş & Yusuf Alpaydın

Marmara Üniversitesi, Öğrenci & Marmara Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi

Eğitim ve öğrenme, insanın kendisinin ve evrenin varoluş sebeplerini idrak edebilmesinde merak duygusunun ortaya çıkardığı ihtiyacı karşılamada önemli bir role sahiptir. Müslüman toplumlar başlangıçtan beri ilim öğrenmeyi bir ibadet olarak görmüşler ve eğitim ve öğretim konularına büyük bir önem ve titizlikle yaklaşmışlardır. Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber okumayı öğrenmeyi kadın ve erkek bütün Müslümanlara bir mükellefiyet olarak yüklemiştir. Bu mükellefiyetin yerine getirilmesi gereği olarak bir takım eğitim kurumları oluşturulmaya başlanmıştır. Medreseler bu faaliyetlerin en önemli merkezlerinden biri olmuştur (Şen, 2013, s.478). Osmanlı Devleti eğitim sistemi uzun yıllar mektep ve medrese sistemi üzerinde yoğunlaşarak devam etmiştir. Medreseler günümüzdeki gibi, orta, yüksek ve hatta yüksek lisans ve doktora kademelerini kapsayan bir eğitim vermekteydi. Bu ikili sistemin dışında hafız yetiştiren Darülhuffazlar, tıp eğitimi yapılan Darüşşifalar ve Osmanlı saray görevlilerini ve dolayısıyla devlet adamlarını yetiştiren Enderun mektebi de vardı. İşte bu sistem uzun yıllar boyunca Osmanlı Devletinin genel olarak eğitim ihtiyaçlarını karşılamıştır (Yoluk, 2010, s.122).

Osmanlı Devleti'nde kurumsal anlamda medreselerde ilk teşkilatlanmanın Fatih devrinde yapıldığı, Kanuni Sultan Süleyman devrinde ise Süleymaniye Medresesi ile birlikte zirveye ulaştığı söylenebilir (Uzunçarşılı, 1988, s.33-38; Ergin 1977, s.98; Baltacı 2005, s.73-75; Şen, 2013, s.479-480). Osmanlı medreselerinin bu ihtişamı daha uzun seneler varlığını korusa da 1500'lü yıllardan itibaren sisteminde ve yapısında bazı bozulmaların zuhur ettiği görülmektedir (Uzunçarşılı, 1976, s. 241). Örneğin 16. yy. sonu ve 17.yy başlarında Gelibolulu Ali, Koçî Bey ve Katip Çelebi gibi şahısların medreselere yönelik ilk şikayetleri ve eleştirileri dile getirdikleri bilinmektedir (Sarkaya, 1999, s.26-27; Beyazıt, 2014, s. 957). Osmanlı'da medreselerin gerilemesi ve ıslahı meselesinin tarihi XVI. asra kadar uzansa da bu konudaki tartışmalar özellikle Tanzimat döneminde yoğunlaşmış, ilk somut ve ciddi adımlar ise II. Meşrutiyet'ten sonra atılmıştır (Yılmaz, 2016, s.79). II. Meşrutiyet döneminde yapılan medreseleri ıslah girişimleri ise, bütün Osmanlı tarihi boyunca yapılan en köklü ve düzenli bir hareket niteliğini taşımaktadır (Zengin, 1993, s.294).

Her devrin birbirine benzeşen ve ayrışan noktaları olmakla birlikte, hepsinin bir ortak noktası vardır (Şen, 2013, s.480). Bu doğrultuda bu araştırmada da geçmişte ve günümüzde eğitim meseleleri üzerinde cereyan eden tarih üstü temaların belirlenebileceği düşünülmüştür. Bu sebeple araştırmanın amacı, 15. yy'dan Cumhuriyet'in kurulmasına kadar Osmanlı Devleti'ndeki medreselerin ıslahına yönelik fikir ve hareketlerin, günümüz eğitim politikaları etrafındaki mevcut tartışmalarla benzerliklerini belirlemeye çalışmaktır. Bu kapsamda doküman inceleme yöntemiyle medreselerin ıslahını ele alan birincil ve ikincil kaynaklar taranmış ve günümüz eğitim meseleleri ile karşılaştırılmıştır. Araştırmanın bulgularında doküman analizinden elde edilen veriler sunulmuş, sonuç bölümünde ise benzer olguların varlığı ortaya konmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

15. Session

Marmara University Theology Faculty Cultural Center - Hall 5
28 April 2018 Saturday, 11.45-13.15

The Qur'an in the Context of Religious Education

Moderator: Prof. Dr. Khosrow Bagheri Noaprast

The Qur'ān as a Phenomenon in Premodern Islamic Thought and
its Relation to the Modern Thought

Azad Aref Raouf

The Basics and Objectives of Moral Education of Global Citizenship in The Quran

Muhammad Reza Shabanian

Integrating Qur'anic Worldview and Natural Science:
A Framework for Islamic Secondary Schools

Nur Jannah Hassan

Khurshid Ahmad's Perspective on Islamic Philosophy of Education in an Islamic State:
A review

Muhammad Abdullah Fazi & Maryam Khan

The Qur'ān as a Phenomenon in Premodern Islamic Thought and its Relation to the Modern Thought

Azad Aref Raouf

K. University Leuven/ Belgium, Research Assist

In premodern Islamic thought, a controversy emerged on the nature of the Qur'ān among the Islamic theologians which deserve to be called a Qur'ānic phenomenon. They tried with all efforts to know and to define the Qur'ān from different perspectives based on linguistic, theological, spiritual, and philosophical perspectives.

The issue had divided the Muslim theologians into two camps; traditionalists and rationalists. It also produced two kinds of ideologies; a camp believed that the Qur'ān is created and the other believed that the Qur'ān is uncreated. If we study their views, we will find a suitable solution for contemporary problems posed by the hegemony of the Western modern challenge.

I believe that reformulating our understanding of the nature of the Qur'ān is currently a more suitable method than interpreting the verses in the Qur'ān as a response to the challenge which has forced the Islamic world to react in that way. It is also necessary to restate our understanding regarding prophethood and the revelation in a way that promotes the spirit of modernity in Islamic thought. These three concepts are interdependent.

In order to understand the Qur'ān as a phenomenon, we have to study how the Qur'ān has been perceived and experienced by Muslim theologians and through which we will be prepared to discuss the nature of God and revelation.

Many scholars have asserted that the context in which the term createdness of the Qur'ān appeared, stemmed from an interaction between Muslims, Christians, and Jews under the influence of religious and philosophical ideas. For instance, according to Van Ess, a large number of old Muslim theologians may have been inspired by Neoplatonism in defense of their faith from materialism.

These debates and questions produced in this regard various interpretations which we shall explain below. These questions and much more which stimulated them to search for a solution to align their belief with the reality of that time.

The Basics and Objectives of Moral Education of Global Citizenship in the Quran

Muhammad Reza Shabanian

Religions And Denominations University, Student

Nowadays, the spread of social, political, economic and IT evolutions in the developed world has changed and has had impressive influence on various aspects of the social and cultural life of individuals and nations, in a way that local and national people have turned into global people, because all our movements on the world stage will be effective and lasting.

The subject of moral education of global citizenship will intend to turn the morality of national citizenship into a global citizenship and to educate a person who adheres to the global citizen's moral standards and respect it so that observes global indicators and also can perform this kind of education in most countries.

The view of global and non-regional of the Quran to the status of human and his moral education are one of the benefits that can be highlight in the international arena until it will provide the humans interactions with different cultures, religions and orientations. But false impressions from the Quran have made it difficult for humans to interact and adapt. While there is evidence in the Quran that offers to the responsibility of all human toward each other, emphasis on the establishment of peace, equality, the brotherhood of human and avoiding violence. By providing a glorious Quranic view to human and his goals of life, can provide the ground for religious education in non-Muslim countries because the Quran has equal view to humans and supports from unified morality. The Quran does not consider any people to be superior and human superiority is measured with his performance. That is, anyone with any religion but the proper moral act is accepted by the Quran.

In this article, by studying the verses of the Quran, human dignity is considered as the foundation of the moral education of global citizenship and by applying the deductive method of Quranic verses, the necessity of paying attention to human honor in the moral education of global citizenship and not paying attention to ethnic and racial characteristics, gender, skin color, wealth, language and culture and as well as the creation of peace, coexistence, mutual respect and the growth of moral virtues, are explained as the goal of the moral education of global citizenship.

In this article, I will focus on the basics and objectives of moral education of global citizenship from view of the Quran to prepare the ground for religious education in non-Muslim countries.

Integrating Qur'anic Worldview and Natural Science: A Framework for Islamic Secondary Schools

Nur Jannah Hassan

International Islamic University Malaysia, Dr.

Islamically integrated education has been a primary concern among Islamic intellectuals and activists since the post-colonial period, where secular humanism and atheistic-modernism left the Muslim *umma* with the legacy of a dichotomous education. The dichotomy persists until today, compounded with globalisation of post-modern thoughts shaping young minds. While presenting several rationales that compel the necessity for integrating the Qur'anic Worldview and natural science, the article discusses fundamental elements of the worldview in relation to the studies of nature, specifically the notion of "reading" the two Books of God – the Qur'ān and the Cosmos. Her arguments build upon al-Ghazālī's thought on the *qalb* with focus on characteristics of those whom the Qur'ān acknowledges as "*ūlū al-albāb*". The book skims through the different worldviews that have brought about natural science to its current pedestal and the ensuing environmental and humanitarian crises of the contemporary world. In response to the dichotomy and crises, many contemporary Islamic educational institutions have been established in the Muslim world, each with a distinctive mode of integration.

"Integration" is a loose terminology, insofar as Islamic education is concerned. How much have Muslims progressed towards integrating perspectives of the Qur'ān in the curricula of natural science in secondary Islamic education, where students are at critical stages of their intellectual, affectual, spiritual, social and ethical developments? The article presents a brief qualitative report on the findings from field researches that probe at several samples of integration modes at 24 Islamic secondary schools in Malaysia and in Indonesia; in relation to an integration which constitutes a full merger, an organic fusion between knowledge that is revealed and that which is acquired through reason. Apart from interviews and observations, materials studied include curricula, syllabi and textbooks used. The findings also consider results from surveys at several schools in Brunei, Singapore, Thailand, Mindanao and Ontario. From these findings and the author's personal experiences as a science educator and school administrator, the article presents an integrated model for the study of natural science based on the Qur'ānic notion of *ūlū al-albāb* and Ghazālīan discourse of the *qalb*. Certain conventional aspects of natural science undergo holistic reposition, reinterpretation and reorientation from the Qur'ānic worldview, whereby humanity's relationship with God, with itself and with the cosmos form the main constructs.

Khurshid Ahmad's Perspective on Islamic Philosophy of Education in an Islamic State: A review

Muhammad Abdullah Fazi & Maryam Khan

University of Malaya Malaysia, Student & Institute of Policy Studies Islamabad, Research Assist

In an Islamic state acquisition and dissemination of knowledge is the most imperative perspective of Islamic philosophy, which plays a significant contribution in educational and cultural cohesion. Islamic education encourages and supports critical thinking yet creates an equilibrium between intellect and religious faith. Hence, The discussion of Islamic Philosophy of Education needs to be resuscitate in order to relate it with the context of learning the new concepts like individualism and integrated knowledge under Islamic perspective. In contrary to the Western philosophy, the very concept of education in Islam revolves around the training and learning of its subjects in order to not only grooming them for a productive society building but also to underwrite towards the betterment of humanity in general. Thus, Islamic philosophy of education is a dynamic concept, established and based on nation building as well as contributing to universal collective good. While, commodified educational system led the society to a continued flux resulting materialism. With this background, the purpose of education in an Islamic state is much higher than producing merchandised or obedient citizens. In this context, Prof. Khurshid Ahmad is a prominent educationist and economist, presented very particular view of Islamic philosophy of education in nation building. From the purpose of education to educational cohesion with society, state and culture Professor Khurshid Ahmad viewed an Islamic renaissance in the revival of Islamic Principles of education. Through merging the two concepts of nation building and learning, Khurshid Ahmad's view of Islamic education also differs the very concept Islamic and Western education philosophies. Therefore, this paper mainly discusses how Islamic Philosophy of statehood tends to mold education in a process of nation building in modern era. In the end, it is seen as important towards achieving holistic learning. Then this understanding of Islamic philosophy proven as a crucial tool of nation building.

16. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 1
28 Nisan 2018 Cumartesi, 14.30-16.00

İslam Düşünce Geleneğinde Eğitimsel Kavramlar

Moderatör: Prof. Dr. M. Şevki Aydın

Din Eğitimi ve Öğretimi Açısından Hak Kavramı

Yusuf Ziya Öğretici

“Din” Kavramı ve İnsanların Dinî Algısı Tartışmasında Din Eğitimi Biliminin “Din”i

Ayşe Ak

Kesret İçinde Vahdet: Nefs Kavramı

Nurullah Bora

Din Eğitimi ve Öğretimi Açısından Hak Kavramı

Yusuf Ziya Öğretici

University Of Glasgow, Doktora Öğrencisi

Hak kavramı, Kur'an'da sıkça kullanılan ve hadislerde de kendine bir hayli fazla bulan bir kavram olarak, başlangıcından itibaren İslam düşüncesi için önemli bir çatı oluşturmuştur. Hak kavramı, hukuk disiplini için de vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Eğitim ve dinin verilerini kullanan bir disiplin olarak din eğitimi, farklı disiplinlerin ulaştığı sonuçları kullanarak, hak ile ilgili tasavvurlarına kendi bakış açısından ulaşmak zorundadır. Bu çalışma, Hak kavramının değişik disiplinlerde kazanmış olduğu anlamlardan yola çıkarak bu kavramın din eğitimi felsefesi için taşıdığı anlamları sorgulayarak, hak kavramının din eğitimi ve öğretimi için sunabileceği yeni imkânları tartışmaya açmaktadır.

Araştırmanın yöntemi, dolaylı gözlem metotlarından belgesel gözlem ve dokümantasyon metodu olup ilgili literatür belli bir sistem ve plan çerçevesinde incelenmiştir. Hak kavramı ile ilgili literatür taranmak suretiyle kavramın sınırları çizilmeye çalışılmış, ilgili kaynakların incelenmesi ve yorumlanmasına dayalı teorik bir çalışma yapılmıştır.

Din eğitimi bakış açısından bir hak anlayışı oluşturulurken hak ile din eğitimi arasında karşılıklı bir üslup kullanılmıştır. Bunun içinse önce haktan yola çıkarak din eğitimine sonra din eğitiminden yola çıkarak hakka varmaya çalışılmaktadır. Başlangıç noktası olarak hak seçilirse bakış açısını 'eğitim hakkı' ile 'din ve vicdan hürriyeti' şekillendirmektedir. Felsefi ve hukuki dayanakları ve uygulama boyutları ile eğitim hakkı anlayışının din eğitimi ve öğretimine sunabileceği imkânlar bu yolla tartışılmaktadır. Bu metotla, din eğitiminin bir insan hakkı olduğu vurgulanmaktadır.

Din eğitimi bakış açısından hak kavramı yorumlandığında, hak kavramının temel anlam alanlarından hareketle hak kavramına dinî bir bakış açısıyla yeni anlamlar yüklenmektedir. Bunun için öncelikle hak kavramının dinin anlaşılması ve anlamlandırılması için önemli bir basamak olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü bu kavram Kur'an'da ve İslam düşüncesinde sıklıkla Allah, peygamber, kitap, din, ahiret gibi dinin önemli kavramları yerine veya onların sıfatı olarak kullanılmıştır. Ayrıca hak kavramını dinî bir yorumla ele almak, insanların ihtiyaç duydukları erdemlerin hayata geçirilmesi için de önemlidir. Bunun için hak kavramı, özgürlük, sorumluluk, doğruluk, insaf, hikmet ve adalet gibi kavramlarla birlikte bir değer olarak yorumlanmaktadır. Din eğitimi açısından hak kavramını anlamak ve anlamlandırmak için son olarak, hak ve hakikat arasındaki bağ tartışılmaktadır. Bu yolla din eğitiminin bir hakikat eğitimi olma imkânı ile ilgili sorular/meseleler çerçevesinde çalışma tamamlanmaktadır.

“Din” Kavramı ve Bireyin Din Algısı Tartışmasında Din Eğitimi Biliminin “Din”i

Ayşe Ak

İstanbul Erkek Lisesi, Öğretmen

Bireylerin günlük yaşamında duyu, düşünce ve davranışlarına yön veren bir faktör (Mehmedoğlu, 2004), toplum yaşamını etkileyen sosyo-kültürel bir kurum (Armaner, 2000) ve hayatın tüm yönlerini kapsayan küllü bir sistem (Sülün, 2016) olarak nitelendirilen din kavramının ne olduğu ve nasıl tarif edileceği konusu tarih boyunca tartışılmıştır.

Din bilimlerinin araştırma konusu olan bu kavram Din Eğitimi Bilimi’nde de nerede ve hangi çerçeve ile tanımlanacağı önem arz etmektedir. Çünkü Din Eğitimi Bilimi’nin din kavramına yüklediği anlam; insanın kavramlarla düşünülmesi özelliği gereğince bu bilimin felsefesini oluşturmada bir basamak görevi görmekte ve yine Din Eğitimi Bilimi’nin pratiğe dönük yönü olan din eğitimi yoluyla yeni nesillere aktarılmaktadır. Bu anlamda da din kavramı tanımlarının varlığını sürdürmede de din eğitiminin rolü olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada, din kavramı; semantik açıdan kelime anlamı, sözlüklerde geçen farklı tanımlamaları, Kur’an-ı Kerim’de çeşitli şekillerde ve anlamlarda kullanılması, İslam düşünürlerinin yaptıkları din tanımlamaları, bu tanımların tarihsel süreç içerisinde gelişmeleri ve çeşitlenmeleri üzerinden nitel araştırma metodu ile tahlil edilmiş ve bunların ışığında Din Eğitimi Bilimi’nde din kavramı tanımının ne’liği sorusuna cevap aranmıştır.

Din kavramı tanımları, literatür taramasına nitel araştırma metodu ile bakıldığında olup bitmiş bir olgu değil insanlığın hayat serüveni boyunca yaşamış ve kıyamete kadar varlığını devam ettirecek bir süreç olarak tanımlamaların yapılacağı görülmektedir. Bunun nedeni din kavramının; mahiyeti, tarif yapan kişinin psiko-sosyal özellikleri, tanımın yapıldığı devrin sosyal ve kültürel durumları, dinlerin ve dinlerdeki değer yargılarının çeşitliliği gibi sebeplerle belirli ve genel geçer bir tanım yapmanın güçleşmesi ve böylece filozofların, İslam düşünürlerinin, insanlığın bu kavram üzerinde yaptıkları din tanımlamalarının tarihsel süreç içerisinde gelişmesi ve çeşitlenmesi, bir süreç sonucu gelineen nihai noktanın tanımının yapılması olarak görülmüştür.

Çalışmanın sonucunda, Kur’an-ı Kerim’de din kavramının insan işi olarak ele alınması, merkezde bu kavram olmak üzere kendi içerisindeki kavramsal örgüye göre başka önemli kavramların da (altılı kelime grubu; millet, şeriat, fitrat, ümmet, hanif, İslam) dâhil edilmesi ve bu çerçevenin tamamlanmasına, biri ahiret ile ilgili (Rab yani hüküm koyucu yönünden konuya bakış) ikincisi bu dünya ile ilgili (burada ve şimdi olan, insani olan yönüyle konuya bakış) iki boyutta açıklamalar yapılması göz önünde bulundurularak kavrama Kur’an-ı Kerim’in ışığında bir tanımlama yapılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda din tanımının sadece birkaç kelimeye, olguya, aşkın ya da insani boyuta, zamana, mekâna indirgenmeden “İnsanları saadete götürecektir olan yegâne yol olarak” özetlenebilecek bir anlam ufku Din Eğitimi Bilimi açısından din kavramına Kur’an-ı Kerim’in sunduğu anlam şemsiyesi de dikkate alınarak özgün bir ufuk olarak önerilmiştir.

Kesret İçinde Vahdet: Nefs Kavramı

Nurullah Bora

İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Öğretmen

Nefs kavramı, İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de geçen önemli bir kavramdır. Kur'an-ı Kerim'de geçen bu kavramı tasavvuf, kelam ve felsefe de farklı yönleriyle ele almış ve insanı tanımlamada ona farklı anlamlar yüklemişlerdir. Gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse bahsedilen ilim dallarında nefsin birbirinden çok farklı anlamları ifade edecek şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Nefs kavramı, insanın mahiyetine dair açıklamalarda elzem olduğu gibi insan ile Allah arasındaki ilişkiyi açıklamada da anahtar kavramlardan birisidir. Bu yönüyle nefis kavramının din eğitimi açısından önemli bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan tasavvufi gelenekte nefis terbiyesi olarak isimlendirilen anlayış nihayetinde bir terbiye konusu olduğu için din eğitiminin ilgi alanına girmektedir. Bu nedenle de din eğitimi disiplininin nefis kavramı hakkında kendi bakış açısını ortaya koyması önem arz etmektedir. Bunu elde etmenin yolu, kavrama yüklenen anlamların ve mertebelendirmelerin din eğitimi bakışıyla değerlendirilmesiyle mümkündür.

Bu çalışmada, nitel tahlil yöntemi esas alınmıştır. Bu kapsamda öncelikle nefis kavramının sözlüklerdeki anlamları, Kur'an-ı Kerim'deki kullanımları verilmiştir. Bazı mutasavvıf ve düşünürlerin bu konudaki görüşleri ele alınmış ve nefisle ilgili yapılan mertebelendirmeye değinilmiştir. Son aşamada ise din eğitimi açısından nefis kavramına nasıl bir anlam çerçevesi çizilmesi gerektiği konusu tartışılmıştır.

İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de kavramın kimi zaman kötülüğü emreden olması kimi zaman huzura eren şeklinde nitelenmesi ve birbirine zıt anlamlarda kullanılması, nefsin farklı tanımlanıp algılanmasına neden olmuştur. Kur'an-ı Kerim'deki bu farklı kullanımlar, nefsin net bir tanımının yapılmasına fırsat vermese de nefsin ne olduğuna dair bazı ipuçları vermesi açısından önemlidir.

Nefs, kesret içinde vahdeti temsil eden insanoğlunun en güzel özetlerinden birisidir. Çünkü Kur'an'da hem süfli arzuların davetçisi olarak hem de "Ey mutmain olmuş nefis", "Kendisi razı ve kendisinden razı olarak." şeklinde rıza-i İlahiyi kazanmış bir varlık olarak hitaba mazhar olmaktadır. Bu da nefsin, insanın hem esfele sâfilîne hem de a'lâ-i illiyîne namzet bir varlık olma yönünü temsil ettiğini bize göstermektedir. Bu anlamda nefis, insanın çok boyutlu, çok yönlü kabiliyet ve imkânlarla sahip bir varlık olduğun gerçeğinin temsilidir.

Din eğitimi açısından insanın Allah'la ilişkisinin mahiyeti önemlidir. Tasavvufun seyrü sülûk olarak ifade ettiği, kişinin dinî-ahlâki tekâmülü yolunda nefis itici güç görevi görmektedir. Bu yolda ilerlemesinde nefsin, insanı diğer varlıklardan ayıran özelliklerinden biri olduğunu hatırd tutmak gerekir. Bu anlamda da nefis, din eğitimi açısından çok büyük öneme haizdir. Bu kavramın ayrıntılı bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Ancak bu yapılırken konu, hikmet anlayışına uygun şekilde bir bütün olarak ele alınmalıdır.

17. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 3
28 Nisan 2018 Cumartesi, 14.30-16.00

Gayrimüslim Ülkelerde Din Eğitimi

Moderatör: Prof. Dr. Mustafa Gündüz

Rusya Federasyonu'nda Din Eğitimi Model Arayışları ve
İslam Kültürünün Esasları Dersi

Cemal Tosun & Ermamat Ergeshov

Hint Alt Kıtası'nda Ders-i Nizami: Geçmiş, Şimdiki Durumu ve Gelecek

Hafız Aamir Ali

İngiltere'nin Din Eğitimi Tecrübesinde Özgün Bir Model: Yorumlayıcı Yaklaşım

Emre Altıntaş

Rusya Federasyonu'nda Din Eğitimi Model Arayışları ve İslam Kültürünün Esasları Dersi

Cemal Tosun & Ermamat Ergeshov

Ankara Üniversitesi, Prof. Dr. & Ankara Üniversitesi, Dr.

Rusya Federasyonu yaklaşık 10 asırlık bir süreçte sırası ile zorunlu Hristiyan din eğitimi, eski Rus Pedagojisi ilkeleri, insancıl temele dayalı halk eğitimi, manevi eğitim, mezhebe dayalı din eğitimi gibi farklı din eğitimi modellerini, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında uygulamaya çalışmıştır. Buna rağmen din eğitiminin belirli bir sistem içerisinde verilme ihtiyacı, ülkeyi, devlet okullarında sistematik bir şekilde din eğitimi uygulamalarına zorlamıştır. 2000'li yıllardan sonra model arayışlarını hızlandıran Rusya Federasyonu, günümüzde uygulanmakta olan, kültürel temelli din eğitimi modelini devlet okullarında tercih etmektedir. Bu modelde dinler arası diyalog ilkesinin açıkça uygulanabileceği öngörülmektedir. 2009 yılında din dersleri devlet okullarında resmî statü kazanmış, laik etik ve dinî kültür konusunda daha kapsamlı bilgi sunacak Osnovy Religioznih Kul'tur i Svetskoy Etiki (Din Kültürü ve Laik Etik Esasları) ders programı geliştirilmiştir.

Farklı kültür ve dinlerden pek çok insanın birlikte yaşadığı Rusya'nın, farklı modellerin bizzat uygulandığı uzun bir tarihî tecrübenin ardından bu deneyimleri sonucu oluşturduğu ve uyguladığı din dersi modeli, din eğitimi konusunda farklı arayışlar içerisinde olan pek çok ülke/araştırmacı için incelenmeye değer niteliktedir. Tebliğimizde Rusya Federasyonu'nun din eğitimi model arayışlarının sonucu ortaya konulmuş Osnovy Religioznih Kul'tur i Svetskoy Etiki (Din Kültürü ve Laik Etik Esasları) öğretim programının yaklaşımı, amacı ve muhtevası hakkında genel bilgilerin sunulması planlanmaktadır. Bu çerçevede takip edilecek yöntem, doküman taramasıdır. Bu programın altı modülünden biri olan "İslam Kültürünün Esasları" dersinin, Rusya'da uygulanmakta olan din eğitimi programı içerisindeki yerinin tespiti ise tebliğimizin asıl amacıdır. Bu çerçevede, ders programının ilgili modülü, metin içerik analizine tabi tutularak, konu, amaç, yöntem, açıklamalar gibi birtakım temel başlıklar altında açıklanmaktadır. Ayrıca söz konusu ders modülünün ülke genelindeki seçim oranı, öğretmen yetiştirme anlayışı, ders kitabı ve materyal geliştirme çalışmaları, öğrenci ve velilerin ders modülüne ilgisi gibi hususlar da dikkate alınacaktır.

Elde edilen verilerin, Rusya Federasyonu'nda uygulanmakta olan din eğitimi programının içindeki İslamî eğitimin, devlet okullarındaki uygulamasının doğru bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Hint Alt Kıtası'nda Ders-i Nizami: Geçmiş, Şimdiki Durumu ve Gelecek

Hafız Aamir Ali

Selçuk Üniversitesi, Öğrenci

610'da Hira Mağarası'nda "Oku" emriyle başlayan ilk vahiyden itibaren İslam dininde okumak hep ön plandadır. İslam peygamberinin yaşadığı Mekke başta olmak üzere o dönemin Arap toplumunda okuma yazma bilen insanların sayısı yok denecek kadar azdır.

Efendimizin vefattan sonra Hulefâ-yi Râşidîn dönemi başta olmak üzere Emevilerin döneminde ilim öğrenmek hem siyasi hem de dinî ihtiyaç olduğu için eğitim öğretim işleri yaygınlaşmaya başlamıştır. Hatta Abbasiler döneminde Kur'an, hadis, tefsir, fıkıh başta olmak üzere yeni Müslüman olan topluluklar için Arapça, belagat, sarf, nahiv, mantık, felsefi gibi her alanda büyük eserler yazılmıştır.

1001'de Gazneli Mahmut'un Hindistan'a düzenlediği seferlerden sonra hem yerliler hem de İslam'ı kabul edenler hem de Hindistan'a dışarıdan gelenler için İslam'ı öğretmek amacıyla çeşitli yerlerde madereseler kurulmuştur. Gazneli Mahmut'tan sonra ve İbrahim Ludhi döneminde (1001-1526) genel olarak Kur'an, hadis, tefsir ve fıkıh medreseler de okutulmaktaydı. Babürlerin en güçlü padişahı Ekber Şah (1554-1604) döneminde Kur'an ve hadisin yanı sıra ekonomi, usul-i fıkıh, Arapça ile beraber ve müzik gibi bilimler okutulmaktaydı.

Evrenzib döneminde (ö. 1707) Frengi-Mah Medresesi'nin sahibi Mullah Nizamettin bir ders programı ve müfredat hazırlamıştır. Mulla'nın hazırladığı müfredatta mankulattan (?) daha fazla makulat (?) vardır. Bugün Hint alt kıtası (Pakistan, Hindistan, Bangladeş vs.) ülkelerinde bu ders programı Ders-i Nizami olarak adlandırılmaktadır. Bu müfredat hakkında çeşitli eleştiriler hem dinî hem de kendini modern olarak gören gruplar tarafından gelmektedir. Medresede okuyanlar bunu en iyi ders programı olarak görse de kendisinin modern olarak tanımlayan gruplar bunu faydasız ve yoksul ve fırkacı insanların bir eğitim sistemi olarak görmektedir. Zaman zaman bunlar arasında ciddi tartışmalar da ortaya çıkmaktadır.

Biz bu çalışmamızda, Ders-i Nizami'nin ders programının geçmişi, bunun kuruş sebepleri ve dönemlere ayırarak bunun faydası ve zararı hakkında farklı görüşleri anlatmaya çalışacağız. Sonuç olarak da bu sistemden mezun olanlar topluluklara ne katkı sağlıyor ve bu programın geliştirilerek nasıl daha yararlı hâle getirilebileceği hususunda görüşlerimizi dile getirmeye çalışacağız.

İngiltere'nin Din Eğitimi Tecrübesinde Özgün Bir Model: Yorumlayıcı Yaklaşım

Emre Altıntaş

Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen

Birinci Dünya Savaşı'nın sonucunda imparatorlukların birçoğu tarih sahnesinden silinmiştir. Savaş sonrası dönem, ulus devletlerin dönemi olmuştur. Bu devirde savaşın sebep olduğu kitlesel göç dalgası, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yoğunluğunu giderek artırmıştır. Savaşların neticesinde yapılan göçlerle beraber toplumlar, giderek heterojen bir yapıya bürünmüştür. Ayrıca 60'lı yıllardan itibaren çok sık gündeme gelmeye başlayan küreselleşmenin etkisiyle ulus devlet paradigması sorgulanmış, sosyal bilimlerde çok kültürlülük ve çoğulcu toplum yapıları tartışılmaya başlanmıştır.

Çok kültürlülük etrafında devam eden tartışmaların en önemlilerinden bir tanesi kuşkusuz din eğitimi sahasında cereyan etmektedir. Tartışmalar daha çok heterojen toplumlarda din eğitiminin meşruiyeti, imkânı ve metotları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu meyanda özellikle Avrupa düşüncesinde değişik din eğitimi yaklaşımları ortaya çıkmıştır.

Çok kültürlü din eğitimi adına ortaya konulan farklı din eğitimi yaklaşımlarından bir tanesi Robert Jackson'a ait olan yorumlayıcı yaklaşım (Interpretive Approach) olmuştur. Jackson, bu yaklaşımla ilgili araştırmalarını Türkçeye, *Din Eğitimi: Yorumlayıcı Bir Yaklaşım* adıyla çevrilen müstakil bir esere konu etmiştir.

Yorumlayıcı yaklaşım, İngiltere'de din eğitimi araştırmaları yapan Ninian Smart'ın fenomenolojik din eğitimi modelinin tartışılmasıyla yine İngiltere'de Robert Jackson tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşım, farklı dinlerin anlaşılması ve aktarımında teorik bilgilerin yanı sıra bireysel tecrübeyi önceleyen alan araştırmalarına dayanmakta ve geleneksel din eğitimi anlayışlarına çeşitli eleştiriler getirmektedir.

Biz bu tebliğimizde, Robert Jackson'un geliştirdiği ve kendisine Türkçe akademik din eğitimi literatüründe fazla yer bulamayan yorumlayıcı yaklaşımı inceleyeceğiz. Yorumlayıcı yaklaşımın durduğu yerin daha iyi anlaşılması açısından başlangıçta günümüz din eğitimi yaklaşımlarına genel olarak değineceğiz. Daha sonra yorumlayıcı yaklaşımın arka planını aktarmak adına İngiltere din eğitiminin ve fenomenolojik modelin ülkedeki tarihsel tecrübesini aktaracağız. Bundan sonra yorumlayıcı yaklaşımın ana hatlarını ele alacağız. Ardından bu yaklaşımın içeriğini inceleyeceğiz. Son olarak yorumlayıcı yaklaşıma yapılan eleştirilere yer vererek bu yaklaşımın uygulanabilirliğiyle ilgili bir değerlendirme yapacağız.

Çalışmamızın ana kaynağını, Robert Jackson'un yukarıda zikredilen *Din Eğitimi: Yorumlayıcı Yaklaşım* isimli eseriyle yine aynı müellifin konuya dair bazı başka çalışmaları oluşturacaktır. Çalışmamızda ayrıca İngiltere din eğitimi tecrübesi ve fenomenolojik yaklaşımla ilgili İngilizce ve Türkçe kaynaklar kullanılacaktır. Bu tebliğin din eğitimi literatürüne muhtemel katkısı, Türkçede yorumlayıcı yaklaşıma dair herhangi bir öncü çalışma yapılmadığından başlangıç seviyesinde ve meseleye dikkat çekici düzeyde olacaktır.

18. Oturum

Marmara University Theology Faculty Cultural Center - Hall 3
28 April 2018 Saturday, 14.30 - 16.00

Current Issues in Islamic Education

Moderator: Dr. Abdurrahman Hendek

Islamic Law and Islamic Education

Alisa Belenko & Ravilya Zianshina

Where are the Mujtahids of Today?

A Call for Action to Educate Our Youth in Usul ul Fiqh

Sufia Azmat

Islamic Educational Concept Through Different Age of Groups:

A Religious Clarification

Mohammad Ataullah Khaled & MD. Rabiul Hasan

A Theoretical Analysis of an Ideal Evolution of Child-centered Pedagogy based on
Classical Muslim texts in Informing 21st Century Classroom Practices

Faria Alam

Islamic Law and Islamic Education

Alisa Belenko & Ravilya Zianshina

Moscow State Institute of International Relations (Mgimo University), Research Assist &
Institute for Strategy of Education Development of the Russian Academy of Education, Research Assist

The report is dedicated to the interconnectedness of Islamic law and Islamic education. Throughout the history of Islamic civilization the two were intimately woven together in the two main spheres, namely: legal regulations and stipulations of education and research activity, and the teaching of the Shari'ah itself.

The two divine sources of Islamic law, which are the Holy Quran and the Sunna of the Prophet Muhammad, shape the attitude towards education and acquisition of knowledge as a permanent and mandatory activity (fard) for a Muslim. The right to education as it is formulated by the modern international law is well provided for in Islam and stated in the Cairo Declaration on Human Rights in Islam adopted by the Organization of Islamic Conference in 1990. The Islamic law views education not only as a right but, as a responsibility which itself comprises two main aspects, namely: to acquire knowledge and to teach others. It is this attitude that led to the flourishing of science, philosophy and theology in the Islamic Caliphate in the Mediaeval Ages. The bulk of teaching and research took place in mosques and madrasas.

One of the main spheres of scientific research in the Islamic caliphate was jurisprudence, for the spread of the Islamic state to the lands of Syria, Persia, Egypt etc. with their highly developed legal systems, necessitated the development of the legal doctrine based on the tanzeeel. Islamic law being the law of the jurists was passed from teachers to their followers who effectively endorsed the doctrines of their teachers creating the legal schools – madhahib.

The Islamic education shared the fate of Islamic jurisprudence becoming stiff, immovable and overly traditional following the presumed "closure of the gates of ijtiḥad". Together they experienced revival during the period of Nahda and the following Islamic Reformation. These changes took place all over the Islamic world, Russian Muslim regions not excluded. It was the reform of teaching that, the Russian Tatar djadidi movement considered the center point of the Reform.

It is in the sphere of education in the Muslim countries both secular and religious, that the three main competing views – liberal/moderate, fundamentalist and extremist - on the application of religion in a modern society find their supportive audiences.

Where are the Mujtahids of Today? A Call for Action to Educate Our Youth in Usul ul Fiqh

Sufia Azmat

Council of Islamic Schools in North America, Expert

There appears to be a declining trend in Islamic scholarship, specifically in Muslim- Minority countries such as the United States. National and international news reports are filled with accounts of conflicts and disputes not just between Muslims and non-Muslims but among the Muslims themselves. In local communities, the news is no different. Local *masajids* have come to be known as the “Hanafi” *masjid* or the “Shafi” *masjid*. In issues as seemingly simple as the correct placement of one’s hands or arms during prayer to more complex issues of divorce and inheritance laws, it is not that there is disagreement so much as there is a lack of knowledge and appreciation of the different schools of thought. The fact that the founders of these schools respected each other’s opinions even when they disagreed on a matter appears to be lost to the average Muslim. In fact, there is research to show that the average US Islamic high school graduate is not able to address a question about *Sharia*.

There is also a corruption of the Islamic ‘legal system’, by the uninformed or due to misinformation in today’s society. There is a lack of respect for the opinions of others as there was not in the time of the early Muslim jurists.

This illustrates the need for Islamic academic institutions which can take on the herculean task of educating future scholars in this critical area. I will attempt to address in my paper three questions: Are students graduating from Western, specifically US, full-time Islamic schools prepared to address the questions I suggested earlier? What are the barriers preventing these students from being so qualified? What can full-time Islamic schools do to address the challenges they face in breaking down any barriers that do exist and thereby address the decline in Islamic scholarship?

Islamic Educational Concept through Different Age of Groups: A Religious Clarification

Mohammad Ataullah Khaled & MD. Rabiul Hasan

Ankara University, Student & International Islamic University Chittagong, Student

Islamic educational concept is uniquely different from any other types of educational theory, method and practice even religion because of its curriculum and other policies. Moreover, as a complete code of life Islam has described about every sector and aspect of human being that's why to prove its own individualism. And Islam has drawn up for every age of groups a particular and several distinct ways to acknowledge himself as a Muslim and component of pro-enlightened society. Furthermore, Islamic educational thought is more than effective from any other religious irrespective all over the group of ages men and women. So, the aim of this study is to clarify the effectiveness of these beautiful and adoptable methods of Islamic educational concept in this perception. With this in mind, the highlighted point is the level of Islamic educational behavior that coverage all types age group of human being to educate them harmoniously likewise similarly have religious obligation. For remembering that, Islam has also formulated a veritable and pragmatic educational guideline. That's why, from the childhood of life Islam has provided an enormous pursue towards the enlightened citizen of world till the ending time of life. In spite of this, it is also very known to us that, Islam has considered every people as like most valuable component of society. So, Islam has been throwing many particular ways of systematic educational policy in order to build an enlighten and proper social status. Furthermore, the other major steps of this study will be clarified in a pragmatic word. To that end, a new study has been drowned here to show the reality of Islam to eradicate the illiteracy from society through every group of ages. Above all we have tried to promote and proof the significant of Islamic religious assurance in here.

A Theoretical Analysis of an Ideal Evolution of Child-centered Pedagogy based on Classical Muslim Texts in Informing 21st Century Classroom Practices

Faria Alam

University College London, Student

The development of child-centered education is considered a relatively modern and Western development. The construction of the concept of the child as a separate entity that requires special attention to their development through various stages is often dated back to Western works like 'Emile' of Jean-Jacques Rousseau. Taking some of these classical Western works as the foundations of child-centered educational philosophy, the Western educational world has progressed constructively and substantially that has reshaped many of the core educational principles and practices within the classroom of the 21st century. There is more focus on the child as the main entity within the education system, and researches have been predominantly on understanding the child as a separate being, moving from the romanticism of the philosophy of child-centered education towards more developmentalist approaches through the works of John Piaget and Lev Vygotsky. In the 21st century, we find ourselves with more mature understanding of the child-centered education by finding more common grounds between the classical authors and building upon their differences with our growing new knowledge through research. In this paper, I try to embark on a theoretical discourse about child-centered pedagogy found in the Classical Muslim texts, and try to follow the supposed evolution of their thoughts in the context of the 21st century educational settings. Many of the writings of the Classical Muslim authors on Education, for example, the Ihya of Imam Ghazali have addressed the issue of children's education as a separate entity with separate needs to be facilitated to be fulfilled. This paper is not an attempt to source back the origin of child-centered education, but to consider the Classical Muslim educational texts as the foundations for our thinking and theoretically demonstrate their implications in the modern classroom or educational settings in terms of the pedagogy applied. To do so, I have firstly looked into the similarities and differences in principles and philosophies of both the Classical Muslim and Western educational texts. Secondly, I have tried to historically analyse the evolution of current pedagogies in terms of the Western texts. And finally, I have tried to make theoretical assumptions based on the above methodologies to create a framework of the evolved educational thoughts in the modern world based on Classical Muslim texts.

19. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 4
28 Nisan 2018 Cumartesi, 14.30 - 16.00

Farklı Yaş Dönemleri ve Din Eğitimi

Moderatör: Dr. Hasan Sabri Çeliktaş

Okul Öncesi Dönemde Oyun Yoluyla Dinî Eğitim

Elif Sena Gelgör

0-6 Yaş Din Eğitimi Nöronal Bir Yaklaşım

Sevil Civelek

Dezavantajlılığın Çözümünde Dinî Bilginin Fonksiyonları: Yetişkin Kadınlar Örneği

Abdullah İnce & Kübra Cevherli

Okul Öncesi Dönemde Oyun Yoluyla Dinî Eğitim

Elif Sena Gelgör

Marmara Üniversitesi, Öğrenci

Çocukların hayatı tanıma biçimi olan oyun, onlara istedik davranışları sevdirerek kazandırmanın en önemli yollarından biridir. Oyun; çocuğa hayatı boyunca iş birliği yapmayı, iletişim kurmayı, uyumlu bir birey olmayı, paylaşmayı, saygı duymayı, kurallara uymayı öğreten bir araçtır. Okul öncesi dönem olarak adlandırılan 4-6 yaş arası gelişim döneminde oyun, çocuğun ruh ve beden dünyasında çok önemli bir yere sahiptir.

Eğitim, kişiye kendi iradesiyle belirli bir plan dâhilinde davranış geliştirme, davranış değiştirme ve davranış kazandırma süreci ve olgusudur. Erken dönemde çocuğun en ciddi uğraşı olan oyunu ele aldığımızda, fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimin en doğal ortamı olduğu görülmektedir. Bu süreçte çocuk pek çok olguyu kendi kendine deneyerek öğrenmekte ve bunun yanı sıra kendisinde var olan potansiyel yeteneklerini geliştirmektedir. Bu gerçekler ışığında, okul öncesi dönemde dinî eğitim, çocuğun yukarıda belirtilen gelişim alanlarındaki düzeyi bir bütün olarak dikkate alındığında bunun etkisi çocuğun üzerinde kalıcılık sağlayacaktır. Çocuk üzerinde önemli tesiri olan oyunu, eğitim ile bir araya getirdiğimizde verilen eğitimin kalitesinde gözle görülebilir bir artış olacaktır.

Bu çalışmada öncelikle oyun yoluyla verilen dinî eğitimin faydaları ortaya konulacaktır. Aynı zamanda dinî eğitimde oyunun kullanılmasının çocuklar üzerindeki etkisi değerlendirilecektir. Bununla birlikte oyunun çocuk psikolojisi açısından eğitimde sağladığı kolaylıklara değinilecektir. Din eğitiminde klasik metotların kullanımının yanı sıra çocukların zihin dünyasına uygun olacak şekilde öğrenme sürecini oyun ile interaktif hâle getirmenin bir takım alternatif yolları aranacak ve bu konuya dair örnekler sunulacaktır. Söz konusu örneklerin bir kısmı açık hava oyunlarından bir kısmı ise salon/sınıf oyunlarından verilecektir. Bunların yanı sıra eğitici kutu oyunlarının dinî eğitimde nasıl kullanılabileceğine yönelik öneriler sunulacaktır. Çocuklara din ve değerler eğitimi verilirken kutu oyunlarının kullanılması ile verilen bilgilerin anlatım, gösterim ve drama tekniklerini destekleyerek kalıcı hâle gelmesi hedeflenmektedir. Son olarak bu çalışmada, süregelen klasik dinî eğitim metotlarının okul öncesi dönemdeki çocuklar üzerindeki yetersizliğine değinilerek, erken çocukluk dönemi dinî eğitiminde oyunun vazgeçilmez rolü gösterilerek literatüre mütevazı bir katkı sunulması amaçlanmaktadır.

0-6 Yaş Din Eğitime Nöronal Bir Yaklaşım

Sevil Civelek

Üsküdar Üniversitesi, Öğrenci

İnsanoğlu varolduğundan beri kendi yapısını merak ederek araştırmalar yapmıştır. Felsefe, psikoloji, eğitim bilimleri sürekli olarak nicel ve nitel araştırmalar yaparak insan denen muammayı çözmeye, anlamaya, tanımlamaya çalıştılar. Günümüzdeki teknik gelişmeler, insan bedeninin çalışma düzeneklerini görüntüleme ve bazı durumlarda bu bedene müdahale ve tedavi yöntemleri geliştirdiler. Tabii ki beyinle ilişkili görüntüleme teknikleri bu ilerlemeden payını aldı. Günümüzde bu görüntüleme teknikleriyle elde edilen bilgiler, insan davranışına ışık tuttu.

Makalemin konusu; günümüzde elde edilen bilgiler doğrultusunda 0-6 yaş gelişiminde haz merkezli yetiştirilen çocukların beyinlerinde muhtemel oluşabilecek serotonin ve dopamin yoksunluğu sonucu irade ve dürtü kontrol problemleri ve bu sürecin beyin mekanizmaları hakkındadır.

İki süreçten bahsedeceğim. İlki nöronlar arası sinaptik bağlantılar hakkında. İkincisi ise frontal (akıl) ve limbik sistem (haz, korku, dürtü, duygu) hakkında. Bu beyin bölgelerinin davranışlarla ilişkisi ve dürtü kontrolü, davranış düzenlenmesi konularında eğitim yetersizliğinin dini eğitime olumsuz etkileri, 0-6 yaş dönemi haz merkezli yetiştirilen çocukların irade eğitimi ve dürtü kontrollerinin sağlanmasında din eğitiminin rolü hakkında olacaktır.

Dezavantajlılığın Çözümünde Dinî Bilginin Fonksiyonları: Yetişkin Kadınlar Örneği*

Abdullah İnce & Kübra Cevherli

Sakarya Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi & Sakarya Üniversitesi, Arş. Gör.

Dezavantajlılık, ekonomik yetersizlik, eğitim eksikliği, sağlık sorunları, engellilik, yaşlılık, işsizlik, göç, suça eğilimli olma vb. sebeplerle oluşan sosyal bir problemdir. Bu sosyal problemin çözümü için sosyal politikalar geliştirilmekte, akademik verilere dayalı çözüm önerileri sunulmaktadır. Bir sosyal problem olarak dezavantajlılık olgusu ve dezavantajlı gruplar; sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmet ve din bilimleri gibi bilimsel disiplinlerin inceleme alanına girmektedir. Dezavantajlılık sebeplerinden biri olan eğitim eksikliği, bireylerin sosyalleşme süreçlerine katılımını azaltmakta ve bireylerin toplumsal hayata katılımını sınırlamaktadır. Çünkü eğitim, bireyleri hayata hazırlayan, bireysel farklılıkları büyük oranda ortadan kaldıran ve toplumun farklı kesimlerinin uyum içerisinde yaşamasına katkı sağlayan en önemli sosyalleşme kurumlarından biridir. Yetişkin bireyler, eğitim eksikliklerini gidermek için yaygın eğitim kurumlarından destek almakta bu husus eğitim planlamasının bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de yaygın eğitimin gerçekleştirilme alanlarından biri de Kur’an kurslarıdır. Bu kurslar, başta örgün eğitim süreçlerine yeterli ölçüde katılamamak üzere farklı sebeplerle dezavantajlı durumda olan kadınlara önemli fırsatlar sunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın verilerine göre Kur’an kurslarında okuyan ve mezun olan yetişkin kadın bireylerin önemli bir kısmının okuma yazma bilmediği veya temel eğitimi tamamlamadığı ya da ilkokuldan sonra eğitim süreçlerine dâhil olmadığı görülmektedir. Bu tebliğde eğitim eksikliği sebebiyle dezavantajlı konuma düşmüş yetişkin kadınların, dezavantajlılık sorununu aşmasında Kur’an kursu eğitimi sürecinde kazandıkları dinî bilginin imkânları tartışılacaktır. Bu kapsamda Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı Kur’an kurslarının fonksiyonları, dinî bilginin bireylerin sosyal hayata katılımına katkısı bağlamında incelenecektir. Çalışmanın verileri TÜBİTAK 1002 programı kapsamında desteklenen “Kur’an Kurslarındaki Dezavantajlı Kadınların Sosyalleşme Sorunları ve Çözüm Önerileri” isimli projeden elde edilecektir. Nitel veri analizine dayalı olarak yürütülen çalışmanın örneklem grubunu Sakarya’da Kur’an kurslarına devam eden, eğitim düzeyi düşük yetişkin kadınlar oluşturmaktadır. Bahsi geçen bireyler, eğitim eksikliği ve sosyo ekonomik yetersizlikleri sebebiyle dezavantajlı olarak tanımlanabilecek özelliklere sahiptir. Analiz süreci devam eden verilerin ilk sonuçlarına göre; sahil dinî kaynaklara dayalı dinî bilgilenme, dezavantajlı yetişkin kadınların sosyalleşmesine, sosyal dışlanmalarının ortadan kaldırılmasına, toplumsal hayatta daha aktif olarak yer almasına katkı sağlamaktadır.

* Bu tebliğin verileri TÜBİTAK 1002 projeleri kapsamında desteklenen 116K865 nolu *Kur’an Kurslarındaki Dezavantajlı Kadınların Sosyalleşme Sorunları ve Çözüm Önerileri* isimli projeye dayanmaktadır.

20. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 5
28 Nisan 2018 Cumartesi, 14.30 - 16.00

Din Eğitiminde Medya, Cemaatler ve STKlar

Moderatör: Kurtuluş Öztürk

Diriliş Ertuğrul Dizisindeki İslamî Motiflerin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi

Kübra Köroğlu

Türkiye'de Din Eğitimi Politikaları (1950-1960):
Sivil Toplumun Rolüne Dair Kurumsal Bir Analiz

Ahmet Şefik Hatipoğlu

Türkiye'de Dinî Yapılar Din Eğitimi ve Müslümanların Birliği Sorunu

Furat Akdemir & Hüseyin Güleç

Diriliş Ertuğrul Dizisindeki İslamî Motiflerin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi

Kübra Köroğlu

Öğrenci

Günümüzün görsel medya araçlarından en önemlisi televizyondur. Televizyon programları içinde de en çok izlenme potansiyeline sahip olan dizilerdir. Büyük reytingler alan bu tür diziler, bireyi ve toplumu duygu, düşünce ve ahlâki yönden etkilemekte ve yönlendirmektedir. Bu dizilerden bir tanesi de Diriliş Ertuğrul dizisidir. Dizi, Osmanlı devletinin tohumlarını atan Ertuğrul Gazi'nin hayatını ele alır.

Bu çalışmada, dizide geçen İslamî motiflerin yaygın din eğitimi açısından değerlendirilmesi yapılmaktadır. Araştırmanın amacı; tarihî içerikli bir dizinin bugünün insanına yansıtılmasında verilen İslamî anlayışın ne olduğu ve dizide geçen inanç, ibadet, ahlâk ve sosyal-siyasal mesajların bireye ve topluma katkılarının neler olduğunu tespit etmeyi amaçlanmaktadır.

Bu çalışma, nitel tasarımla toplanan verileri, dizinin bazı bölümleri özellikle de -sezon finali- izlenerek içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Sezon finali, Türk toplumunun tarihini yansıtan ve bugünün insanın yaşadıklarına değinen önemli bölümlerdir. Araştırma sonucu bu bölümlerde aile içi ilişkilerde olumlu mesajlara, adalet mekanizmasının düzenle işletilmesi sonucunda halkın devlete olan bağlılığının artması, Kur'ani perspektifte inanç, ibadet, dua gibi kavramların bireysel ve toplumsal yönden olumlu mesajlar içerdiği analiz edilmiştir.

Türkiye’de Din Eğitimi Politikaları (1950-1960): Sivil Toplumun Rolüne Dair Kurumsal Bir Analiz

Ahmet Şefik Hatipoğlu

Indiana University, Öğrenci

Modern Türkiye’de devlet ve din arasındaki ilişki, sosyolojik çalışmalarda geniş ölçüde tartışılan sorunlu bir konu olmuştur. Bu ilişkinin incelenmesi genellikle din ve devlet arasında çatışma tezlerine yol açan dikotomik toplum (geleneksel-modern, merkez-çevre, elit-kitle vb.) modellerine dayanır. Ancak bu yaklaşım, devlet ve İslamî örgütler arasında çeşitli dinî hizmet alanlarındaki anlaşmaları ve etkileşimleri ortaya koymakta başarısızdır. Bu nitel çalışmada, Türkiye’de laiklik temelli ve dinî alanı tanzime dayalı din eğitimi politikalarının değişimine tekabül eden 1950’li yıllarda İmam Hatip Okulları’nın kuruluş sürecinde İlim Yayma Cemiyeti’nin oynadığı rol bir kamu politikası yaklaşımı olan kurumsal analiz ve gelişim (Institutional Analysis and Development Framework) çerçevesinde incelenecektir. Bu minvalde Türkiye’deki din eğitimi politikasını anlamak için din eğitimi ile ilgili yasalar, kurallar/değerler, kurumlar ve sosyal aktörler arasındaki ilişkilerin haritalandırılması yoluyla bir kurumsal çerçeve önerilecektir. Bu çerçevede, din eğitimi alanındaki hizmet ve faaliyetlerin şekillenmesinde İslamî STK’ların ve devlet kurumlarının birbiriyle çarışmaktan ziyade tamamlayıcı veya iş birliğine dayanan rolleri olduğu ileri sürülmektedir. Bu tamamlayıcı ilişki, çok partili dönemden başlayarak din eğitimiyle ilgili hizmetlerin sağlanması, yaygınlaştırılması ve finansmanı etrafında şekillenmiş ve bu güne kadar devam etmiştir. Bu argümanı desteklemek amacıyla 1950’li yıllarda din eğitimi alanındaki kamu politikasının değişimi yerel yansımaları ile birlikte incelenecektir. Özellikle İlim Yayma Cemiyeti’nin karar defterlerine dayanarak İmam Hatip Okulları’nın kuruluşu ve güçlendirilmesinde gönüllü ve sivil teşebbüsün önemi ortaya konacaktır.

Türkiye’de Dinî Yapılar, Din Eğitimi ve Müslümanların Birliği Sorunu

Furat Akdemir & Hüseyin Güleç

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dr. Öğr. Üyesi & Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dr. Öğr. Üyesi

Din, insan içindir ve insanın dünya hayatını doğru bir zeminde yaşanmasını hedefler. İslam bu yönü ile insanın söz ve eylemlerine anlam katan ve onu mutlu kılmayı amaçlayan ilkeler bütünüdür. Din bu bağlamda, bireyin iman, davranış ve ahlâk açısından doğru ve sağlıklı bir şekilde eğitilmesini amaçlar. Bu amaç, din eğitimi ve öğretimi ile bireye sağlanır. Bu yönü ile din eğitimi, İslam’ın gerçekleştirmek istediği inanç, amel ve ahlâk umdelerinin yöntem ve ilkelerini ortaya koyar ve geliştirmeye çalışır. Ayrıca geliştirdiği metodoloji ile bireye dinî bilginin verilmesini ve değersel davranış ilkelerinin gerçekleştirilmesini amaçlar. Din, kutsal yönü olan bireyin yaşamında etkili değer yargılarının başında gelmektedir. Bu yüzden dinî değerler doğru, özgün, kaynağından, objektif ve kucaklayıcı bir şekilde dinin temel amacı gözetilerek kişi ve kurumların çıkar ve menfaatlerine alet edilmeden verilmelidir. Tarihten günümüze İslam ve diğer dinler zaman zaman kendi inananları tarafından kavram ve değerlerinin değiştirilmesi, yozlaştırılması ile farklı amaçlara alet edilmiştir. Bu yüzden dinî bilgilerin ve değerler yargılarının sağlıklı, bilinçli ve yetkin kurumlar ve kişiler eli ile verilmesi önemlidir. Zaman içinde İslam toplumunda gelişen dinî, siyasi ve sosyal olaylar farklı dinî yapıların şekillenmesine neden olmuştur. Bu farklı dinî yapılar gerek ülkemizde gerekse İslam dünyasında gelişerek ve farklılaşarak varlıklarını sürdürmektedirler. Günümüzde de bu karakteristik dinî yapılar, din eğitiminde etkin rol oynamaktadırlar. Genellikle kişi, eser veya bir düşünce etrafında şekillenen bu dinî yapılar daha çok parçacı, araçsal ve belli amaç çerçevesinde eğitim vermektedirler. Daha çok ilmi bir yöntem gözetmeden bireyi kendi düşünceleri doğrultusunda eğitmekte ve şekillendirmektedirler. Her dinî yapı bireyi daha çok kendi içinde şekillendirerek, kendi dinî yapılarının ve düşüncelerinin dinin gerçek yorumu olduğunu ifade etmektedirler. Sonuçta bu durum İlahiyat Fakülteleri, Diyanet ve bu dinî yapılar arasında çok sesli, çok farklı, karmaşık ve bazen de çatışma içeren bir görüntü sergilenmektedir. İslam, Müslümanlar arasında kardeşliği, birlik ve beraberliği esas almış olmasına rağmen gelinen nokta üzüntü vericidir. Bu bağlamda örgün eğitim veren akademik kurumlar, yaygın eğitim kurumları ve sivil inisiyatif grupları daha dikkatli ve sorumlu davranmalıdır. Özetlemeye çalıştığımız çalışmamızda ülkemizdeki dinî grupların yapısal özellikleri, din eğitimindeki yerleri, sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durulacaktır. Ayrıca Müslümanların günümüzde yaşadıkları çok başlı ve çok sesli bu sorunun geleceği ve muhtemel sıkıntıları konu edilecektir.

21. Session

Marmara University Theology Faculty Cultural Center - Hall 1
28 April 2018 Saturday, 16.30 - 18.00

Education in Islamic Thought

Moderator: Doç. Dr. Banu Gürer

Pedagogy and Experience: Reconstituting the Self in al-Ghazālī's Autobiography
The Deliverer from Error (al-Munqidh min al-ḍalāl)

Muhammad Fariduddin Attar

An Initiative of Modern Education in Classical Dar-ul-Uloom System of Pakistan:
A Case Study of Dar-ul-Uloom Muhammadia Ghausia Bhera Sharif

Syed Muhammad Abdul Rehman Shah

Syed Abul Aa'la Maudoodi's Philosophical Thoughts and
its Implication to Educational System

MD. Rakibul Hasan

Pathological Guilt in Religious Education

Zohreh Khosravi

Pedagogy and Experience: Reconstituting the Self in al-Ghazālī's Autobiography *The Deliverer from Error* (al-Munqidh min al-ḍalāl)

Muhammad Fariduddin Attar

Institute Of Islamic Studies, McGill University, Student

This paper argues that Abū Ḥāmid al-Ghazālī's *al-Munqidh min al-ḍalāl* can be read as a pedagogical text, one that is concerned with imparting to the reader an ideal model of intellectual virtue. Reading the text with this theme in mind sheds light on important aspects and intentions of the work that have rarely been examined by Ghazālian scholars. In my view, the *Deliverer* is not only the author's testimony of his own journey and an apologia for his forays into the controversial intellectual traditions of the time, such as *falsafa* and *tasawwuf*—this being the typical way the *Munqidh* has been read. Rather, the text also consciously reflects on the formation of an ideal intellectual personality. One of the central metaphors deployed by the author is that of the shattered glass (*al-zujāja*)—the soul in crisis—which cannot be repaired by gluing the pieces back together. The pieces must be reconstituted into a whole new vessel under the heat of fire. In my view, this metaphor is a pointer (*ishāra*) to the important task at hand: the task of reconstituting the self in moments of spiritual-intellectual crisis through a holistic self-transformation. This task cannot be realized by some outside authority (*taqlīd*). For what is at stake is the very kernel that receives external teaching, a kernel that belongs to no other worldly authority other than the self, and ultimately God. Al-Ghazālī works out this thesis by performing it in the narrative of the *Munqidh*. That is, he presents himself as a living model who recreates the thought processes and experiences that influenced his transformation from a precocious student in Nishapur, to a worldly scholar in Baghdad, and finally to a wandering Sufi. My paper will make explicit the basic structure of this model and extract the major pedagogical themes that can be useful for contemporary Muslims in thinking about education. In modern Islamic discourse, a lot of attention has been placed on how Islam is a 'holistic system' that can be 'applied' to the student through an Islamic education or pedagogy. Al-Ghazālī draws our attention to the opposite. He invites us to examine the inward aspects of the matter: to consider the self, the student, the seeker of knowledge in his or her undivided whole, since it alone is the locus (*mazhar*) through which intellectual and moral virtues are disclosed, not in the abstract as a 'system', but concretely as an integrated personality.

An Initiative of Modern Education in Classical Dar-ul-Uloom System of Pakistan: A Case Study of Dar-ul-Uloom Muhammadia Ghausia Bhera Sharif

Syed Muhammad Abdul Rehman Shah

University Of Engineering And Technology Taxila, Student

Dar-ul-Uloom Muhammadia Ghausia (DMG) was established as traditional Islamic institute in 1925 at Bhera Sharif, District Sargodha, Pakistan. In 1957, Justice Pir Muhammad Karam Shah Al-Azhari realised the split caused by British Colonial educational system between modern and traditional branches of knowledge and its dire consequences upon Muslim's socioeconomic system in the sub-continent and introduced the modern education in classical existing curriculum of the DMG to lessen the divergence between two educational systems. Further, he has explored that he curriculum of religious institutions should be designed in such a way that the graduates from such religious institutions acquire substantial knowledge of modern subjects to become well-aware of the contemporary affairs and attain high level of proficiency in religious disciplines. It is evident that those scholars who have no knowledge of modern subjects and possess only an ancient knowledge of religion cannot fight of the forces of atheism and wickedness. As a matter of fact, Muslim Ummah does not need scholars who are willing to edit and corrupt the principal beliefs of Islam in order to bring them in line with modern sciences and contemporary culture. We need those brave souls who have complete command of religious disciplines and possess to portrate the real picture Islam as complete code of life.

A successful experience of balanced education has drawn the attention of other institutes and they followed the same pattern in line with the DMG Bhera Sharif to achieve the said objectives and to survive in modern era. Currently, this network is working over the globe in terms of 100s of institutes and 1000s of scholars representing the objectives of the DMG in handful way. Thus, the DMG Bhera Sharif is playing a vital role in establishing educational institutes and in preparing competent scholars who are leading the Ummah and meeting the challenges of the new-times.

Syed Abul Aa'la Maudoodi's Philosophical Thoughts and Its Implication to Educational System

MD. Rakibul Hasan

Islamic Arabic University, Student

Syed Abul Aa'la Maudoodi's was a reformer and the great philosopher of the Twentieth Century. He was a profuse writer and is credited with literally hundreds of works on a diverse range of issues along Quranic illustrations, hadith (Prophet activities), law (Shariah), philosophy and history. Literally, he has discussed every section of human life in the light of Islam in his literature. His simple answers to complex problems have a wide appeal. Moral development was the main theme of his thought. He has successfully proved that Islam and the Islamic education is the only solution for humankind. He started to write the world famous tafsir (Quranic interpretation) Taffim'ul Quran in the base of four correlative ideas. He believed essential to understand Quran: Ilah (divine), Rab (Lord), Ibadah (worship) and Din (religion). Fundamental philosophical thoughts rooted in Islam that (i) ultimate reality is Allah (SWT); (ii) ultimate source of knowledge is manifestation (wahi); (iii) every person is a Representative (khalifah) of Allah (SWT) and every person is responsible for his responsibilities in front of Allah (SWT).

Sayed Abul A'la Maududi wanted to build the character of the youngsters in the illumination of Islamic philosophy. He also believed that Islamic education is one of the best methods of the revolution. Even he thinks that education system will set a final and desirable destination for a nation. Syed Maududi argues that the thesis of education must be based on the following aims: • Strengthening the Truth of Islam in the hearts of the students. Building the character of students in the way of Islamic methods. • Producing productive body individuals. • deputizing the culture to the younger generation. Particularly, Sayed Abul A'la Maududi has indicated the faults of the contemporary modern educational system as well as of the religious educational system. He proposed a realistic and welfare education based on the principle of Islam. And amalgamating the modern and religious educational system. He proposed the educational system for all levels. His philosophy of education has tremendous significance for the educational system of his own country Pakistan as well as many regions of the world. This paper presents an effort of Syed Abul Aa'la Maudoodi's philosophical thoughts and its implication to educational System.

Pathological Guilt in Religious Education

Zohreh Khosravi

University of Alzahra, Prof.

Self-control education is one of the important components of religious education. However, the relation between religion and psychological well-being is controversial. While some findings indicate that religiosity is associated with mental disorders, other findings show that religiosity provides people with calm and hope. What can shed some light on this controversy is the formation of guilt which is important for both religious and psychological studies. Being a cognitive-emotional experience, guilt appears when people breach their believed religious and moral standards. The two concepts of guilt and shame should be distinguished. While guilt refers to behavior shame deals with the whole self of the person. Thus, guilt can be associated with taking responsibility for one's behavior. However, shame undermines the whole personality of people and aims at their self-esteem. In addition, shame is profoundly dependent on others' judgments and leads to rumination and the feeling of worthlessness. The distinction between guilt and shame can explain the mentioned controversy. The positive association between religiosity and psychological disturbances is because of the feeling of shame, whereas feeling of guilt will explain the negative correlation between religiosity and psychological disorders. This differentiation is important in Islamic education. According to Islamic teachings, people should keep their self-esteem even when they commit negative actions. The negative action itself should be the aim of critique and blame rather than the spirit of person which has a divine origin. Thus, the distinction between action and the agent should be taken as a strategy in Islamic religious education so that only the bad action be taken at issue either for blame or for change. On the other hand, the whole personality of the person should be taken as a respectful entity. That is why in Islamic view despair is regarded as the supreme fault because it is associated with the basic worthlessness of the person.

22. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 2
28 Nisan 2018 Cumartesi, 16.30- 18.00

İslam Düşünce Geleneğinde Eğitimsel Kavramlar

Moderatör: Prof. Dr. Yurdağül Mehmedoğlu

İbn Cemâa'nın Tezkiretüssami Adlı Eserinde Öğretmen ve
Öğrenci Özelliklerinde Öne Çıkan Değerler

Eltaf Elitaş

Eğitim İmkânı Açısından Molla Sadrâ'nın Harekâtî'l-Cevheriyye Nazariyesi

Ahmet Özalp

Merak Duygusunun İslam Literatürü Bağlamında İncelenmesi

Muhammet Ü. Öztapak

İbn Cemâa'nın Tezkiretüssami Adlı Eserinde Öğretmen ve Öğrenci Özelliklerinde Öne Çıkan Değerler

Eltaf Elitaş

Öğrenci

İslam eğitim tarihinde önemli bir yere sahip olan İbn Cemâa 639'da (1241) Hama'da doğdu. Âlim olan babasının büyük dedesine nispetle bu aileden gelen diğerleri gibi o da İbn Cemâa diye adlandırılmıştır. Babasının müderrislerden olması, onun eğitim sürecine önemli katkı sağlamıştır. Babası başta olmak üzere ünlü âlimlerden aldığı derslerle ilmi donanıma sahip olduktan sonra müderrislik ve farklı dönemlerde kadılık kadatlık gibi devletin üst düzey kademelerinde görev yapmıştır.

İbn Cemâa, Tezkiretüssami adlı eserinde eğitimi birçok yönüyle ele almıştır. Eserde eğitim felsefesi, ilmin önemi, ilmin fazileti, öğretmenin karakter ve ahlâki özellikleri, öğrencilerin uyması gereken kurallar, öğrencinin öğretmene karşı görev ve sorumlulukları, öğretime başlama yaşı, yatılı okullarda öğrencilerin uyması gereken kurallar, öğrenci-öğretmen-veli ilişkileri gibi eğitimin sınırları kapsamında çeşitli konulara yer vermiştir. Bunun yanı sıra kitap ve kullanımı, kütüphanedeki kitaplar da eserde yer alan dönemi itibarıyla önem taşıyan diğer konulardandır. Eser, genel olarak o dönemin şartları kapsamında görüşleri yansıtmakla birlikte günümüz koşullarında dahi eğitimin ele aldığı birçok konu ve problemin çözümüne yönelik tespitlere yer vermektedir.

Bu çalışmada da Tezkiretüssami'de yer alan bilgiler doğrultusunda eğitim açısından önemli hususlardan olan öğretmen ve öğrenci özelliklerinde öne çıkan değerler ele alınmaktadır. Zaman zaman günümüz açısından da değerlendirilme yapılmakla öğretmen ve öğrenci özelliklerinde değerlerin eğitim açısından önemi gerek o dönem gerekse günümüz açısından incelenmiştir.

Eserde yer alan konular içinde özellikle bu çalışmayı ilgilendiren öğretmen ve öğrencinin taşıması gereken özelliklere geniş ölçüde yer verilmiştir. Bu çalışmada eserin bu hususları içeren kısmı dikkate alınarak, bu doğrultuda bir yol izlenmiştir.

Çalışmaya konu olan bu bilgiler dikkate değerdir. Nitekim bu konu eğitimin önemli bir parçası olarak değerlendirilerek, eğitimde başarı konusu da bu hususlar bağlamında ele alınmıştır.

Bu çalışmayla, günümüz eğitim problemlerinden biri olan öğretmen ve öğrenci özelliklerinin değerler bağlamında pedagojik ve psikolojik açıdan çeşitli yönleriyle ele alınması amaçlanmıştır.

Eğitim İmkânı Açısından Molla Sadrâ'nın Harekâtî'l-Cevheriyye Nazariyesi

Ahmet Özalp

Şırnak Üniversitesi, Arş. Gör.

Düşünce geleneğinin kadim konularından biri olan hareket hakkındaki tartışmalar bütün mevcudiyete olduğu gibi insana ilişkin tasavvurlara da kapı aralar. Aristo'dan beri felsefe tarihine egemen olan "cevherin (tözün) değişmezliği" başka bir ifadeyle "arazın (ilintinin veya ilineğın) hareketi" üzerine inşa edilen teoriler açısından bakıldığında varlık, hareket hâlinde olmakla birlikte onun özünde herhangi bir değişim gerçekleşmemektedir. Zira Meşşâiler ekseriyette hareketin kemiyet, keyfiyet, konum ve mekân gibi araz kategorilerinde gerçekleştiğini ileri sürerler. Buna göre her varlıkta, değişmeyen ama değişimi yüklenen bir öz vardır. Bu da cevherdir. Molla Sadrâ ise hareketin bizzat cevher kategorisinde vuku bulduğunu savunur. Harekâtî'l-Cevheriyye diye adlandırılan bu teoriye göre varlık, özü itibarıyla da sürekli bir değişim-dönüşüm hâlinindedir. Kendisi de varlığın bir türü olan insan için düşünüldüğünde bu hareket nazariyelerinin İslam eğitim düşüncesinin iki farklı insan perspektifini ortaya çıkaracağı aşikârdır. Arazın hareketinin benimsendiğı yaklaşıma göre insan; nitelik, nicelik gibi kategorilerde hareket hâlinde olmakla birlikte özü itibarıyla değişime açık bir yapıda değildir. Hareketin cevherde gerçekleştiğini savunan Molla Sadrâ'ya göre ise insan bütün varlığıyla değişen-dönüşendir ve kendisi, bu değişimin hem öznesi (muharrik, hareket ettiren) hem de nesnesidir (müteharrik, hareket eden). Bu nazariyeyi bizim için önemli kılan şey onun, insanın özü itibarıyla da değişimini dolayısıyla eğitimini mümkün görmesi ve kişinin iç dinamiklerinin önemini açığa çıkarması hususlarıdır. Nitekim düşünürü göre insan da bütün varlık gibi cevheriyle birlikte görünmez bir iç potansiyelden gittikçe daha açık bir şekilde tezahür eden mutlak hakikate doğru hareket eder. İnsandaki bu hareket amaçlıdır, o, kemale ulaşmak için bilkuvveden bilfiile (potansiyelden gerçeğe) yol alır. Sadrâ'nın bu düşüncelerinden hareketle bildiride Harekâtî'l-Cevheriyye nazariyesinden insanın eğitim imkânına atıfta bulunan bir kavram olarak bahsedilecektir. Dolayısıyla bu nazariyenin, insanın özü itibarıyla da eğitim imkânına ve hakikate ulaşmanın ancak iç muharriklerle mümkün olduğuna işaret ettiği iddia edilecektir. Bu iddia temellendirilirken hareket teorileriyle ilgili yaklaşımlar mukayeseli bir biçimde incelenecek, müellifin ilgili eserlerinin yakın okuması yapılacak ve konu analitik yöntemle ele alınacaktır.

Merak Duygusunun İslam Literatürü Bağlamında İncelenmesi

Muhammet Ü. Öztabak

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi

Birey, dünyaya geldiği andan itibaren çevresini keşfetmeye çalışır ve öğrenmeye ilişkin ilk deneyimlerini içgüdüsel olarak barındırdığı merak ve keşfetme dürtüsü sayesinde yaşar. Sahip olduğu merak güdüsü yaşam boyunca bireyin çeşitli alanlarda kendini yenilemesine ve geliştirmesine yardımcı olur. Bilimden teknolojiye, sanattan eğitime hemen hemen bütün alanlardaki gelişmeler, insanoğlunun bitmek tükenmek bilmez merak duygusu sayesinde ortaya çıkmıştır. Önemli bilimsel keşifler ve medeniyetlerin tarih içindeki gelişimi, insanların doğal merakı sayesinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca insanoğlu tarih boyunca gerek kendisiyle gerek çevresiyle ilgili bilinmezleri anlayıp keşfetmeye, istikbalin neler getireceğini önceden öğrenmeye ve böylece kendi kaderine hükmetmeye çalışmıştır. Şüphesiz bunda esrarengize ve meçhule karşı olan merak ve tecessüs duygusunun da büyük payı vardır. Bir bakıma her şekilde bir mana verme ve her davranışa bir anlam yükleme, insanın yapısından gelen bir özelliktir. Araştırmacılar; merakı, bireyin kendisi ve çevresi hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmesi için sahip olduğu istek ve arzu, bireyin çevresindeki yeni, farklı ve gizemli olayların ve gelişmelerin üzerine gitmesi, onları araştırmak istemesi ve bu olayları araştırma ve deneyimleme konusunda istekli ve ısrarcı olması olarak tanımlamışlardır. Genel anlamıyla bilmeye olan ihtiyaç ve arzu olarak tanımlanan merakın sonradan mı kazanıldığı yoksa doğuştan mı geldiği konusunda çeşitli varsayımlar bulunmaktadır. Fakat psikoloji literatüründe merakın bireylerin doğdukları andan itibaren bir dürtü olarak kendi potansiyellerinde bulunduğu düşüncesi kabul görmüştür. Erken yaşlarda bireyin davranışlarında kendini belli etmesi ve hayvanlarda da görülmesi sebebi ile doğuştan gelen bir dürtü olduğu sonradan öğrenilmediği iddia edilmektedir. Bu özelliğe sahip olan bireyin merak güdüsünün harekete geçirilmesinin o bireyin öğrenme ve öğretme süreçlerini kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Bu anlamda bireylerin sahip oldukları merak ve keşfetme duygusunun tüm eğitim süreçlerinde ve hayatında güdüleyici bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu araştırmacının amacı, insanda doğuştan var olduğu kabul edilen merak duygusunun ne olduğu, insana verilme sebepleri, olumlu-olumsuz olarak ele alınışı gibi farklı yönlerini İslami perspektifle açıklamaya çalışmaktır. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. İlmin anahtarı olarak ele alınan ve çok güçlü bir duygu olan merak duygusu üzerine yapılan bu çalışmanın, konuyla ilgili kısıtlı olan literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

23. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 3
28 Nisan 2018 Cumartesi, 16.30 - 18.00

Gayri Müslim Ülkelerde Din Eğitimi

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Turğay Gündüz

Seküler Bir Devlette Din Eğitimi -Hollanda Örneği-

Ali Eşlik

Belçika'da İlköğretim Okullarında ve Liselerde Din Eğitimi: "İslam Okulu" Örneği

Nurgül Bulut & Sara Acar

Avrupa'da İslam Din Eğitimi Modellerine Genel Bir Bakış

Mehmet Bahçekapılı

Seküler Bir Devlette Din Eğitimi -Hollanda Örneği-

Ali Eşlik

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Arş. Gör.

Coğrafi keşiflerle beraber Kıta Avrupası'nın görünür olmaya başlayan bu küçük ülkesi olan Hollanda, günümüz itibarıyla pek çok alanda kendine has ve etkili bir gelenek oluşturmuş bir devlettir. Hollanda'da kilise (din) devlet ayrışması 1796 yılında ilan edilerek hukuki olarak yürürlüğe girmiştir. Anayasasında "ayırım" kelimesi kullanılmamasına rağmen bütün yasal düzenlemeler her iki kurumun birbirinden tamamen bağımsızlığı esasına göre düzenlenmiştir. Örneğin; devlete bağlı bir dinî yapılanma söz konusu değildir, devlet, kilise çalışanlarına maaş vermez ve vatandaşların inançlarını açıklamaya yönelik bir düzenleme getiremez. Ancak bu, devletin dine tamamen bigane olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Devlet zaman zaman dolaylı yollarla dinî yapılara kaynak sağlayarak, bunların inançlarını yaşatabilmelerine yardımcı olmaktadır. Devletteki seküler yapılanmanın toplumun dindarlığına doğrudan bir etkisinin olduğunu söylemek pek mümkün görünmemektedir. Din- devlet ilişkilerinin seküler anlayışa göre düzenlenmesinin üzerinden iki asırdan fazla zaman geçmesine rağmen toplumdaki dindarlık ancak modernleşmenin etkisiyle çok yavaş bir değişim geçirecektir. Toplumun dindarlığına dair resmî kayıtlar olmasa da sahada yapılan araştırmalar, Hollanda'da 2015 yılında ilk defa inanan insanların sayısal azınlığa düştüğünü ortaya koymaktadır.

Seküler bir eğitim anlayışını benimsemesine rağmen Hollanda okullarında din eğitimi bulunmaktadır. Hollanda Anayasası'ndaki din (kilise)-devlet ayrımı ilkesi esasında din ve inanç özgürlüğünün garanti altına alınması şeklindedir (Hollanda Anayasası Madde 3). Yine eğitim özgürlüğünü düzenleyen Anayasa'nın 23. Maddesi gereğince verilecek olan din eğitiminde toplumsal istek esas alınır. Bu istek bazen tamamen dini/mezhepsel bir okulun kurulması şeklinde teşekkül ederken bazen de kamu okullarında bir din dersi şeklinde de ortaya konulabilecektir. Dolayısıyla pratikte anayasanın "isteğe bağlı" hükmüne uyulmaktadır. Bunun neticesinde ilkokuldan başlayarak eğitimin bütün kademelerinde verilecek olan din eğitiminin içeriğine ve müfredattaki yoğunluğuna devlet müdahil olmamaktadır. Devletin müdahilliyi sadece diğer bütün eğitim sisteminin tabi olduğu anayasaya uygunluğunu denetleme şeklinde olmaktadır. Hollanda okullarında görece yoğun din dersi verilmesine rağmen ne Türkiye'deki gibi zorunlu Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi ne de bazı Avrupa ülkelerinde din dersi almayanların zorunlu olarak aldıkları "Ahlâk" dersleri gibi devletin belirlediği veya verdiği bir dinî eğitim söz konusu değildir.

Bu çalışmada Hollanda okullarındaki din eğitiminin tarihî seyrini ortaya koyarak, söz konusu eğitimin, öğretimin hangi aşamasında, kimler tarafından ve nasıl verildiği üzerinde duracağız. İlköğretim, ortaöğretim ve akabinde gelen yükseköğretimdeki din eğitimi yapılanması incelenecektir. Aynı şekilde Hollanda'daki din eğitiminin Türkiye ve Avrupa ülkeleri ile benzeşen ve ayrılan yönlerine de temas edilecektir.

Belçika'da İlköğretim Okullarında ve Liselerde Din Eğitimi: İslam Okulu Örneği

Nurgül Bulut & Sara Acar

İstanbul Üni., Arş. Gör. & La Vertu School, Öğretmen

Birçok dinî grubun yer aldığı ve din özgürlüğünün önemli görüldüğü Belçika'da İslam dini 1974 yılında devlet tarafından resmî olarak tanınan dinler arasına girmiştir. Günümüzde Belçika nüfusunun yaklaşık %7,2'sini oluşturan Müslüman ailelerin çocukları genel anlamda eğitimlerini; belediye okullarında, devlet okullarında, hiçbir dine bağlı olmayan özel okullarda ya da kilise okulları, İslam okulları, Yahudi okulları gibi dinî okullarda sürdürmektedirler. Bununla birlikte mezhebe dayalı (confessional) din eğitiminin benimsendiği ülkede, Müslüman öğrencilerin kendi dinlerinin eğitimini alabilmelerine ya devlet ve özel okul statüsündeki okullarda bu dersi seçmeli olarak tercih etmelerine ya da İslam okullarında eğitim almalarına bağlıdır. Bu bildiri, Müslüman nüfusun en yoğun olduğu Belçika'nın Brüksel bölgesinde bulunan ve 2017-2018 yıllarında aktif olarak eğitime devam eden iki İslam Okulu'ndan Al-Ghazali İlkokulu ve La Vertu Lisesi'ni konu edinmektedir. Bu okulları önemli kılan iki durum söz konusudur. Birincisi, Müslümanların açtığı ilk İslam okulları olmaları diğeri ise devlet tarafından tanınmaları ve finanse edilmeleridir. Bunun yanı sıra bu iki okul başta Hristiyanlık olmak üzere birçok dinin ve kültürün bir arada bulunduğu bir toplumda İslamî bir anlayış geliştirme ve bunu yaşatma noktasında önemli bir yere sahiptir. Ayrıca bu kurumlarda, İslam dinine bağlı bir formasyon kazandırılmasının yanı sıra kişiliğin dünyayla ilişkisinin özel boyutlarından birisini teşkil etmesi hasebiyle kendine özgü bir anlam ve bağlamı olan İslamî değerler eğitimi de öne çıkmaktadır. Buradan hareketle bildiri, adı geçen iki okulu öğretmen-öğrenci profili ve eğitim uygulamaları bağlamında analiz etmeyi; çok dinli ve çok kültürlü bir toplumda İslam okullarının akademik ve sosyal yönden imkân ve sınırlılıklarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca bildiride, bu okullar özelinde müfredat, ders programı, materyal kullanımı, sosyal ve kültürel etkinlikler açısından din eğitimi uygulamalarının işlevselliğinin sorgulanması hedeflenmektedir. Çalışma, 10 Ocak 2017 ile 22 Mayıs 2017 tarihleri arasında uygulanan derinlemesine görüşme tekniği ile hazırlanmış olup İslam okullarının taşıdıkları misyona, akademik ve sosyal yeterliliklerine, din eğitimi uygulamalarına ilişkin okul yöneticileri ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin yorumlanmasına dayanmaktadır. Bunun yanı sıra doküman incelemesi ve gözlem gibi ek veri toplama tekniklerine başvurulmuştur.

Avrupa'da İslam Din Eğitimi Modellerine Genel Bir Bakış

Mehmet Bahçekapılı

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Doç. Dr.

Batı toplumlarının yeni çok kültürlü yapısı, genelde eğitim sistemlerini özelde ise din eğitimi politikalarını bu yeni ortama uygun olarak düzenlemelerini gerekli kılmaktadır. Çok kültürlü ortam içerisinde farklı her dinî grubun din eğitimi taleplerini karşılayabilmek için din eğitimi programları özellikle de devlet okullarında, mevcut sosyo-kültürel ve dinî yapıya uygun olarak yeniden düzenlenmeye çalışılmaktadır. Bu yeni çok kültürlü bakış açısı farklı din ve kültür mensuplarının bir başka ifadeyle ötekilerin eğitim programlarında görülebilir olmasını sağlamıştır.

Avrupa'daki birçok ülkenin, yerel, bölgesel ve ulusal bağlarının getirmiş olduğu farklı durumlardan dolayı din eğitime olan yaklaşımları farklılık göstermektedir. Örneğin; bir ülkenin dinî arka planı, dine bakış açısı, toplumdaki dinî değerlerin rolü, din ile devlet arasındaki ilişki, eğitim sisteminin yapısı, tarihi ve politikası vb. etkenler din eğitiminin ve uygulanacak yaklaşımın farklılaşmasına yol açmaktadır. Genel olarak Avrupa'daki din eğitimi uygulamaları konusunda üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar: 1. No Religious Instruction veya Laicete olarak ifade edilen devlet okullarında din eğitime yer vermeyen laik din eğitimi, 2. Confessional Religious Education olarak ifade edilen bir dine veya mezhebe dayalı din eğitimi ve 3. Non-Confessional Religious Education olarak ifade edilen bir dine veya mezhebe dayalı olmayan din eğitimi yaklaşımlarıdır.

Söz konusu bu üçlü sınıflama, genel olarak Avrupa'daki din eğitimi politikalarını tanıma ve anlama konusunda önemli ve yerinde kabul edilse de Avrupa'daki İslam din eğitiminin hukuki, eğitsel ve yapısal durumunu açıklama noktasında yetersiz kalmaktadır. Zira sosyo-kültürel, siyasi ve tarihsel arka planlarından kaynaklanan farklılıklar sebebiyle Avrupa ülkeleri, İslam din eğitimi uygulamaları noktasında farklı çözümler geliştirmiştir. Bundan ötürü bu bildiriye, Avrupa'daki İslam din eğitimi modellerinin hukuki, eğitsel ve yapısal durumunun teorik ve pratik boyutları, Albrecht Fuess tarafından geliştirilen laik, herkes için din eğitimi, resmi tanıma ve ihmal modelleriyle açıklanması amaçlanmaktadır. Araştırmanın yöntemi, literatür taramasından oluşmaktadır. Araştırma kapsamında İslam din eğitimi modellerinin incelendiği ülkeler; Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Hollanda, İngiltere, İsviçre, İtalya, Fransa ve Yunanistan olarak belirlenmiştir.

İslam din eğitimi konusunda ortaya çıkan bu sınıflama modellerinin, Avrupa'da her ülkenin kendi iç ve dış dinamikleri ile karşılaştığı sorunlara karşı geliştirdiği çözümler neticesinde oluştuğunu ve geliştirilen çözümlerin genel olarak ötekileri özel olarak da Müslümanları ve İslam dinini anlama ve onlara yeni fırsatlar sunmada etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bu olumlu katkıları yanında Avrupa toplumları ile Müslüman toplumlarının karşılaşması ve bir arada yaşama serüveni zaman zaman farklı kültürlerin, inançların ve değerlerin karşı karşıya gelmesi veya çatışması olarak da görülmektedir. Böyle bir durumda Avrupa toplumlarının din eğitimi adına ortaya koydukları hukuki, eğitimsel ve yapısal düzenlemeler kendileri için entegrasyonun bir parçası, Müslümanlar içinse asimilasyonun bir parçası olarak algılanabilmektedir.

24. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 4
28 Nisan 2018 Cumartesi, 16.30 - 18.00

Farklı Yaş Dönemleri ve Din Eğitimi

Moderatör: Doç. Dr. İsmail Demirezen

Çocukların ve Gençlerin Namazı Öğrenmelerine Olumsuz Etki Eden
Yetişkin Tutum ve Davranışları

Hatice Kalenci

Yüksek Din Öğretimindeki Öğrencilerin Ailede Yaşadıkları Din Eğitimi Tecrübesi
Üzerinden Bir Değerlendirme

Gülsüm Pehlivan Ağırakça

Ergenlik Dönemi Din Eğitimi Yöntem ve Yaklaşımları

Mehmet Emin Ay & Merve Gücen

Çocukların ve Gençlerin Namazı Öğrenmelerine Olumsuz Etki Eden Yetişkin Tutum ve Davranışları

Hatice Kalenci

Recep Tayyip Erdoğan Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, Öğretmen

Bu çalışma; On birinci Sınıf Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Namazı Öğrenme Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016) başlıklı yüksek lisans tezi verileri temel alınarak hazırlanmıştır. Bu tez, Uludağ Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi Hızlı Destek Projesi kapsamında projelendirilmiş ve mali destek alınarak yapılmıştır.

Yetişmekte olan nesle ibadet eğitiminin hatalardan uzak, doğru bir şekilde öğretilmesi ancak yetişkinlerin, eğitimcilerin, ebeveynlerin yanlışlarının farkına varması ve düzeltmesi ile mümkündür. Namaz öğretiminde, ailelerin ve eğitimcilerin sergiledikleri olumlu-olumsuz davranışlar, çocukların ve gençlerin namaza karşı tutumunu şekillendirmektedir. Bu çalışmanın amacı, anne-baba, din eğitimi ve öğretimi ile uğraşan öğretmenlerin kullanmış oldukları namaza alıştırma yöntemlerinden çocuklar ve gençler üzerinde olumsuz etkisi olanları, öğrencilerin yaşamışlıklarından hareketle tespit etmektir. Çocukların ve gençlerin namaz algısına olumsuz etki eden deneyimlerin tespit edilmesi, araştırmanın alt amacını oluşturmaktadır.

Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin deneyimlerine önem verilen bu çalışmada, amaca uygun olarak nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışma deseni kullanılmıştır. Elde edilen bulgular içinde gerçekleşen durum için geçerli olmaktadır. Çalışma grubunu, İmam Hatip Lisesi'nde 2014-2015 eğitim-öğretim yılında on birinci sınıfta öğrenim gören aykırı durum örnekleme tekniği ile belirlenmiş görece başarılı 50 kız ve 50 erkek öğrenci oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın verileri yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Açık uçlu soru sorulmuş, yanıt verilmesi istenmiştir. Öğrencilerin verilerinin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde Nvivo10 nitel veri analiz programı kullanılmıştır.

Bu çalışma ile İmam Hatip Lisesi'nde öğrenim gören gençlerin, kendi deneyimlerinden hareketle, namazdan uzaklaşmalarına sebep olan yetişkin davranışları tespit edilerek namaz eğitim ve öğretimine yöntem ve yaklaşım açısından önemli bir katkı sağlanması hedeflenmiştir. Problemin tespit edilmesi, çözümü kolaylaştıracağı, namaz eğitiminin nasıl verilmesi gerektiği üzerine düşünen Müslüman ailenin ve din eğitimcilerinin ihtiyacını karşılayacağı düşünülmektedir.

Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin namazı öğrenmelerinde olumsuz etki eden yetişkinler; aile, öğretmen, cami cemaati, yurt görevlileri ve Kur'an kursu öğretmenleri temaları oluşturularak ele alınmıştır.

Yüksek Din Öğretimindeki Öğrencilerin Ailede Yaşadıkları Din Eğitimi Tecrübesi Üzerinden Bir Değerlendirme

Gülsüm Pehlivan Ağırakça

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri, Dr. Öğr. Üyesi

Gelişimi etkileyen iki temel faktör bulunmaktadır. Bunlardan biri kalıtım diğeri de çevredir. Aile, akrabalar, okul, sokak ve içinde yaşadığımız bütün ortamlar, çevreyi oluşturmakta ve insanın gelişim alanlarının hepsini olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Yaşamın ilk yıllarında en etkili çevre, aile ortamı olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın doğumundan ölümüne kadar değerini yitirmeyen aile çevresi, çocukluk döneminde, diğer gelişim dönemlerine nazaran daha fazla etkili olmakta ve kalıcı iz bırakmaktadır.

Bütün gelişim alanları ile güçlü bağlara sahip olan gelişim alanlarından biri dinî gelişimdir. Fıtraten inanma, güvenme ve bağlanma duyguları ile dünyaya gelen bireyin, fiziksel, zihinsel, sosyal gelişiminde olduğu gibi dinî gelişiminde de ilk eğitim ortamı ailesidir. Yaratılıştta var olan inanma ihtiyacı bebeklik döneminde anne-babaya güven ile tatmin edilmekte, zihinsel gelişimle birlikte anne-babadan bağımsız yüce bir varlığa inanma ve bağlanma ile devam etmektedir. Ebeveyn tutumu, çocuğun inancını şekillendirmekte Allah inancının oluşumu üzerinde olumlu veya olumsuz etkide bulunmaktadır. İnanç ile birlikte imanın gereğini yerine getirme; dini, bir yaşam biçimi olarak benimseme, anne-babanın din eğitiminde benimsedikleri tutumlar ile yakından irtibatlıdır. Bu noktada ebeveynlerin, çocuğun dinî gelişimde çok etkili oldukları görülmektedir. Birçok araştırma, din eğitiminde en önemli sorumluluğun anne-babaya ait olduğunu ortaya koymuştur. Anne-babaların iyi niyetlerle, büyüklerinden öğrendikleri dinî bilgilerinin ve edindikleri terbiye yöntemlerinin tesiri ile kendi çocuklarının dinî terbiyesini üstlendiklerini söylemek mümkündür. Ancak dinî sorumluluk ile din eğitimi yapan ebeveynlerin, tutum ve yöntemlerinin ne kadar başarılı/başarısız olduğunu test etmek yüzde yüz mümkün olmamaktadır.

Bu çalışma ile yüksek din öğretimini tercih etmiş ve hâlen öğrencilik yapan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kendi ebeveynlerinin dinî tutumları hakkında yapmış oldukları değerlendirmeleri ele alacağız. Kendilerine; “Çocukluğunuzdan itibaren anne-babanız nasıl bir din eğitimi uygulamıştır, olumlu ve olumsuz olarak değerlendirir misiniz?” şeklinde bir soru yöneltilmiş ve 100 öğrenciden yazılı olarak bilgi alınmıştır. Elde edilen bu veriler üzerinden anne-babaların, din eğitiminde doğru bildikleri yanlışlar tespit edilmeye ve başarılı oldukları görülen usul ve yöntemler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmanın önemi, anne-babaların, din öğretimi alan üniversite öğrencisi olan çocukları tarafından değerlendirilmeye tabi tutulmuş olmasıdır.

Ergenlik Dönemi Din Eğitimi Yöntem ve Yaklaşımları

Mehmet Emin Ay & Merve Gücen

Uludağ Üniversitesi, Prof. Dr. & Uludağ Üniversitesi, Öğrenci

Ergenlik dönemi, kişinin somut düşünceden soyut düşünceye geçildiği, çocukluktan çıkıp yetişkinliğe adım atılan biyolojik, zihinsel, sosyal açıdan olgunlaştığı dönemdir. Genç bu dönemde her açıdan geliştiği ve dönüştüğü gibi dini ve ahlâki açıdan bir gelişme içerisindedir. Ergenlik döneminde gençler, soyut düşüncenin gelişmesi ile soyut Allah inancını geçmiş dönemlere göre daha rahat anlamlandırabilmektedirler. Bu dönemde gençler, soyut Allah inancını anlamının yanında ibadet olgusunu ve dinî yaptırımları da anlayabilmekte ve yorumlayabilmektedirler. Zihinsel olarak hazır olan gençlere iyi bir din ve ahlâk eğitimi, onların olumlu dinî kimlik geliştirmesine yardımcı olacaktır. Bu aşamada “İyi bir din ve ahlâk eğitimi için kullanılacak olan yöntem ve metotlar nasıl olmalı? Bu metotların gençler üzerindeki etkileri nelerdir?” soruları ile karşılaşmaktadır. Araştırmamız bu sorular çerçevesinde gelişmiştir.

Çalışmamız ergenlik döneminde uygulanan din eğitimi yöntem ve yaklaşımlarının gençler üzerindeki kimlik arayışı ve dinî yaşantı üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Bu hedef doğrultusunda ilk olarak ergenlik dönemi din eğitimi yaklaşımları incelenmiş ve uygulamada gençler üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Çalışmamızda bilişmerkezli yaklaşım, duyuş-merkezli yaklaşım ve davranış-hedefli yaklaşımların kullanılarak din öğretimi yapılmasının etkileri tartışılmıştır. Çalışmamız bu yaklaşımların kullanılmasının öğrenciler üzerinde olumlu etkilere sebep olduğunu göstermiştir. Çalışmamızda bir sonraki aşama olarak din eğitimi uygulanan tartışma, model sunma, temsili anlatım ve hikâyeleştirme yönteminin gençler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu yöntemlerin uygulanmasında öğreticilerin uygulama tarzlarının ön plana çıktığı saptanmıştır.

Çalışmamız, örgün din eğitimi programlarının uygulandığı İmam Hatip Lisesi’nde gerçekleştirilmiştir. Çalışma evrenimiz, yaşları 14-17 yaş arasındaki gençlerden oluşmaktadır. Çalışmamız, betimsel araştırma yönteminden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aynı zamanda ergenlik döneminde gençler, kimlik arayışı ve kimlik bunalımları yaşamaktadırlar. Bu kimlik arayışı ve bunalımları genellikle daha önce kendilerine öğretilen inancı sorgulama, büyüklerini eleştirme yolu ile yapmaya çalışırlar. Çocukluk ve ergenlik döneminde iyi bir din ve ahlâk eğitimi almış gençler bu şüphelerden zihnini kolayca arındırmakta, kendi fikirlerini doğru bir şekilde oluşturmaktadırlar. Çalışmamızda, doğru ve ehil kişilerden din eğitimi almış çocukların, ergenlik döneminde dine yöneliş ve tövbe eğilimleri gösterdiği saptanmıştır.

25. Oturum

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kültür Merkezi - Salon 5
28 Nisan 2018 Cumartesi, 16.30- 18.00

Diyanet İşleri ve Yaygın Din Eğitimi Hizmetleri

Moderatör: Prof. Dr. M. Faruk Bayraktar

Hz. Peygamber'in Hayatının Yetişkin Kadınlar Tarafından Öğrenilmesinde Görsel Medyanın Etkisi ve Kur'an Kurslarının Yeterliliğinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma (Sakarya İli Örneğinde)

Esra Atmaca

Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesindeki Kur'an Kurslarının Kadının Sosyalleşmesi Üzerindeki Etkisi

Betül Aşkın

Yaygın Bir Eğitim Kurumu Olarak Camilerin Çocuk Eğitiminde Bir Aşama Olarak Kullanılmasının İmkânı

Sıddık Ağçoban

Hız. Peygamber'in Hayatının Yetişkin Kadınlar Tarafından Öğrenilmesinde Görsel Medyanın Etkisi ve Kur'an Kurslarının Yeterliliğinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma (Sakarya İli Örnekliliğinde)

Esra Atmaca

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dr. Öğr. Üyesi

Son yıllarda Hz. Peygamber'in (s.a.v) hayatının öğrenilmesinde görsel medya etkin bir rol oynamaktadır. Hz. Peygamber'in (s.a.v) hayatının duygusal ağırlıklı ele alındığı bilhassa mucizeler veya Müslümanların gördüğü işkenceler üzerine odaklanılan bu programlara halkın ilgisi nedeniyle her geçen gün yenileri eklenmektedir. Bugün gerek örgün gerek yaygın eğitim kurumlarında Hz. Peygamber'in (s.a.v) hayatını konu alan dersler yer almaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kur'an kursları da bu yaygın eğitim kurumlarından biridir. Söz konusu medya programlarının izleyicilerinin genellikle yetişkin kadınlardan oluştuğu varsayımından hareketle aynı kitlenin Kur'an kurslarında da eğitim almış veya alıyor olduğu düşünülmektedir. Nitekim Türkiye'deki Kur'an kurslarının büyük çoğunluğunu bu düzeydeki öğrenciler oluşturmaktadır. İşte bu araştırma, bu kesişmenin bulunduğu kişiler üzerinde yapılacaktır.

Bazı Kur'an kursu öğreticilerinin Siyer derslerinde öğrencilerin daha çok ilgi duydukları günlük hayatımıza etkisi bakımından Hz. Peygamber'in (s.a.v) örnekliliği, üstlendiği peygamberlik görevinin bir gereği olarak yeni bir toplum inşasında çektiği zorluklar gibi hususları ön plana çıkardıkları; doğum tarihi ve yeri, gençliği, savaşları gibi konuların müfredatta da yer aldığı üzere kronolojik olarak anlatımının kısa bir süre sonra unutulacağı düşüncesiyle gereksiz olduğunu düşündükleri ve bu doğrultuda derslerini şekillendirdikleri diğer taraftan araştırmamızın konusu olan kadınların en çok sevdikleri dersin Kur'an-ı Kerim'den sonra Siyer dersi olduğu görülmektedir. Acaba Kur'an kursları(nın bazıları)nda Siyer derslerinde TV programlarındaki usulün benzeri şekilde mi hareket ediliyor? Siyer dersini çok sevdiğini söyleyen öğrencilerin katıldıkları dersler hangi şekilde işlenmektedir?

Çalışmamızın amacı; TV programlarının içerik veya yayın politikası açısından eleştirilmesi değildir. Araştırmamızın hedef kitlesi olan Kur'an kurslarında öğrenim gören yetişkin kadınlara Hz. Peygamber'in hayatının öğrenilmesinde TV programlarından mı yoksa Kur'an kursundaki derslerden mi daha çok istifade ettikleri nedenleriyle birlikte sorulacak, bu esnada müfredatın mı yoksa TV programlarının da yaptığı gibi belli konuların ön plana çıkarılması usulünün mi daha etkin olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Aynı zamanda bu öğrencilere Siyer dersi veren öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğrencilerin ilgi ve algılarının yönleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Neticede ulaşılan veriler sayesinde Kur'an kurslarında Hz. Peygamber'in (s.a.v) hayatının doğru ve etkili öğretimi için yapılması gerekenler hakkında öneriler sunulacaktır.

Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesindeki Kur'an Kurslarının Kadınların Sosyalleşmesi Üzerindeki Etkisi

Betül Aşkın

Diyanet İşleri Başkanlığı, Öğrenci

Nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu Türkiye'de, İslam dini eğitiminin yapılması bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç doğrultusunda yaygın ve örgün eğitim kapsamında örgün din eğitim faaliyetleri Milli Eğitim Bakanlığı, yaygın din eğitimi faaliyeti Diyanet İşleri Başkanlığı ve çeşitli STK'lar tarafından yürütülmektedir. Son on yıl içerisinde sayıları büyük oranda artış gösteren DİB Kur'an kurslarıyla birlikte buralardan mezun olan öğrencilerin sayısında da artış olmuştur. Ders müfredatının yanı sıra öğrencilerin sınıf ortamında birbirleriyle paylaştığı tecrübeler, öğreticinin öğrencileriyle paylaştığı tecrübeler ve sınıf dışı etkinliklerle öğrenciler pek çok deneyim kazanmaktadır. İslam dini vecibelerinin öğretilerek öğrencilerin dinî tutum ve davranışlarını olumlu yönde geliştirip gerek ders içeriği gerekse kurs içerisindeki atmosfer kadınların sosyalleşmesine de imkân sağlamaktadır.

Günümüzde komşuluk ilişkilerinin azaldığı, insan ilişkilerinde güvenin sarsıldığı, teknolojinin amaçsızca kullanılmasıyla birlikte gelen sanal âlemin gerçek ilişkileri zedelediği aşikârdır. Durum böyle iken kimi zaman eğitim durumları, aile yapıları kimi zaman hayat standartları ve kültürleri farklı olan kursiyerler aynı sınıf içerisinde ortak amaçla birlikte hareket etmektedir. Tüm farklılıkların göz ardı edilip Kur'an-ı Kerim'i öğrenme çabasıyla beliren manevi atmosfer, güven ortamının tesisine yardımcı olmaktadır. Çoğu zaman apartman dairelerinde kapı komşusunu bile tanımayanlar kurs ortamında tanışma imkânı bulabilmekte aile baskısıyla, eş baskısıyla evden çıkamayanlar, kurs vesilesiyle arkadaş çevresi edinebilmektedir. Kadının aile içerisindeki, toplum içerisindeki rolü düşünüldüğünde kurslarda elde edilen kazanımın ileriye dönük olumlu manada toplumu şekillendireceği sonucu kaçınılmazdır.

Bu çalışmada, DİB Kur'an kurslarının kadınların sosyalleşmesi üzerindeki etkisi üzerinde duracağız. Kursların sadece kursiyerlerin dinî tutum ve davranışları üzerinde değil kursiyerlerin sosyalleşmesi üzerinde de büyük etkisi olduğu kanaatindeyiz. Örneklerini İstanbul sınırları içerisinde belirleyeceğimiz kurslardan rastgele kursiyerler seçerek ve bunlarla derinlemesine mülakat tekniğiyle görüşmeler yaparak oluşturacağız. Bu süreçte gözlem tekniğiyle elde edeceğimiz verileri kuvvetlendireceğiz. Çalışmada, kursiyerlere ait kişisel bulgulara (yaş, eğitim durumu, medeni durum) kısaca yer vererek genel anlamda kurs ortamının sosyal ilişkiler, arkadaşlık ilişkileri, aile içi iletişim ve öz güven oluşumuna etkisini tespit etmeye çalışacağız.

Yaygın Bir Eğitim Kurumu Olarak Camilerin Çocuk Eğitiminde Bir Aşama Olarak Kullanılmasının İmkânı

Sıddık Ağçoban

Kırklareli Üniversitesi, Arş. Gör.

Camiler (Mescitler) topluca ya da münferit olarak ibadet yapılan yerlerdir. Ancak tarihsel süreç içerisinde camilerin bunun yanında bazen mahkeme yeri olarak bazen de bir devlet kurumu olarak kamu hizmeti verdiği görülmüştür. Camilerde verilen kamu hizmetlerinin başında ise kuşkusuz eğitim hizmetleri gelmektedir. Nitekim camiler gerek İslam tarihinde gerekse Müslüman olduktan sonra Türk tarihinde sadece ibadet yeri olarak kullanılmamış aynı zamanda aktif şekilde yaygın eğitim kurumları olarak da faaliyet göstermişlerdir.

Günümüzde de camiler yaygın eğitimin bir parçası olarak işlevini sürdürmektedir. Fakat bu işlevin niteliği, tanımlanabilirliği, programlanması ve uygulanması ile ilgili sorunlar hâlâ çözülebilmemiş değildir. Çoğunlukla da bu fonksiyon, cami görevlilerinin kişisel çabalarıyla sınırlı bulunmaktadır. Yasal çerçevesinin tam anlamıyla çizilmemiş olması da ortak bir payda yakalanmasını zorlaştırmaktadır. Bu aşamada yaygın bir eğitim alanı olarak cami eğitiminin programlanması ve geliştirilmesi süreçlerinin henüz başında olduğumuz söylenebilir.

Bir eğitim sürecinin başarılı olmasının en önemli özelliklerinden biri de programlama aşamasında hedef kitlenin beklentilerinin belirlenmesidir. Hedef kitlenin beklentisi, programın sürdürülebilirliği ve verimi açısından da kilit öneme sahiptir. Bu çalışma, yaş ortalaması 14 olan 400 kadar çocuk üzerinde yapılan bir alan çalışmasından elde edilen verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır. İlk aşamada, çocukların cami eğitiminden beklentilerinin ne olduğu üzerine odaklanılmıştır. Bu beklentiler, camilerde çocuklara yönelik verilecek bir eğitim programının hazırlanmasında göz önünde bulundurulması gereken önemli noktalara işaret ediyor. Daha önce yapılan başka bir çalışmadan elde edilen bulguların benzer olması da sonuçların genellenebilir olduğunu göstermektedir. Yine bu aşamada müfredatın içeriği ve sosyal etkinlikler hakkında elde edilen bulgular paylaşılmaktadır.

İkinci aşamada ise bu beklentilerin uygulanabilirliği tartışılmaktadır. Burada elde edilen bulgulardan yola çıkarak bazı istenmeyen durumlar (karma eğitim gibi) ve aslında iyi olduğu belirlenmesine rağmen abartıldığı için tepki çeken (oyun oynamak gibi) bazı uygulamalar üzerine analizler yapılmaktadır. Cami cemaati tarafından dışlanmış çocukların olumsuz algılarını yenmek üzere ileri sürülen öneriler de bu bölümde yer almaktadır. Nihayetinde ise başta altyapısal sorunlar olmak üzere bazı engellerin aşılmasından sonra camilerin yaygın eğitim fonksiyonlarının programlanabilir ve geliştirilebilir olduğu sonucu varılmaktadır.

ORGANIZING COMMITTEE

Arife Gümüş, *YEKDER*

Banu Güreer, *Assistant Professor Marmara University*

Emine Keskiner, *Assistant Professor, Marmara University*

Gülsüm Pehlivan Ağırakça, *Assistant Professor, Düzce University*

Hafsa Nur Aslanoğlu, *YEKDER*

Kurtuluş Öztürk, *YEKDER*

Merve Akkuş Güvendi, *YEKDER*

Muhammet Öztabak, *Assistant Professor, Fatih Sultan Mehmet University*

Sedat Özgür, *YEKDER*

Sema Yol, *YEKDER*

Onur Günaydın, *Kırklareli Üniversitesi*

Ümmügül Betül Kanburoğlu Ergün, *YEKDER*

Yusuf Alpaydın, *Assistant Professor, Marmara University*

SECRETARIAT

Hafsa Nur Aslanoğlu, *YEKDER*

Sena Toprak Yalılıhep, *YEKDER*

SCIENTIFIC COMMITTEE

Abdullah Şahin, *Dr., Warwick University*

Ahmet Koç, *Professor, Marmara University*

Ahmet Şükrü Özdemir, *Professor, Marmara University*

Ali Köse, *Professor, Marmara University*

Banu Güreler, *Associate Professor, Marmara University*

Cemal Tosun, *Professor, Ankara University*

Emine Keskiner, *Assistant Professor, Marmara University*

M. Faruk Bayraktar, *Professor, Düzce University*

Gülsüm Pehlivan Ağırakça, *Assistant Professor, Düzce University*

Halil Ekşi, *Professor, Marmara University*

Hasan Sabri Çeliktaş, *Assistant Professor, MEB*

İrfan Başkurt, *Professor, İstanbul University*

Khosrow Bagheri Noaparast, *Professor, Tehran University*

M. Akif Kılavuz, *Professor, Uludağ University*

Mahmut Zengin, *Assistant Professor, Sakarya University*

Muhammed Esat Altıntaş, *Assistant Professor, Erciyes University*

Muhammed Jaber Thalji, *Assoc. Professor, Yarmouk University*

Muhammed Öztapak, *Assistant Professor, Fatih Sultan Mehmet University*

Muhiddin Okumuşlar, *Professor, Necmettin Erbakan University*

Mustafa Gündüz, *Professor, Yıldız Technical University*

Mustafa Köylü, *Professor, Ondokuz Mayıs University*

Mustafa Öcal, *Assistant Professor, Uludağ University*

Numan Aruç, *Professor, Macedonian Academy of Arts and Sciences-MANU*

Nurullah Altaş, *Professor, Marmara University*

Ömer Türker, *Professor, Marmara University*

Ramazan Gürel, *Assistant Professor, Marmara University*

Tahsin Görgün, *Professor, 29 Mayıs University*

Umut Kaya, *Assistant Professor, Marmara University*

Yurdağül Mehmedoğlu, *Professor*

Yusuf Alpaydın, *Assistant Professor, Marmara University*

Z. Şeyma Altın, *Assistant Professor, İstanbul University*

Zohreh Khosravi, *Professor, Alzahra University*

